

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

Šarūnė Kaubrytė-Neimontienė

**JUNGTINĖS KARALYSTĖS PASITRAUKIMO IŠ EUROPOS
SĄJUNGOS ĮTAKA LIETUVOS EKSPORTUI**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovas

Lekt. dr. Rozita Susnienė

KAUNAS, 2020

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

**JUNGTINĖS KARALYSTĖS PASITRAUKIMO IŠ EUROPOS
SĄJUNGOS ĮTAKA LIETUVOS EKSPORTUI**

Baigiamasis magistro projektas

Verslo ekonomika, 6211JX042

Vadovas

..... Lekt. Dr. Rozita Susnienė (parašas)
2019 12 ...

Recenzentas

..... Prof. dr. Vytautas Snieška
(parašas) 2019 12 ...

Projektą atliko

..... Šarūnė Kaubrytė-Neimontienė
(parašas) 2019 12 ...

KAUNAS, 2020

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Ekonomikos ir verslo fakultetas

Šarūnė Kaubrytė-Neimontienė

Verslo ekonomika, 6211JX042

Baigiamojo magistro projekto „Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos įtaka Lietuvos eksportui“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2019 m. gruodžio 20 d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano, **Šarūnės Kaubrytės-Neimontienės**, baigiamasis magistro projektas tema „Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos įtaka Lietuvos eksportui“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ir tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame projekte nėra viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose sąrašė. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį projektą niekam nesu mokėjusi.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Šarūnė Kaubrytė-Neimontienė. Influence of the United Kingdom's Withdrawal from the European Union on Lithuanian Exports. Master's Final Degree Project/ supervisor lect. dr. Rozita Susnienė; School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

Study area, study field: Social Science, Economics.

Keywords: *United Kingdom, European Union, Lithuanian export, trade relations, scenarios, forecasting.*

Kaunas, 2020. 71 pages.

SUMMARY

The aim of this Master thesis to analyse the impact of the United Kingdom withdrawal from the European Union on Lithuanian exports. The study assesses the importance of trade with the United Kingdom for Lithuanian exports and analyses the impact of the UK withdrawal from the European Union on changes in Lithuanian exports. The final project examines the regulations of international trade, the role of international trade unions in international trade, the significance of an EU membership for trade relations. The graduation thesis also discusses which scenarios for UK withdrawal from the European Union can be chosen, and discusses the impact that different UK secession outcomes may have on UK trade relations with the rest of the European Union.

The problem addressed in the thesis – The assessment of the impact of the UK withdrawal from the European Union on Lithuanian exports. The object of the study – The UK withdrawal from the European Union influence on Lithuanian exports development. The purpose of this study is to evaluate the impact of the UK withdrawal from the European Union on Lithuanian exports. Objectives: to determine the threats of UK withdrawal from the European Union to Lithuanian trade relations with the UK, to identify the factors determining the extent of international trade and to disclose the significance of each factor based on the analysis of research papers and insights, to detect the significance of each factor, to identify possible scenarios of the United Kingdom's withdrawal from the European Union and their impact on international trade relations, to develop a forecasting model of exports to the United Kingdom, taking into account the impact of the United Kingdom's withdrawal from the European Union, to evaluate the impact of the United Kingdom's withdrawal from the European Union on Lithuanian exports. Methodology of work: comparative analysis of Lithuanian and foreign scientific and journalistic literature and analysis of statistical data, generalization methods, multiple linear regression analysis.

The analysis states that the chosen UK's withdrawal from the EU scenario will affect the international trade. Following the UK's departure from the EU, export standards, regulations and newly arisen tariffs may change and trade relations between the remaining EU Member States and the UK may change.

International trade is influenced by the membership of international traders in trade organizations. Due to the failure of the negotiations between the UK and the EU, it is not possible to predict the ultimate UK withdrawal from the EU outcome. The UK secession scenarios range from the mildest, where the new trade relationship will be slightly different from the existing one, to the most severe, where the UK will become a third country, separated from the EU market, which will damage the UK-EU trade relationship.

The UK's withdrawal from the EU will affect trade relations between Lithuania and the UK, reduce the scope of Lithuanian exports to the UK, and shift the structure of Lithuanian exports. Depending on the final version of the agreement, the changes could significantly affect the foreign trade conditions of Lithuanian exporters.

Šarūnė Kaubrytė-Neimontienė. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos įtaka Lietuvos eksportui. Magistro baigiamasis projektas / vadovas lekt. dr. Rozita Susnienė; Kauno technologijos universitetas, Ekonomikos ir verslo fakultetas.

Studijų sritis, studijų kryptis: Socialiniai mokslai, Ekonomika.

Reikšminiai žodžiai: *Jungtinė Karalystė, Europos Sąjunga, Lietuvos eksportas, prekybiniai santykiai, scenarijai, prognozavimas*

Kaunas, 2020. 71 puslapis.

SANTRAUKA

Baigiamasis magistro projektas yra skirtas Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos įtakai Lietuvos eksportui analizuoti. Baigiamajame projekte įvertinama prekybos su Jungtine Karalyste svarba Lietuvos eksportui bei analizuojamas Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos poveikis Lietuvos eksporto pokyčiams. Baigiamajame projekte aptariamas tarptautinės prekybos reguliavimas, tarptautinės prekybos sąjungų vaidmuo tarptautinėje prekyboje, narystės Europos Sąjungoje reikšmė prekybiniams santykiams. Baigiamajame projekte diskutuojama, kokie Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos scenarijai gali būti pasirinkti, aptariama, kokią įtaką skirtingos Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos baigtys gali turėti Jungtinės Karalystės prekybiniams santykiams su likusiomis Europos Sąjungos valstybėmis narėmis.

Darbo nagrinėjama problema – Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos poveikio Lietuvos eksportui vertinimas. Darbo objektas - Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos poveikis Lietuvos eksporto kitimui. Šio darbo tikslas yra galimo Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos įtakos Lietuvos eksportui įvertinimas. Iškelti uždaviniai: nustatyti Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos grėsmes Lietuvos prekybiniams santykiams su Jungtine Karalyste, nustatyti tarptautinės prekybos apimtis lemiančius veiksnius ir, remiantis mokslinių darbų ir įžvalgų analize, atskleisti kiekvieno veiksnio reikšmingumą, išskirti galimus Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos scenarijus ir jų įtaką tarptautiniams prekybiniams santykiams, parengti eksporto į Jungtinę Karalystę prognozavimo modelį, atsižvelgiant į Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos įtaką, įvertinti Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos įtaką Lietuvos eksportui. Darbo metodika: Lietuvos ir užsienio mokslinės bei publicistinės literatūros lyginamoji analizė ir statistikos duomenų analizė, apibendrinimo metodai, daugialypės tiesinės regresijos analizė.

Atlikus analizę, galima teigti, jog pasirinktas Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos scenarijus darys įtaką tarptautinei prekybai. Po Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos gali keistis eksporto į šią šalį standartai ir reglamentai, atsirasti tarifiniai mokesčiai, tad prekybiniai likusių Europos Sąjungos valstybių narių ir Jungtinės Karalystės santykiai gali kisti.

Tarptautinės prekybos eigai įtaką daro tarptautinių prekeivių narystė prekybos organizacijose. Dėl nesklaidžios derybų tarp Jungtinės Karalystės ir Europos Sąjungos eigos neįmanoma nuspėti galutinio Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos varianto. Pasitraukimo scenarijai skirstomi nuo švelniausių, kurių atveju naujieji prekybiniai santykiai mažai skirsis nuo dabar egzistuojančių, iki griežčiausių, kurių atveju Jungtinė Karalystė taps trečia šalimi, atribota nuo bendros rinkos, o tai pakenks Jungtinės Karalystės ir Europos Sąjungos prekybiniams ryšiams.

Jungtinės Karalystės pasitraukimas iš Europos Sąjungos darys įtaką Lietuvos ir Jungtinės Karalystės tarpusavio prekybos santykiams, mažins Lietuvos eksporto į Jungtinę Karalystę apimtis, keis Lietuvos eksporto struktūrą. Atsižvelgiant į galutinį susitarimo variantą, pokyčiai gali smarkiai paveikti Lietuvos eksportuotojų užsienio prekybos sąlygas.

Turinys

Paveikslų sąrašas	7
Lentelių sąrašas.....	8
Įvadas.....	9
1. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos grėsmės Lietuvos eksportui	10
1.1. Prekybos su Jungtine Karalyste svarba Lietuvos eksportui	10
1.2. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos reikšmės Europos Sąjungos valstybių narių eksportui analizė.....	12
2. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos teoriniai aspektai	18
2.1. Tarptautinės prekybos reguliavimas	18
2.1.1. Tarptautinės prekybos ribojimo bei skatinimo priemonės	18
2.1.2. Tarptautinės prekybos sąjungos	20
2.1.3. Narystės Europos Sąjungoje vaidmuo tarptautinėje prekyboje.....	23
2.1.4. Tarifinių reguliavimo metodų poveikis tarptautinei prekybai	28
2.2. Tarptautinę prekybą lemiantys veiksniai	30
2.3. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos galimi scenarijai	33
2.3.1. Teoriniai Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos modeliai	33
2.3.2. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos galimas poveikis prekybiniam santykiams	37
2.3.3. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos poveikio šalies – ES narės eksportui modelis	39
3. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos įtakos Lietuvos eksportui tyrimo metodologija	42
4. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos įtakos Lietuvos eksportui tyrimas	44
4.1. Jungtinės Karalystės ir Lietuvos prekybos srautų analizė.....	44
4.2. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos poveikio Lietuvos eksportui modelio taikymas.....	47
4.3. Lietuvos eksportui kylančios galimybės ir grėsmės dėl Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos	61
Išvados	63
Literatūra	65
Priedai.....	72
1 priedas. JK pasitraukimo iš ES įtaka tarptautinei prekybai	72
2 priedas. Stojimo į ES nauda, atsižvelgiant į ekonomikos augimą ir našumą.....	75
3 priedas. Šalių reitingai pagal galimą JK išstojimą iš ES poveikį.....	75
4 priedas. Nominalūs kintamųjų duomenys.....	76
5 priedas. Logaritmuoti kintamųjų duomenys	78
6 priedas. Prognozuojami nepriklausomų kintamųjų nominalūs duomenys	80
7 priedas. Prognozuojami nepriklausomų kintamųjų logaritmuoti duomenys	81

Paveikslų sąrašas

1 pav. Pagrindinės Lietuvos eksporto kryptys.....	11
2 pav. Lietuvos užsienio prekybos su JK santykinė dalis	11
3 pav. ES ir JK derybų schema.....	12
4 pav. Tarptautinės organizacijos, turinčios didžiausią poveikį tarptautinei prekybai.....	20
5 pav. ES narės pagal BVP dydį.....	24
6 pav. Tarifinių ribojimų poveikis.....	29
7 pav. Tarptautinę prekybą lemiantys veiksniai.....	31
8 pav. JK pasitraukimo iš ES scenarijai.....	33
9 pav. JK pasitraukimo iš ES scenarijų įtaka tarifams bei muitinės procedūroms.....	40
10 pav. JK pasitraukimo iš ES įtaka makroekonominiams veiksniams.....	40
11 pav. JK pasitraukimo iš ES įtaka ES valstybių narių eksportui.....	40
12 pav. JK pasitraukimo iš ES įtakos Lietuvos eksportui tyrimo etapų schema.....	43
13 pav. Lietuvos ir JK tarpusavio prekyba prekėmis ir paslaugomis.....	44
14 pav. Lietuvos ir JK tarpusavio prekyba prekėmis.....	45
15 pav. Lietuvos ir JK tarpusavio prekyba paslaugomis.....	45
16 pav. Lietuvos eksporto ES struktūra.....	46
17 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksporto struktūra.....	46
18 pav. LT kilmės prekių (be naftos) eksporto į JK struktūra.....	47
19 pav. Lietuvos eksporto į JK kitimas priklausomai nuo Lietuvos BVP kitimo.....	50
20 pav. Lietuvos eksporto į JK kitimas priklausomai nuo Lietuvos eksporto kitimo.....	50
21 pav. Lietuvos eksporto į JK kitimas priklausomai nuo Lietuvos importo kitimo.....	50
22 pav. Lietuvos eksporto į JK kitimas priklausomai nuo Lietuvos TUI kitimo.....	51
23 pav. Lietuvos eksporto į JK kitimas priklausomai nuo Lietuvos infliacijos kitimo.....	51
24 pav. Lietuvos eksporto į JK kitimas priklausomai nuo tarifų kitimo	52
25 pav. Lietuvos eksporto į JK kitimas priklausomai nuo realaus valiutos kurso kitimo	52
26 pav. Lietuvos eksporto į JK kitimas priklausomai nuo naftos kainos (Brent) kitimo.....	52
27 pav. Lietuvos eksporto į JK kintamojo išskirtys.....	53
28 pav. Standartizuotųjų liekanų histograma.....	57
29 pav. Standartizuotųjų liekanų P – P grafikas.....	58
30 pav. Lietuvos eksportas į JK ir standartizuotųjų liekanų reikšmių sklaidos diagrama.....	58
31 pav. Lietuvos eksporto į JK prognozė 2017 – 2021 metais, tūkst. eurų.....	59
32 pav. Lietuvos eksporto į JK prognozė skirtingais scenarijais.....	60
33 pav. Lietuvos gebėjimų prisitaikyti prie JK pasitraukimo iš ES sukeltų pokyčių analizė.....	62

Lentelių sąrašas

1 lentelė. JK pasitraukimo iš ES poveikis tarptautinei prekybai.....	15
2 lentelė. Tarptautinės prekybos reguliavimo modelių klasifikacija.....	19
3 lentelė. Narystės ES poveikis narėms.....	25
4 lentelė. Veiksniai, darantys įtaką tarptautinei prekybai.....	32
5 lentelė. JK pasitraukimo iš ES galimas poveikis tarptautinei prekybai įtaką darantiems veiksniams.....	32
6 lentelė. Galimi JK pasitraukimo iš ES scenarijai.....	34
7 lentelė. JK siekiai po pasitraukimo iš ES.....	35
8 lentelė. Galimi JK pasitraukimo iš ES scenarijai.....	36
9 lentelė. JK pasitraukimo iš ES įtaka prekybos ryšius lemiantiems faktoriams.....	39
10 lentelė. Aprašomoji analizuojamų rodiklių statistika.....	48
11 lentelė. Duomenų normalumo rezultatai taikant Kolmogorov-Smirnov kriterijų.....	49
12 lentelė. Ryšys tarp Lietuvos eksporto į JK apimčių ir kitų šalies makroekonominių rodiklių.....	53
13 lentelė. Tiesinės regresinės analizės makroekonominių rodiklių išskirtys.....	54
14 lentelė. Regresijos modelio tinkamumo įvertinimas.....	54
15 lentelė. Regresijos modelio dispersinė analizė.....	54
16 lentelė. Regresinės analizės nepriklausomų kintamųjų įtaka Lietuvos eksportui į JK.....	55
17 lentelė. Šalies makroekonominių rodiklių multikolinearumo rezultatai.....	55
18 lentelė. Regresijos modelio tinkamumo įvertinimas.....	56
19 lentelė. Daugialypės regresinės analizės dispersinė analizė.....	56
20 lentelė. Šalies makroekonominių rodiklių multikolinearumo rezultatai.....	56
21 lentelė. Daugialypės regresinės analizės parametrų įverčiai.....	57
22 lentelė. Daugialypės regresinės analizės parametrų įverčiai (patobulintas modelis).....	59
23 lentelė. JK pasitraukimo iš ES poveikis ES eksportui į JK.....	60

Įvadas

Temos aktualumas. 2020 metų sausio mėnesio 31 dieną Jungtinė Karalystė planuoja palikti Europos Sąjungą. Europos Sąjungos ir Jungtinės Karalystės derybos dėl atsiskyrimo vyksta ne itin sklandžiai, atsilieka nuo numatyto grafiko, dėl to kyla dar didesnė nežinomybė dėl galutinės Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos baigties. Politikai, mokslininkai, publicistai nesutaria, koks Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos scenarijus bus pasirinktas. Taip pat svarstoma teoriškai bei prognozuojama, kokią įtaką kiekvienas scenarijus galėtų turėti Jungtinės Karalystės santykiams su Europos Sąjungos šalimis. Galutinis pasirinktas pasitraukimo scenarijus turės įtakos tarptautinei prekybai.

Derybos dėl pasitraukimo reikšmingos Lietuvos eksportui, kadangi Jungtinė Karalystė yra svarbi Lietuvos eksporto rinka, o eksportas sudaro didelę Lietuvos bendro vidaus produkto dalį. Lietuvos eksporto rinkos jautrumą Jungtinės Karalystės pasitraukimui iš Europos Sąjungos įrodo jau esami Lietuvos eksporto pokyčiai, vykstantys realiam Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos procesui neprasidėjus. Nepaisant pasirinkto prognozuojamo Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos scenarijaus, ateityje eksporto į Jungtinę Karalystę procesas keisis.

Atsižvelgiant į galutinį susitarimo variantą, pokyčiai gali smarkiai paveikti Lietuvos eksportuotojų užsienio prekybos sąlygas, todėl labai svarbu išanalizuoti teorinius eksporto aspektus, galimus Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš ES scenarijus ir šios analizės pagrindu sudaryti galimo Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos poveikio Lietuvos eksportui modelį.

Problema. Kaip įvertinti Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos poveikį Lietuvos eksportui?

Darbo objektas. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos poveikis Lietuvos eksporto kitimui.

Darbo tikslas. Įvertinti galimo Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos įtaką Lietuvos eksportui.

Darbo uždaviniai:

1. Nustatyti Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos grėsmes Lietuvos prekybiniams santykiams su Jungtine Karalyste.
2. Nustatyti tarptautinės prekybos apimtis lemiančius veiksnius ir, remiantis mokslinių darbų ir įžvalgų analize, atskleisti kiekvieno veiksnio reikšmingumą.
3. Išskirti galimus Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos scenarijus ir jų įtaką tarptautiniams prekybiniams santykiams.
4. Parengti eksporto į Jungtinę Karalystę prognozavimo modelį, atsižvelgiant į Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos įtaką.
5. Įvertinti Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos įtaką Lietuvos eksportui.

Tyrimo metodai. Atskleidžiant Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos įtakos Lietuvos eksportui klausimo aktualumą naudota Lietuvos ir užsienio mokslinės bei publicistinės literatūros lyginamoji analizė ir statistikos duomenų analizė. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos įtakos Lietuvos eksportui vertinimo metodui parinkti naudota mokslinės literatūros analizė, apibendrinimo metodai. Modelio kūrimas grindžiamas daugialypės tiesinės regresijos metodu.

1. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos grėsmės Lietuvos eksportui

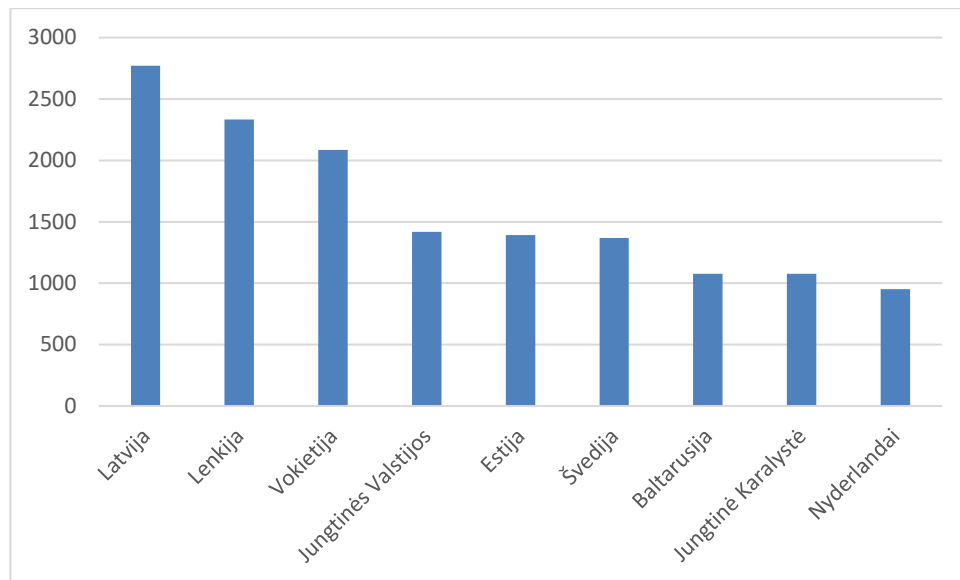
2016 m. birželio 23 d. Jungtinėje Karalystėje įvyko referendumas dėl Europos Sąjungos palikimo. Po sprendimo priėmimo svaro sterlingų kursas pasiekė neregėtą žemumą, vertybinių popierių rinkos visame pasaulyje krito net 8 proc., o Davidas Cameronas atsistatydino iš JK premjero pareigų. JK artėja prie pasitraukimo iš ES galo, tačiau daug lėčiau nei buvo planuota. 2019 metų kovo mėnesio 29 dieną, 11 valandą vietos laiku, JK turėjo palikti ES, kurios nare yra ir Lietuva. Tačiau ši data buvo atidėta tris sykius. Pasitraukimas iš ES turėtų įvykti 2020 metų sausio 31 dieną. Vis dar sprendžiama, kas vyks JK pasitraukimo iš ES dieną, kokie bus galutiniai susitarimai (Blitz, Barker & Parker, 2018). Susitarimas, priimtas 2018 metų lapkričio mėnesį, buvo tris kartus atmestas JK Parlamento narių. Besitęsiančios derybos kelia nerimą, kadangi galutinis pasirinktas JK pasitraukimo scenarijus turės tiesioginės ir netiesioginės įtakos įvairioms sritims, ypač ekonomikai. JK pasitraukimo iš ES derybos svarbios eksportuotojams, nes reikšminga dalis šios valstybės prekių ir paslaugų eksportuojama į ES, o dalies ES šalių eksportas glaudžiai susijęs su JK (Notten, 2018). JK yra itin svarbi rinka Lietuvos eksportuotojams. Eksportas Lietuvai reikšmingas, kadangi sudaro nemažą BVP dalį ir yra vienas iš svarbiausių veiksnių, darančių įtaką Lietuvos ekonomikos augimui (Mrazauskaitė, 2018).

1.1 Prekybos su Jungtine Karalyste svarba Lietuvos eksportui

Po nepriklausomybės atkūrimo Lietuva prisijungė prie Pasaulinės prekybos organizacijos (PPO), pasirašė laisvosios prekybos sutartį su įvairiomis šalimis, įstojo į ES. Atsiradus galimybėms judėti kapitalui tarp Lietuvos ir užsienio šalių, Lietuva tapo atviros ekonomikos šalimi. Mažų ir atvirų valstybių ekonomikos augimui itin svarbi tarptautinė prekyba. Kadangi Lietuvoje nemažai žaliavų bei investicinių prekių yra importuojama, tad eksportas svarbus teigiamam prekybos balansui (Rudzkis, Kvedaras, 2003). Lietuva yra maža atviros ekonomikos šalis, priklausanti nuo tarptautinių prekybinių ryšių. Eksportas – Lietuvos ekonomikos variklis. Kadangi eksporto bei importo apimtys yra didelės lyginant su nacionalinėmis pajamomis, Lietuvos ekonomika labai jautri išoriniams veiksniams, darantiems įtaką užsienio prekybai.

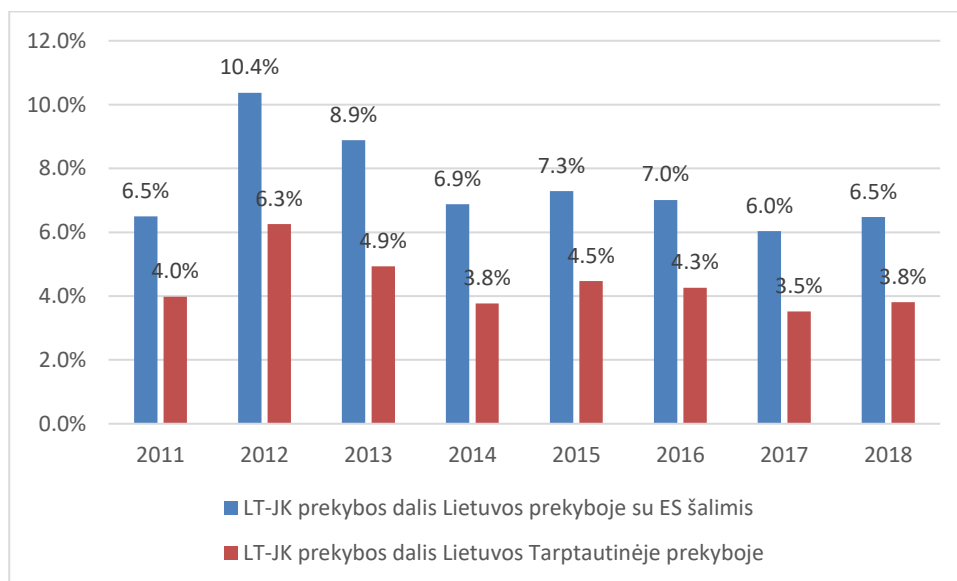
Analizuojant Lietuvos statistikos departamento (2019) eksporto statistiką, galima pastebėti, kad nors 2018 metais eksporto apimtys augo 7 procentais, tačiau augimas nebuvo toks smarkus kaip 2017 metais (16,8 proc.). Lyginant 2019 metų pirmų aštuonių mėnesių eksporto duomenis su 2018 metų to paties laikotarpio duomenimis, augimas dar labiau sumažėjo (5,6 proc.). Markevičienės (2018) nuomone, to priežastis – nuosaikesnė išorės rinkos paklausa. Ir nors eksportavimo sąlygos prastesnės, lietuviai eksportuotojai užima vis didesnę eksporto rinkos dalį pasaulio prekybos rinkose. Gyventojų skaičiaus Lietuvoje mažėjimas ir viena didžiausių tarp visų ES šalių vidutinė metinė infliacija, kuri 2018 metais buvo 2,5 proc., rodo, kad Lietuvos vidaus rinka traukiasi (Janužytė, 2018). Genytės-Pikčienės (2017) teigimu, Lietuvos ekonomikos augimas turi būti užtikrintas sėkmingo eksporto.

Eksporto svarba valstybės ekonomikai matuojama procentine BVP dalimi. Eksporto dalis BVP išaugo nuo 35 proc. 2000 m. iki 82,8 proc. 2018 m. (Vaišvila, 2019). Eksportas kuo toliau, tuo reikšmingesnis Lietuvai. JK yra svarbi Lietuvos prekybos partnerė. Lietuva į JK eksportuoja lietuviškas prekes bei reeksportuoja. JK tarp Lietuvos užsienio prekybos partnerių 2018 metais užėmė aštuntą vietą (žr. 1 pav.), tad pokyčiai šioje eksporto kryptyje yra svarbūs eksportuotojams ir bendrai Lietuvos ekonomikai.

1 pav. Pagrindinės Lietuvos eksporto kryptys 2018 m., mln. Eur (sudaryta pagal Lietuvos statistikos departamentą, 2019)

2018 m. prekyba su JK sudarė 6.5 proc. Lietuvos prekybos su ES šalimis ir 3.8 proc. visos Lietuvos užsienio prekybos (žr. 2 pav.) Šie duomenys tik įrodo, kokia svarbi Lietuvos užsienio prekybos partnerė yra JK.

2 pav. Lietuvos užsienio prekybos su JK santykinė dalis 2011-2018 m., proc. (sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamentą, 2019)

Lietuvos statistikos departamento (2019) duomenimis, 2018 m. prekių apyvarta tarp Lietuvos ir JK buvo 1,93 mlrd. eurų. Lietuvos eksporto į JK vertė 2018 m. buvo 1,077 mlrd. eurų, importo vertė – 0,856 mlrd. eurų. 2018 metais, lyginant su 2017 metais, bendras Lietuvos eksportas didėjo 7 procentais, o Lietuvos eksporto didėjimas į JK siekė 15,8 proc., tad buvo netgi didesnis už bendrą Lietuvos eksporto didėjimą. O štai lyginant 2016 metus su 2017 metais, eksporto didėjimas į JK buvo sumažėjęs ir siekė 4,7 procento, tad 2017 metais buvo pastebėtas nebe toks smarkus eksporto apimčių didėjimas į šią rinką.

Per pirmus aštuonis 2019 metų mėnesius bendra šalies užsienio prekybos apimtis buvo 40567 mln. eurų (5,18 proc. didesnė nei to paties laikotarpio 2018 metų prekybos apimtis): Lietuva eksportavo

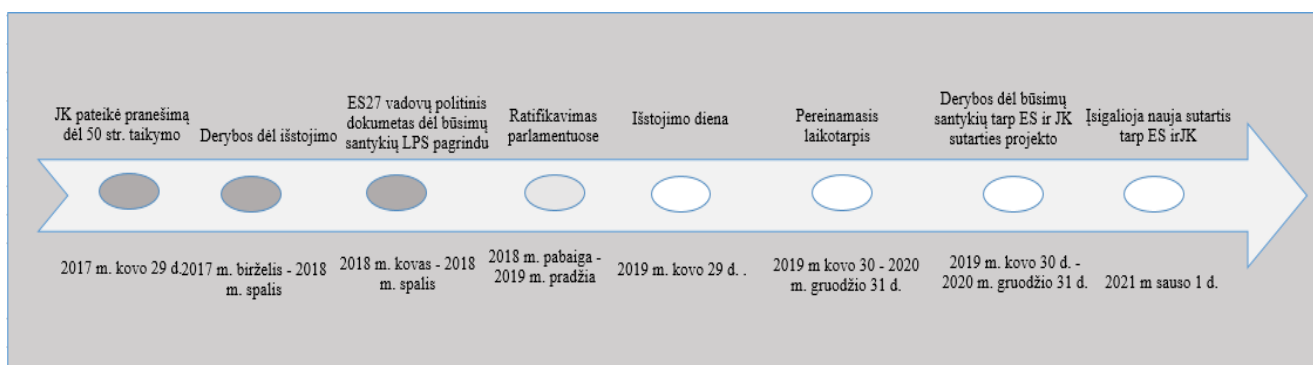
už 19392,6 mln. eurų (5,46 proc. pakilimas), o importavo už 21174,4 mln. eurų (4,9 proc. pakilimas). Didžiąją dalį sudarė prekyba su ES narėmis: eksportas sudarė 11542,7 mln. eurų bei importas – 14246,2 mln. eurų. Į JK Lietuva šiuo laikotarpiu eksportavo už 748,9 mln. eurų, net 6.1 proc. daugiau nei 2018 metų tuo pačiu laikotarpiu. O importavo iš šios valstybės už 513,6 mln. eurų, 11,1 proc. mažiau nei praeitais metais. Lietuvos užsienio prekybos apimtys auga. Lietuvos eksporto apimtys ir šiais metais sparčiau didėja nei importas. Tačiau kiek kitaip kinta Lietuvos ir JK prekybiniai santykiai. Eksporto apimtys į šią prekybos partnerę ir toliau didėja, tačiau importuota iš šios valstybės mažiau nei ankstesniais metais.

1.2 Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos reikšmės Europos Sąjungos valstybių narių eksportui analizė

JK pasitraukimas iš ES pastaruoju metu yra viena pagrindinių analizuojamų temų ir žiniasklaidoje, ir mokslo publikacijose. Nors jau trejus metus vyksta derybos, būsimų santykių neapibrėžtumas nei kiek nesumažėjo. Kuo toliau, tuo intensyviau vykstant deryboms, daugėja publikacijų JK pasitraukimo tema. Galimus ES ir JK santykių scenarijus tyrinėja įvairių šalių ekonomistai. JK pasitraukimo grėsmes nagrinėjo lietuvių autoriai Žemaitytė (2017). Apžvalgas šia tema pateikia užsienio autoriai Chen ir kt. (2017), Herszenhorn (2018), Notten (2018). Mokslininkai nesutaria, koks sprendimas labiausiai tikėtinas, kokias pasekmes turės galimi scenarijai. Politikai taip pat neturi vieningos nuomonės apie norimą ir tikėtiną išsiskyrimo baigtį. Prancūzijos prezidentas Emmanuelis Macronas 2018 sausio 5 d. perspėjo, kad likusios 27 ES šalys turi atstovauti „vieningą frontą“ arba rizikuoja "nepalankiu ES ir taip kiekvienam iš mūsų rezultatu" (Financial Times, 2017). JK parlamento narys ir ilgametis JK pasitraukimo iš ES šalininkas Bernardas Jenkinas vienas pirmųjų atkreipė dėmesį, kad vis daugiau svarstoma apie JK pasitraukimo be susitarimo variantą. Populiariojoje spaudoje rašoma, kad galimas ne tik JK pasitraukimo iš ES be susitarimo variantas, bet ir variantas, kad JK iš ES nepasitrauks.

Kuriami ne tik įvairūs JK pasitraukimo iš Bendrijos scenarijai, bet ir ES pokyčių scenarijai po JK pasitraukimo iš Bendrijos. Europos Komisijos pirmininkas Jeanas-Claude'as Junckeris 2017 metais Baltojoje knygoje pateikė penkis Europos raidos ir tikslų scenarijus iki 2025 metų. Tačiau eksportui reikšmingesni ES bei JK galimi santykių scenarijai. ES prezidento Donaldo Tusko nuomone, kuo toliau, tuo labiau tikėtinas scenarijus, kad derybos baigsis be susitarimo (Herszenhorn, 2018). Europos projektų vadovo Michaelo Barneso teigimu, gali būti ir „griežtas“, ir „švelnus“ scenarijai (Žemaitytė, 2017). Barnesui atrodo galimi įvairūs scenarijai, panašūs į partnerystę tarp ES bei Norvegijos, kai rinka yra bendra, arba panašūs į susitarimus tarp ES bei Ukrainos, Šveicarijos, Turkijos, Kanados ar JAV. Naujasis JK ministras pirmininkas Borisas Johnsonas teigė, kad JK paliks Europą 2019 metų spalio 31 dieną, nepriklausomai bus pasiektas, susitarimas, ar ne (Kraemer, 2019).

ES ir JK atsilieka nuo derybų grafiko (žr. 3 pav.), tad vis dar išlieka tikimybė, kad derybos baigsis be susitarimo.

3 pav. ES ir JK derybų schema (pritaikyta pagal Notten, 2018)

Pasitraukimo derybos turėjo būti baigtos 2018 metų spalio mėnesį (Crisp, Tempest, 2016), tačiau spalio mėnesį buvo užsiminta, kad prireiks laiko mažų mažiausiai ir lapkričio. Be to, Europos Komisijos pirmininkas Jeanas-Claude'as Junckeris pasiūlė pratęsti ir patį pereinamąjį laikotarpį. 2018 metų lapkričio 11 dieną 25 Europos vadovų taryba pritarė susitarimui dėl JK pasitraukimo iš ES, tačiau susitarimą turėjo patvirtinti Didžiosios Britanijos parlamentas. Jis jį atmetė tris kartus. 2019 metų liepos mėnesį naujuoju JK ministru pirmininku tapo Borisas Johnsonas. Therosos May susitarime buvo pasiekta, kad pereinamasis laikotarpis tęstųsi iki 2020 metų galo, tačiau jis negalėtų būti pratęstas dvejiems metams. Pratęsus pereinamąjį laikotarpį, būtų sudaryta laikina muitų sąjunga tarp JK ir ES (Elgot, Walker, 2018). Borisas Johnsonas pasiekė, kad pasitraukimo data būtų nukelta į 2020 metų sausio 31 dieną.

Kol JK yra ES narė, jokių prekybos tarifų tarp JK ir ES narių, tame tarpe ir Lietuvos, nėra. Prekės, importuojamos į ES iš ne ES šalių yra apmokestinamos ES įprastai tarifais, nebent tarp šalių yra prekybos susitarimai. Tarifai skiriasi atsižvelgiant į prekių rūšį. Vidutiniai ES tarifai laikomi nedideliais, tačiau tam tikroms prekių rūšims yra aukšti, ypač žemės ūkio produktams. Pvz., 2014 metais vidutinis ES muitų tarifas ne agrokultūros produktams buvo 2.4 proc., o agrokultūros produktams – 8.5 proc. (Ward, 2018).

Notten (2018) nuomone, nepaisant kuris prognozuojamas JK pasitraukimo iš ES scenarijus bus pasirinktas, ateityje eksporto į JK sąnaudos augs, kadangi bus vykdomos muitinės procedūros. Nepalankesnių scenarijų atveju, bus įvesti Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) tarifai. Dėl PPO muitų iš Lietuvos eksportuojamos prekės JK rinkoje pabrangtų 5,3 proc., o muitinės procedūrų sąnaudos pakeltų prekių kainą dar 5 proc., tad Lietuvos eksportuotojų į šią šalį konkurencingumas sumažėtų. Lygiai taip pat pabrangtų ir iš kitų ES narių eksportuojamos į JK prekės. Tačiau naujos sąlygos nelies trečiųjų šalių, kurios eksportuoja savo prekes bei paslaugas į JK, tad jų konkurencingumas padidės. Dėl tų pačių priežasčių padidės ir JK vietinių prekių gamintojų bei paslaugų teikėjų konkurencingumas. Tačiau nereikia pamiršti, kad JK taip pat eksportuoja prekes ir jai labai svarbi ES rinka. Po JK pasitraukimo iš ES JK prekėms, eksportuojamoms į ES, taip pat atsirastų atitinkami mokesčiai, tad tose prekių ir paslaugų grupėse pagerės ES valstybių narių konkurencinės sąlygos. JK pasitraukimas darys įtaką su tarptautine prekyba susijusioms sritims. Atsirastų muitai, pasikeis muitinės procedūros, tarptautinę prekybą liečiantys standartai bei reglamentai. Finansų bei duomenų paslaugų teikimas taip pat bus palietas JK pasitraukimo iš Bendrijos. Nerimaujama, kad keisis viešųjų pirkimų sąlygos, bus paveiktos investicijos, keisis jų apsauga, intelektinės nuosavybės teisių apsauga. Daugiausiai įtakos pasitraukimas turės tarptautinei konkurencijai, keisis prekybos apsaugos priemonės, eksporto kontrolė.

JK tikrina apie vieną procentą į jų šalį importuojamų krovinių. Mrazauskaitės (2018) teigimu, po JK pasitraukimo iš ES, padidėjus tikrinamų krovinių kiekiui bei atsiradus naujoms muitinės procedūroms, padidės muitinės apkrovos. Mažai tikėtina, kad padidėjusioms apkrovoms bus pasiruošta iš karto, tad turėtų atsirasti eilės prie JK muitinės. Atsiradusios eilės pailgins prekių keliavimo į JK laiką, padidės transporto ir vairuotojų poreikis, eksportavimo kaštai dar labiau išaugs. Dėl JK pasitraukimo iš ES, kad ir koks scenarijus bus pasirinktas, pasunkės eksportavimo sąlygos. Lietuvos eksportuotojų nuomone, JK pasitraukimui iš ES pasirengti būtina, tačiau nustatyta, kad tik viena iš šešiolikos įmonių atliko JK pasitraukimo iš ES poveikio įmonei vertinimą.

Nors Lietuvos eksporto apimtys į JK nėra mažos, Lietuvos eksporto rinkos gerai diversifikuotos. Notten (2018) nuomone, Lietuvai geriau savo jėgas po JK pasitraukimo iš ES būtų sutelkti į padidėjusias konkurencines galimybes ES, kurios atsirastų, dėl Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš ES atsiradusių apribojimų pabrangus iš JK eksportuojamoms prekėms.

Švedienės (2017) nuomone, po JK pasitraukimo iš ES pasikeis techniniai krovinių reglamentai, tad išaugs vežimo kaštai bei bus sudėtingesnė transportavimo grandinė, sumažės krovinių srautas į JK. Lietuvos BVP per narystės ES metus išaugo dvigubai, o JK yra viena svarbiausių Lietuvos prekybos

bei ekonominių partnerių. JK svarbi ne tik kaip eksporto rinka, bet ir kaip reikšminga investuotoja į Lietuvos ekonomiką. Tad Lietuvai svarbu išlaikyti bendrą rinką su JK.

Lietuva tampa kuo toliau, tuo labiau patraukli investuotojams iš JK, tačiau, panagrinėjus Lietuvos Banko statistinius duomenis, galima pastebėti, jog investicijų kiekis pradėjo mažėti ir tai būtų galima sieti su sprendimu pasitraukti iš ES. Izgorodin (2016) atkreipė dėmesį į anksčiau jau paminėtą eksporto į JK augimo tempų lėtėjimą. Lietuvos eksporto apimtys kasmet didėja. Didėja ir eksportas į JK, tačiau ne tokiu pačiu greičiu. Jau dabar jaučiamos JK pasitraukimo iš ES pasekmės, susijusios su Lietuvos eksportu į šią valstybę. Anot Žemaitytės (2017), Lietuvos eksporto į JK pokyčiai prasidėjo nespėjus praeiti nė keliems mėnesiams nuo pasitraukimo proceso pradžios. Lėtesni eksporto į JK didėjimo tempai siejami su svaro sterlingų nuvertėjimu. Dėl būsimo JK pasitraukimo iš ES nuvertėjo svaras sterlingų, tad ir JK eksporto paklausa atitinkamai sumažėjo.

Chen ir kt. (2017) atliktame JK pasitraukimo iš ES reikšmingumo šalių ekonomikai tyrime nustatyta, kad JK pasitraukimas iš ES daro įtaką 1,02 proc. Lietuvos BVP dalies. Didžiausią neigiamą įtaką ekonomikai patirs geografiškai artimiausios JK šalys – Belgija, kurios 3,5 proc. BVP gali būti paveikti JK pasitraukimo iš ES, Olandija, kurios 4,39 proc. BVP jaučiamas pasitraukimui, taip pat šalys, kurių prekybos su JK apimtys yra reikšmingos – Vokietija (5,48 proc. BVP darys įtaką JK pasitraukimas iš ES) bei Prancūzija (2,19 proc. BVP). Pasitraukimo poveikis skirtingoms Europos šalims bus nevienodas. Vieni regionai patirs didesnę poveikį, kiti - mažesnę.

Nors prognozės, kuriose buvo numatytas staigus JK nuosmukis iš karto po sprendimo pasitraukti iš ES, nepasitvirtino, tačiau toliau sudaromų prognozių rezultatai rodo, kad beveik visi JK regionai visgi yra jautresni JK pasitraukimui nei kitos šalys (Chen ir kt., 2017). Tiriant Europos jautrumą JK pasitraukimui iš ES, nustatyta, kad Šiaurės bei Vakarų Europos regionai labiau veikiami JK pasitraukimo iš ES, o pietinė bei rytinė Europos dalys yra mažiau jautrios pasitraukimo pasekmėms, bent jau prekybinių ryšių srityje. Taigi, manoma, jog JK tarptautinei prekybai labiau nei kitoms ES valstybėms narėms pavojų kelia JK pasitraukimas iš ES. Vertinant ES ir JK prekybinius santykius, reiktų atkreipti dėmesį, kad ES šalys narės daugiau eksportuoja į JK nei importuoja iš jos. JK prekyba su ne ES šalimis auga greičiau nei su šalimis narėmis. 2017 metais skirtumas tarp eksporto ir importo buvo 67 milijonai svarų sterlingų. Iš ES į JK buvo eksportuota prekių bei paslaugų už 341 milijoną svarų sterlingų, o importuota už 274 milijonus svarų sterlingų. Tačiau lyginant ES ir JK eksporto apimtis procentiškai, tik 8 proc. ES eksporto keliauja į JK, o Europa sudaro net 40 proc. JK viso eksporto rinkos (Ward, 2018). Felbermayr (2017) atliktose prognozėse teigiama, kad giežtojo pasitraukimo atveju Lietuvos eksportas į JK sumažėtų 53 proc., o „švelniojo“ pasitraukimo atveju 28 proc.

JK ekonomika dėl pasitraukimo iš ES praras maždaug 2–3 proc. BVP, palyginti su likusia ES (Begg 2017), tai yra nuostoliai, apskaičiuoti remiantis statiniu modeliu, atsižvelgiant į JK vyriausybės sunkumus sprendžiant netikrumą dėl būsimų JK ir ES santykių. Tyrimuose taip pat pateikiami įvairūs scenarijai, dažniausiai daroma prielaida, kad bus sudarytas laisvosios prekybos susitarimas su ES, vyks prekyba PPO taisyklėmis. Pirmuoju atveju tikimasi apie 5 proc. JK BVP sumažėjimo, o antruoju – 8 proc.

Dhingra ir kt. (2017) pateikia išsamų JK pasitraukimo iš ES sąnaudų ir naudos įvertinimą vidutinės trukmės ir ilguoju laikotarpiu, remiantis bendru pusiausvyros prekybos modeliu. Modelis apima 40 šalių, tarp jų ir Lietuvą, ir 30 sektorių. Išskirdami „švelnų“ ir „griežtą“ JK pasitraukimo iš ES scenarijų, jie įvertina vidutinio JK namų ūkio gerovės sumažėjimą nuo 1,3% iki 2,7% (1 lentelė). Vidutinės pajamos vienam gyventojui sumažėjo 6–9%, daugiausia dėl tiesioginių užsienio investicijų

sumažėjimo. Straipsnyje taip pat parodyta, kad neigiamą pasitraukimo iš ES poveikį vargu ar atsvers nauji prekybos sandoriai.

Lentelė 1. JK pasitraukimo iš ES poveikis tarptautinei prekybai (sudaryta autorės)

Autorius (metai)	Skaičiavimų metodas	JK pasitraukimo iš ES scenarijai	Pagrindinės išvados
Brakman (2017)	Gravitacijos modelis	“Griežtasis” scenarijus: JK – trečioji šalis “Švelnusis” scenarijus: JK netaps trečiaja šalimi	“Griežtasis” scenarijus: JK pridėtinės vertės eksportas krenta 18 proc. “Švelnusis” scenarijus: JK pridėtinės vertės eksportas krenta 14 proc.
Dhingra ir kt. (2017)	Kiekybinis prekybos modelis	“Griežtasis” scenarijus: PPO taisyklės “Švelnusis” scenarijus: EAA narystė	“Griežtasis” scenarijus: JK gyventojų gerovės sumažėjimas 2.7 proc. “Švelnusis” scenarijus: JK gyventojų gerovės sumažėjimas 1.3 proc.
Felbermayr (2017)	Gravitacijos modelis	“Griežtasis” scenarijus: PPO taisyklės “Švelnusis” scenarijus: susitarimas tarp JK ir ES	“Griežtasis” scenarijus: JK gyventojų gerovės sumažėjimas tarp 0.8 proc. ir 2.9 proc. “Švelnusis” scenarijus: : JK gyventojų gerovės sumažėjimas artimas nuliui
HM Treasury (2016)	Gravitacijos modelis	PPO taisyklės, JK trečioji šalis	20 proc. JK eksporto sumažėjimas
Felbermayr, Groschl, Steiningger (2017)	Duomenų struktūros gravitacija	“Griežtasis” scenarijus: JK – trečioji šalis “Švelnusis” scenarijus: JK netaps trečiaja šalimi	“Griežtasis” scenarijus: JK (EU) eksporto sumažėjimas 35.5 proc. (29.9 proc.) “Švelnusis” scenarijus: JK (EU) eksporto sumažėjimas 16.3 proc. (13.2 proc.)
Vandenbussche (2017)	Įvesties ir išvesties modelis	“Griežtasis” scenarijus: PPO taisyklės ir 8.31 proc. Netarifiniai barjerai “Švelnusis” scenarijus: EEA narystė ir 2.77 proc. barjerai	“Griežtasis” scenarijus: pridėtinės vertės gamyba mažėja 4.47 proc. “Švelnusis” scenarijus: pridėtinės vertės gamyba mažėja 1.21 proc.
Felbermayr, Fuest, Gröschl, Stöhlker (2017)	Gravitacijos modelis	“Griežtasis” scenarijus: JK tapimas trečiaja šalimi “Švelnusis” scenarijus: JK glaudūs prekybiniai santykiai su ES	“Griežtasis” scenarijus: JK eksportas į Lietuvą sumažėja 53 proc. “Švelnusis” scenarijus: JK eksportas į Lietuvą sumažėja 28 proc.
Oberkofer, Pfaffermayr (2018)	Gravitacijos modelis	“Griežtasis” scenarijus: JK – PPO narė, aukšti netarifiniai barjerai “Švelnusis” scenarijus: JK- EEE narė	“Griežtasis” scenarijus: ES eksporto į JK sumažėjimas per 6 metus 29.41 proc. “Švelnusis” scenarijus: ES eksporto į JK sumažėjimas per 6 metus 13,78 proc.

Vandenbussche (2017), norėdamas numatyti JK pasitraukimo iš ES poveikį visose ES šalyse, naudoja gravitacinį modelį, apimantį vidaus ir išorės ryšius tarp prekių ir paslaugų sektorių bei dvišalius tarifus, kurie turi tiesioginį ir netiesioginį poveikį gamybai. Manoma, kad JK pasitraukimas iš ES JK pakenks stipriau nei likusioms ES narėms. Pasitraukimas sumažins JK ekonominę veiklą maždaug tris kartus smarkiau nei likusioje ES dalyje. Tačiau manoma, kad likusių ES narių nuostoliai dėl pasitraukimo iš ES yra žymiai didesni nei apskaičiuoti kituose tyrimuose. Tyrime apskaičiuota, kad darbo vietų praradimas dėl JK pasitraukimo iš ES tarp likusių ES valstybių narių bus didesnis nei JK,

tačiau BVP sumažėjimas nebus toks ženklus (nuo 0,4 proc. „švelniojo“ pasitraukimo scenarijaus atveju iki 1,5 proc. „griežtajam“ JK pasitraukimo iš ES scenarijui). Taip pat manoma, kad šie nuostoliai yra didesni toms šalims, kurios labiau susijusios su JK (pvz., Airija), ir mažoms atviroms ES ekonomikoms (pvz., Belgija ir Nyderlandai). Tyrime nustatyta, kad „griežtojo“ pasitraukimo atveju Lietuvoje labiausiai nukentės naftos produktų sektorius, darbo vietų skaičius labiausiai sumažės tekstilės srityje.

Oberkofer ir Pfaffermayr (2018) rėmėsi gravitacijos modeliu, apskaičiuodami ES eksporto apimčių kitimus, priklausomai nuo galutinio JK pasitraukimo iš ES variantus. Jei įvyks „švelnūs“ pasitraukimo variantas per šešis metus ES valstybės narės eksportas į JK sumažės 13.78 proc. (iškart bus pastebėtas 14.42 proc. mažėjimas, po trijų metų skirtumas bus 13.87 proc). Jei įvyks „griežtasis“ pasitraukimo variantas, tai per šešis metus ES valstybės narės eksportas į JK sumažės 38.19 proc.: iškart bus pastebėtas 38.89 proc. mažėjimas, po trijų metų skirtumas bus 38.33 proc (1 priedas).

Nors realaus pasitraukimo procesas dar neprasidėjo, Lietuvos eksportuotojai jau dabar patiria artėjančio JK pasitraukimo iš ES poveikį. Tą patvirtina ir Lietuvos pramoninių konfederacijos (LPK, 2018) atlikti tyrimai: net 81,7 proc. Lietuvos eksportuojančių įmonių atstovų teigia, kad jau patiria JK pasitraukimo iš ES poveikį ir jį sieja su apyvartos sumažėjimu. Tačiau, nors 72,4 proc. apklaustųjų, mano, kad apyvarta sumažės, 10,8 proc. tikisi apyvartos augimo. Kai kurios įmonės jau ruošiasi JK pasitraukimo pasekmėms, kontaktuodamos su klientais, ieškodamos naujų rinkų, naudodamos valiutų rinkos išvestines priemones, mažindamos darbuotojų skaičių ar užimtumą (Švedienė, 2017). 2017 metų IV ketvirčio apklausa (LPK, 2018) parodė, kad net 10 proc. apklaustųjų tuo metu jau buvo patyrę tiesioginę pasitraukimo įtaką eksportui į JK rinką, o 4 proc. dėl netiesioginio pasitraukimo poveikio nukentėjo eksporto apimtys į kitas šalis. Apklauskos duomenis patvirtina ir oficiali eksporto statistika: nors bendras Lietuvos eksportas 2017 metais į JK nesumažėjo, tačiau maisto produktų eksportas sumažėjo 7 proc., medienos ir baldų eksportas – 4 proc., tekstilės gaminių – 0,2 proc. Lemiantis veiksnys, kaip jau minėta, yra svaro kurso nuvertėjimas, kuris sumažina Lietuvos eksportuojamų prekių bei paslaugų konkurencingumą. O dėl neapibrėžtumo, kuris atsiranda dėl JK pasitraukimo iš ES, įmonės atideda planus plėstis į JK rinką, persiorientuodamos į Skandinavijos bei Centrinės Europos regionus.

LPK (2018) tyrimo metu buvo analizuojama skirtingų kaštų pokyčių įtaka prognozuojamoms eksporto apimtims. Apklauskos rezultatai parodė, kad, veiklos kaštams padidėjus iki 10 proc., 39 proc. respondentų įtakos nepajustų, bet 38 proc. respondentų eksportas į JK susitrauktų 10 proc. Veiklos kaštams padidėjus 20 proc., 12 proc. nutrauktų eksportą į JK, arba sumažintų 20-50 proc. eksportavimą (32 proc.). Eksportuotojai saugiai jaustųsi, jei veiklos kaštai padidėtų iki 10 proc. Didesnis veiklos kaštų padidėjimas reikšmingai paveiktų eksporto rodiklius. JK pasitraukimas iš ES didintų ir teisinių reikalavimų kaštus, tačiau pusė respondentų dėl jų neplanuoja mažinti eksporto į Jungtinės Karalystės rinką, 35 proc. sumažintų, 9 proc. eksportą nutrauktų. Dėl prekybos kvotų atsiradę kaštai 56 proc. respondentų, nėra reikšmingi, 23 proc. eksportą sumažintų, 9 proc. eksportą nutrauktų. Papildomi kaštai radikaliai nepakeistų eksportavimo apimčių.

2018 m. gruodžio 7 d. ES priimtas sprendimas dėl tarifinių kvotų po JK pasitraukimo iš ES. Tarifinės kvotos – didžiausias prekių kiekis, kuriam PPO šalis narė įsipareigoja nustatyti nedidelius importo maito tarifus. Naujosios kvotos bus taikomos po pasitraukimo dienos. Dabartinės kvotos buvo sudarytos atsižvelgiant į JK narystę ES. JK pasitraukus iš ES, kvotų susitarimas tarp ES ir PPO nebebus taikomas JK. Kvotos koreguojamos, nes turi būti perskirstytos tarp JK ir ES. Dėl kiekvienos kvotos vyks derybos su PPO.

Kai 2016 metais JK nusprendė surengti referendumą dėl ES palikimo, šio sprendimo priėmimo priežastys bei pasekmės buvo pradėtos aktyviai nagrinėti tiek akademinėje, tiek populiariojoje spaudoje. Tačiau po referendumo, įvykusio 2016 metų birželio 23 dieną, informacijos apie šio sprendimo galimą ilgalaikį poveikį kiekiai ėmė mažėti (Chen ir kt., 2017). Prieš įvykstantį referendumą įvairios organizacijos sudarinėjo prognozes, kuriose buvo numatytas greitas JK nuosmukis iš karto po priimto sprendimo palikti ES, tačiau prognozės nepasitvirtino. Nors įrodyta, kad smukęs Didžiosios Britanijos svoro sterlingų kursas turi poveikį JK infliacijai ir gyvenimo lygiui (Financial Times, 2017) bei prekybos balansui, net ir nuvertėjus valiutai JK nuosmukis neįvyko (The Economist, 2017), o tai dalį prognozuotojų sustabdė nuo tolimesnių vertinimų. Akivaizdu, kad sunku prognozuoti ilgalaikį JK pasitraukimo iš ES poveikį, kol neparengta konkreti naujų JK ir ES prekybos santykių struktūra.

Kadangi derybos tarp ES ir JK vyksta lėtai ir ne itin sklandžiai, neapibrėžtumas tik didėja. Pasitraukimo baigtis pakeis eksportavimo į JK sąlygas. Atsižvelgiant į galutinį susitarimo variantą, pokyčiai gali smarkiai paveikti Lietuvos eksportuotojų užsienio prekybos sąlygas, todėl labai svarbu išanalizuoti teorinius eksporto aspektus, galimus JK pasitraukimo iš ES scenarijus ir šios analizės pagrindu sudaryti galimo JK pasitraukimo iš ES poveikio Lietuvos eksportui modelį.

JK sprendimas palikti ES nustebino visą pasaulį. Nors pasitraukimas dar neįvykęs, įvairiose srityse akivaizdžiai jau matomi šio sprendimo sukelti pokyčiai bei pasekmės. Pasitraukimo procesas yra ilgas ir sudėtingas. Tariantis dėl pasitraukimo sąlygų, atsilieikama nuo termino. Visą pasitraukimo proceso laiką vyrauja neapibrėžtumas, tad galima tik spėlioti dėl galutinių scenarijų ir pasekmių. Galimi scenarijai iš esmės skiriasi vienas nuo kito, yra svarbūs Lietuvos eksportuotojams ir gali visiškai pakeisti Lietuvos eksportuotojų sprendimus.

2. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos teoriniai aspektai

Norint numatyti ir įvertinti galimas JK pasitraukimo iš ES pasekmes, būtina suprasti tarptautinę ekonominę aplinką, kurioje JK pasitraukimo iš ES procesas vyksta. Šiandieninė tarptautinė prekyba neįsivaizduojama be tarptautinių prekybinių organizacijų. Tarptautinės prekybinės organizacijos dalyvauja pasaulio prekybiniuose santykiuose, nustatydamos tarptautinę prekybą ribojančias bei skatinančias priemones. Bendra rinka – didžiausias ES laimėjimas, užtikrinantis laisvą prekių, paslaugų, kapitalo, žmonių judėjimą ir sąžiningą prekybą. JK pasitraukus iš ES, pasikeis ES narių ir JK prekybiniai santykiai. Atsižvelgiant į pasirinktą pasitraukimo scenarijų, pakis šalių tarpusavio prekybą ribojančios ir skatinančios priemonės.

2.1. Tarptautinės prekybos reguliavimas

Tarptautinė prekyba yra prekių, paslaugų bei mokėjimų srautai tarp valstybių. Tai yra itin svarbi ekonominių santykių tarp valstybių forma (Gilpin, 1998), veikiamą globalizacijos, dinamiška, besikeičianti (Burinskienė, 2014). Tarptautinės prekybos vaidmuo nuolat didėja (Jakutis, Petraškevičius, Stepanovas, Šečkutė, ir Zaicev, 1999), kadangi užsienio prekyba būtina šalies gerovei, augimui, užimtumo didinimui.

Pasak Irwin (2005), prekybos plėtra yra viena iš ryškiausių ir reikšmingiausių globalizacijos fenomeno ypatybių. Nors dauguma autorių palankiai vertina laisvą prekybą, tačiau visiškai laisvos tarptautinės prekybos nėra. Valstybės, naudodamos reguliavimo metodus, skatina eksportą ir apriboja importą. Valstybės buriasi į įvairias tarptautines organizacijas, kurių viduje vyksta arba skatinama laisva prekyba bei taikomos vieningos protekcinės (apsaugos) priemonės santykiuose su trečiosiomis šalimis.

2.1.1. Tarptautinės prekybos ribojimo bei skatinimo priemonės

Kai eksportuotojai ir importuotojai pradeda prekiauti, jie susiduria su rizika. Niepmann, Schmidt-Eisenlohr (2014) išskiria prekybos kaštus kaip vieną iš pagrindinių prekybos mastus lemiančių veiksnių. Valstybių, dalyvaujančių tarptautinėje prekyboje, uždavinys yra skatinti eksportą ir riboti importą, naudojant tarptautinės prekybos reguliavimo metodus. Siekiant kontroliuoti tarptautinę prekybą, taikomos prekybos ribojimo ir skatinimo priemonės ir metodai (Snieška, Navickas ir Bernatonytė, 2005). Tarptautinės prekybos politikos reguliavimas pagrįstas ekonominėmis ir neekonominėmis reguliavimo priemonėmis (Kvainauskaitė, 2003). Tarptautinės prekybos reguliavimo metodai paprastai yra skirstomi į tarifinius, kurie, pasak Miškinio (2008), yra pagrindinės tarptautinės prekybos ribojimo priemonės, bei netarifinius. Tarifiniai reguliavimo metodai yra susiję su muitų sistema, kovotomis. Grižas (2003) muitus išskiria kaip atskirą tarifinę tarptautinės prekybos reguliavimo priemonę.

Eksportui ir importui reguliuoti taikomos priemonės ir jų klasifikacija pateikiamos 2 lentelėje. Tarptautinės prekybos reguliavimo metodai yra skirti reguliuoti konkurenciją tarp šalių, riboti tarptautinę prekybą.

Pukelienė (2008) tarptautinės prekybos reguliavimo metodus skirsto į sukurtuosius bei natūraliuosius. Sukurtieji metodai yra jau minėtieji tarifiniai bei netarifiniai, o natūralieji – atstumas bei infrastruktūra.

Muitai – valstybės ekonominio intereso apsaugos priemonė (Raišutis, 2005), valstybės taikomas mokestis už prekių įvežimą į šalį (Vainienė, 2008). Miškinis (2008) muitus vadina netiesioginiais valstybės mokesčiais, kuriais apmokestinamos į valstybę atgabenamos prekės. Grižo (2003) nuomone, pagrindinis muitų, kurie atlieka fiskalinę, protekcinę bei balansavimo funkcijas, tikslas yra apsaugoti valstybės rinką nuo pigesnių importuojamų prekių. Tačiau Pukelienė (2008) teigia, kad muitai diskriminuoja užsienio gamintojus, trukdo vystyti gamybos specializacijai, skatina neefektyvias šakas. Bernatonytės (2007) nuomone, muitai yra svarbūs ribojant reikalingų žaliavų

išvežimą, apsaugant vidaus rinką nuo užsienio gamintojų, siekiant reguliuoti eksporto ir importo santykį. Muitai atlieka fiskalinę, protekcinę ir balansavimo funkcijas (Dubauskas, 2006).

Lentelė 2. Tarptautinės prekybos reguliavimo modelių klasifikacija (Bernatonytė, 2007)

Tarptautinės prekybos reguliavimo metodai		Tarptautinės prekybos reguliavimo priemonės	Reguliuoja	
			Eksportą	Importą
Tarifiniai		Muitai	X	X
		Kvotos	X	X
Netarifiniai	Kiekybiniai	Kvotos	X	X
		Licencijos	X	X
		Savanoriški apribojimai	X	
	Paslėptieji	Valstybiniai pirkimai		X
		Tik vietinių komponentų naudojimas	X	
		Techniniai apribojimai		X
Finansiniai	Vidaus rinkos mokesčiai, rinkliavos		X	
	Subsidijos	X		
	Kreditavimai	X		
	Kompensacinės rinkliavos		X	
		Draudimas	X	X

Davulis (2009) apibrėžia kvotas kaip kiekybinius įvežamos ar išvežamos prekės apribojimus, kurie reglamentuoja prekių kiekį ar bendros vertės importavimą į šalį. Kvotos suteikia didesnes garantijas nei kiti ribojimams naudojami tarifai.

Grundke, Moser (2016) analizuoja netarifinės prekybos reguliavimo metodų svarbos didėjimą. Baldwin, Evenett (2009) taip pat pastebi, kad nors kai kurios šalys siekia suderinti standartus, kad gautų daugiau naudos iš prekybos, pasaulyje stebimas netarifinių prekybos barjerų pakilimas. Netarifiniai reguliavimo metodai yra taikomi valstybių iniciatyva, kadangi jų neriboja tarptautinės sutartys (Paulauskienė, 2007). Bernatonytė (2007) netarifinius reguliavimo metodus skirsto į kiekybinius, paslėptus bei finansinius. Paslėptos ir finansinės reguliavimo priemonės gali reguliuoti arba tik eksportą, arba tik importą, o kvotos ir licencijos gali riboti ir eksportą, ir importą. Savanoriški eksporto apribojimai yra paremti prekybos partnerių išipareigojimu apriboti ir nedidinti eksporto apimčių.

Kiekybinius reguliavimo metodus Miškinis (2008) skirsto vienodai į kvotas, licencijas bei savanoriškus apribojimus. Bernatonytės (2007) minimi paslėptieji reguliavimo metodai apriboja pasirinkimo laisvę ir susilpnina tiekėjų konkurenciją. Literatūroje tokių metodų aprašyti šimtai, tačiau pagrindiniai jų yra valstybės pirkimai, vidaus mokesčiai, vietinių komponentų naudojimo reikalavimai, techninės normos. Jais mažinamas biudžeto deficitas, išlyginamas prekybos ir mokėjimų balansas. Kadangi tokie reguliavimo metodai prieštarauja tarptautinės prekybos principams, jie nėra plačiai paplitę.

Finansiniams apribojimams priskiriamos subsidijos, valstybinis kreditavimas, kompensacinės rinkliavų naudojimas, draudimas. Grižas (2003) dempingą, kai prekės užsienyje parduodamos pigiau nei šalies rinkoje, taip pat priskiria prie finansinių apribojimų.

Subsidijos, pasak Grižo (2003), yra mokėjimai gamintojui, kuriuos skiria valstybė, o eksporto subsidijos yra valstybės mokėjimai ūkio subjektams, kurie eksportuoja produkciją už šalies ribų. Subsidijos padengia gamybos sąnaudas, taip suteikiant gamintojams pranašumą prieš užsienio gamintojus ir skatina subsidijuojamus gamintojus plėsti gamybos apimtis (Pukelienė, 2008). Dudzevičiūtė (2015) teigia, kad subsidijos eikvoja valstybės pajamas, o muitai, atvirkščiai, gausina.

Eksporto kreditavimas yra vyriausybės taikomas finansinis skatinimas plėsti eksporto apimtis. Kompensacinę rinkliavą ir draudimą vyriausybė naudoja, kai norima apriboti importuotojų konkurenciją šalies rinkoje (Pukelienė, 2008).

Prekybos skatinimo priemonės ir prekybos taisyklės priklauso nuo šalies narystės su prekyba susijusiose organizacijose. Kadangi darbe analizuojamas JK pasitraukimas iš ES, tad itin svarbūs prekybos susitarimai bei taisyklės, galiojantys ES narėms. ES ir Europos ekonominėje erdvėje prekiaujančios įmonės gali be suvaržymų ir neribotais kiekiais eksportuoti bei importuoti prekes, vežti ES esančius produktus, nepaisant jų kilmės, ES teritorijoje. Tarptautinių prekybos organizacijų narėms paprastai netaikomi tarifai, o jei taikomi, tai jie mažesni nei šalims ne narėms, tad tokios narystės skatina tarptautinę prekybą ir suteikia geresnes prekybos sąlygas.

Analizuojant tarptautinės prekybos aspektus, labai svarbus tarptautinių prekybos susitarimų ir institucijų vaidmuo.

2.1.2. Tarptautinės prekybos sąjungos

Viena iš valstybių tarpusavio prekybinio bendradarbiavimo formų yra tarptautinės prekybinės organizacijos (Žalimas, Žalimienė, Petrauskas, Saladžius, 2001). Pasak Gubicaitės - Šilingienės (1998), tarptautinė organizacija – bent dvi narės, turinčios organizacinę struktūrą, leidžiančią užsiimti bendra veikla. Tokios organizacijos skiriasi veiklos sritimis, tikslais, įtaka tarptautinei prekybai.

Pagrindinės prekybos teorijos teigia, kad laisvoji prekyba yra optimaliausia ekonomikos politika. Tačiau, kaip teigia Rodrik (2018), galingos prekybinės šalys gali savo prekybos partnerių sąskaita manipuliuoti prekybos sąlygomis. Pastarasis motyvas suteikia pagrindą sudaryti prekybos susitarimus, kurti prekybos organizacijas, užkertant kelią abipusiai žalingam prekybos protekcionizmui.

Daugeliui ekonomikos sričių yra įkurtos tarptautinės institucijos, atstovaujančios narių interesus, ginančios juos. 1944 metais įvyko Bretton Woods konferencija, kurios tikslas sumažinti tarptautinės prekybos barjerus bei sukurti ekonominius konfliktus mažinančią pasaulinę sistemą (Žalimas, Žalimienė, Petrauskas, Saladžius, 2001). Šio susitarimo pagrindu buvo įkurtos tarptautinės organizacijos: bendrasis susitarimas dėl muitų ir prekybos (GATT), kuris tapo Pasaulio prekybos organizacija, Tarptautinis rekonstrukcijos ir plėtros bankas arba Pasaulio Bankas (TRPB), Tarptautinis Valiutos fondas (TVF). Visos trys organizacijos itin svarbios tarptautinės prekybos vystymuisi (Sherlock, Reuvid, 2008).

Tarptautinės organizacijos klasifikuojamos pagal geografiją, tikslus, veiklos sritis. Klasifikuojant organizacijas pagal sritis, šiame darbe aktualiausios muitų, ekonominės bei prekybos organizacijos. Pagrindinė ir visoms šalims itin svarbi muitų organizacija – Pasaulio muitinių organizacija (PMO).

Tarptautinės prekybinės organizacijos aktyviai dalyvauja pasaulio prekybiniuose santykiuose, jos nustato tarptautinę prekybą ribojančias priemones. Toliau analizuojamos svarbiausios tarptautinės organizacijos, turinčios didžiausią poveikį šalių tarptautinei prekybai (žr. 3 pav.)

Svarbiausios tarptautinės ekonominės organizacijos	Svarbiausios tarptautinės prekybos organizacijos:
Ekonominės savitarpio pagalbos taryba	Pasaulio vartotojų organizacija
Ekonominio bendradarbiavimo organizacija	Europos Laisvosios prekybos Asociacija
Europos ekonominė bendrija	Tarptautinis prekybos centras
Europos ekonominė erdvė	Jungtinių tautų konferencija prekybos ir vystymo klausimais
Europos ekonominė ir pinigų sąjunga	Pasaulio prekybos organizacija
Europos Laisvosios Prekybos Asociacija	
Europos Sąjunga	
Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija	
Tautų Sandrauga	
Pasaulinė sąžiningos prekybos organizacija	
Pasaulio Ekonomikos Forumas	

3 pav. Tarptautinės organizacijos, turinčios didžiausią poveikį tarptautinei prekybai (sudaryta autorės)

Pasaulio Prekybos Organizacija (PPO) priklauso Jungtinių Tautų sistemai. PPO tikslas – leisti šalims narėms prekiauti be muitų, nevaržyti pasirinkimo laisvės. PPO veikla pagrįsta GATT principais ir nuostatomis (Bernatonytė, 2007). GATT (1947-1994 metai) siekė tarptautinės prekybos liberalizavimo, muitų ir kitų apribojimų panaikinimo, palankaus prekybos režimo įvedimo. PPO yra 95 proc. prekybos apimanti organizacija, vienijanti 157 valstybes. Visos ES narės priklauso PPO. PPO vadovauja Ministrų konferencija, sudaryta iš visų šalių atstovų (Bernatonytė, 2007). Organizacijos narės negali viena kitos diskriminuoti prekyboj, turėti uždaros rinkos be tarptautinės prekybos, taikyti protekcinį priemonių, jų veiksmai tarptautinėje rinkoje turi būti skaidrūs ir prognozuojami. Muitai turi būti vienintelė priemonė, apsauganti nuo konkurencijos. Tačiau PPO siekia mažinti prekybinius apribojimus – muitus, jų didelius tarifus, kvotas bei draudžia dempingą. Šios organizacijos susitarimai yra tarptautinės prekybos pagrindas. Visos šios organizacijos narės laikosi tų pačių taisyklių, nepaisant prekybos apyvartos. PPO narės prekės, patekusios į kitos narės rinką, turi būti lygiai taip pat palankiai vertinamos ir traktuojamos kaip ir vietinės prekės. Šis reikalavimas vadinamas nacionalinio statuso principu ir yra vienas iš nediskriminavimo principų. Antrasis principas, vadinamas didžiausio palankumo statuso principu, teigia, kad kiekviena organizacijos narė turi lygiai taip pat palankiai vertinti visų narių prekes, nesuteikdama nė vienai palankesnių sąlygų.

Visos ES narės yra kartu PPO narės, tad turi laikytis PPO nuostatų (Jakutis, Liukaitis ir Samulevičius, 2007). ES ir JK yra PPO narės steigėjos. Kai 1994 m. Europos Bendrija priėmė PPO sutartį, ES skirtas PPO sąrašas pradėtas taikyti ir JK (Europos Komisija, 2018). Tačiau ES yra atskira PPO narė. Užsienio politika yra ES kompetencija, tad šioje organizacijoje narių interesams atstovauja ES. ES balsas PPO sprendimuose bei balsuojant yra svarus, kadangi lygus jos narių skaičiui. Pasitraukusi iš ES, JK savo interesams atstovautų pati. Tai turi ir privalumų, ir trūkumų. JK galėtų atstovauti savo interesams, derėtis dėl sau palankių sąlygų, kurios ne visuomet sutampa su bendrais ES poreikiais. Tačiau JK balsas nebebūtų toks svarus. Po pasitraukimo, JK turės pradėti derybas su PPO visais svarbiais klausimais – dėl tarifinių normų, muitų mokesčių, subsidijų. Tad kai kurie ekspertai teigia (Bartels, L., 2016), kad JK turės dalyvauti dvejose derybose vienu metu – ir derybose dėl pasitraukimo iš ES, ir dėl naujų prekybinių santykių, nebesant ES nare.

1960 metais įkurta ELPA. Viena iš steigėjų buvo JK. ELPA narėmis buvo Vakarų Europos šalys, nepriklausančios EEB. Iš viso ELPA sudarė dešimt narių. JK 1973 metais paliko ELPA, prisijungdama prie EEB (Schewe, Lipsens, 2018). Po kurio laiko, ELPA ir EEB susiliejo į EEE, kurioje tarpusavyje šalys prekiauja be muitų. Nuo 1995 metų yra tik keturios ELPA narės: Norvegija, Islandija, Šveicarija, Lichtenšteinas. ELPA narės yra pasirašiusios 38 prekybos susitarimus su kitomis valstybėmis. JK nemini grįžimo į ELPA, tačiau jos siekiai po pasitraukimo iš ES primena ELPA narių turimas sąlygas. Dhingra, Sampson (2016), Maican (2016) teigia, jog JK turėtų vėl grįžti į ELPA, kad būtų išsaugota prieiga prie ES rinkos. JK grįžimui į ELPA turėtų pritarti šio bloko narės, tačiau tokios valstybės priėmimas pakeistų per 23 metus nusistovėjusią pusiausvyrą. Po naujos narės priėmimo, reiktų taisyti visus sudarytus prekybos susitarimus su trečiosiomis šalimis.

JK pasitraukus iš ES, ji nebebus EEE narė. EEE yra ne tarptautinė organizacija, o ekonominė erdvė, prekybinis susitarimas, leidžiantis ES vidaus rinkos nuostatas taikyti ELPA valstybėse. EEE priklauso ELPA narės (išskyrus Šveicariją) bei ES narės. JK pasitraukimas iš ES turės įtakos JK, ES ir EEE. EEE nėra muitų sąjungos, šalys gali laisvai derėtis dėl prekybos sąlygų su trečiosiomis šalimis. EEE yra patraukli JK, kadangi būdama joje, JK turėtų nepriklausomybę, sudarant išorinius

prekybos susitarimus, bet vis dar galėtų naudotis patekimu į vidaus rinką. Tačiau, pasak Schewe, Lipsens (2018) tapti EEE dalimi, nesant EFTA nariu, nėra realistiška.

ES muitų sąjungą sudaro visos ES narės, Monakas, Andora, Turkija ir San Marinas, su tam tikromis išimtimis. Tarpusavio prekybai muitai nėra taikomi, o prekybai su trečiosiomis šalimis taikomi bendra muitų ir prekybos politika. Caron (2016) teigimu, muitų sąjunga – tai labiau integruota laisvosios prekybos erdvės forma. Po JK pasitraukimo iš ES, JK nebebus muitų sąjungos narė, nebent bus susitarta dėl narystės pereinamuoju laikotarpiu (Nwankwo, 2018).

Kaip teigia Rodrik (2018), ankstesnės prekybos sąjungos bei prekybos susitarimai daugiausia buvo susiję su importo tarifais ir kvotomis. Tačiau šiuo metu prekybos susitarimuose vis daugiau dėmesio skiriama vidaus taisyklėms ir nuostatoms. Limão (2016) apžvelgia, kad 2011 m. 76 proc. prekybos sąjungų ir susitarimų reguliavo investavimo aspektus (pvz. laisvą kapitalo judėjimą), 61 proc. darė įtaką intelektinės nuosavybės teisių apsaugai, 46 proc. buvo nustatę aplinkosaugos taisykles.

Rodrik (2018) iliustruoja kintantį prekybos sąjungų ir susitarimų pobūdį, lygindamas JAV prekybos susitarimus su dviem mažomis tautomis - Izraeliu ir Singapūru. JAV ir Izraelio laisvosios prekybos sutartis, įsigaliojusi 1985 m., buvo pirmasis dvišalis prekybos susitarimas, kurį JAV sudarė pokario laikotarpiu. Tai gana trumpas susitarimas - mažiau nei 8000 žodžių. Jame yra 22 straipsniai ir trys priedai, kurių didžioji dalis yra skirta tarifams, žemės ūkio apribojimams, importo licencijavimui ir kilmės taisyklėms. JAV ir Singapūro laisvosios prekybos susitarimas įsigaliojo 2004 m. ir yra beveik dešimt kartų ilgesnis, apimantis 70 000 žodžių, 20 skyrių, priedų bei papildymų. Iš 20 skyrių tik septyni skirti įprastų prekybos temų nagrinėjimui. Kituose skyriuose nagrinėjamas antikonkurencinis verslo elgesys, elektroninė komercija, darbo jėga, aplinka, investavimo taisyklės, finansinės paslaugos ir intelektinės nuosavybės teisės. Intelektinės nuosavybės teisės sudaro trečdalį JAV ir Izraelio susitarimo puslapio, o JAV ir Singapūro susitarime užima 23 puslapius. Tarptautiniai susitarimai, apimantys platesnes sritis, kelia daugiau ekonominių padarinių nei yra tradicinis sienų kliūčių mažinimas. Dėl jų gali padidėti prekybos apimtys ir tarpvalstybinės investicijos. Naujosios sutartys apima su prekyba susijusios intelektinės nuosavybės teises, tarpvalstybinio kapitalo srautų taisykles, investuotojų ir valstybės ginčų sprendimo procedūros bei norminių standartų suderinimą.

Kapitalo srautų judėjimo liberalizavimas tapo prekybos sutarčių norma. Dėl finansų krizės, susijusios su finansine globalizacija, ekonomistai (Rodrik, 2018, Sell, 2011) mano, kad tiesioginiai kapitalo sąskaitos apribojimai yra svarbūs ir suteikia laikiną atokvėpį finansinės įtampos metu. TVF taip pat oficialiai iš naujo apsvartė poziciją dėl kapitalo kontrolės. Dabar pripažįstamas naudingas kontrolės vaidmuo ten, kur nėra tiesioginių priemonių pagrindiniam makroekonominiam ir finansiniam disbalansui pašalinti.

Laisvosios prekybos susitarimai nėra tas pats, kas laisvoji prekyba. Nesant prekybos susitarimų, prekybos kliūtys yra per didelės ar per mažos. Kaip pabrėžia Rodrik (2018), prekybos susitarimai yra mechanizmas, kurio pagalba galima neutralizuoti protekcionizmą. Norminių teisės aktų suderinimas yra prekybos sąjungų ir susitarimų centre. Derinimas pateisinamas tuo, kad pašalinus skirtumus, sumažėja sandorių išlaidos, susijusios su verslu užsienyje. Norminiai standartai kartais yra griežtesni už vidaus rinkoje galiojančius, tad tampa netarifinėmis kliūtimis. Vyriausybės kartais taiko reglamentus, kad vietos gamintojams sąlygos būtų palankesnės nei užsienio gamintojams. Skirtingai nei tarifų ir kvotų atveju, nėra būdo, leidžiančio spręsti, ar reguliavimo standartai nėra per stiprūs, ar jie nėra protekcionistiniai.

Visgi ekonomistai (Krueger, 1993, Driskill, 2007) linkę beveik vieningai manyti, kad prekybos susitarimai yra geras dalykas. Nepaisant to, kad šiandieniuose prekybiniuose susitarimuose vyrauja neapibrėžtumai, tikima, kad tokie susitarimai padeda nustatyti pusiausvyrą visose prekybinių dviprasmybių srityse. Jie pabrėžia, kad laisvoji prekyba yra naudinga kiekvienai tautai atskirai.

Grossman (2016), Staiger, Bagwell (2004) analizuoja, kodėl reikalingi oficialūs prekybos susitarimai, pavyzdžiui, PPO. Juk laisvosios prekybos pusiausvyrą galima pasiekti bendradarbiaujant. Be to, oficialios sutartys negali užkirsti kelio oportunistiniam suverenių tautų elgesiui. Visgi, motyvas manipuluoti prekybos sąlygomis suteikia pagrįstą ekonominį motyvą šalims įsipareigoti laisvai prekybai, pasirašyti prekybos susitarimus.

2.1.3. Narystės Europos Sąjungoje vaidmuo tarptautinėje prekyboje

ES, įkurta kaip regioninė asociacija, šešių valstybių įsipareigojimams integruoti ribotą skaičių rinkų, išsivystė į Muitų sąjungą, kurioje prekės ir paslaugos laisvai juda tarp valstybių narių (Backhouse, 2010). ES laimėjimas - bendra rinka bei užtikrintas laisvas prekių, paslaugų, kapitalo judėjimas. ES valstybės narės bendrojoje rinkoje tarpusavyje prekiauja laisvai, o prekybiniuose santykiuose su trečiosiomis šalimis taiko vienodas protekcines priemones, laikosi vienodų prekybos susitarimų, kurie yra nustatyti tarptautinių prekybinių organizacijų.

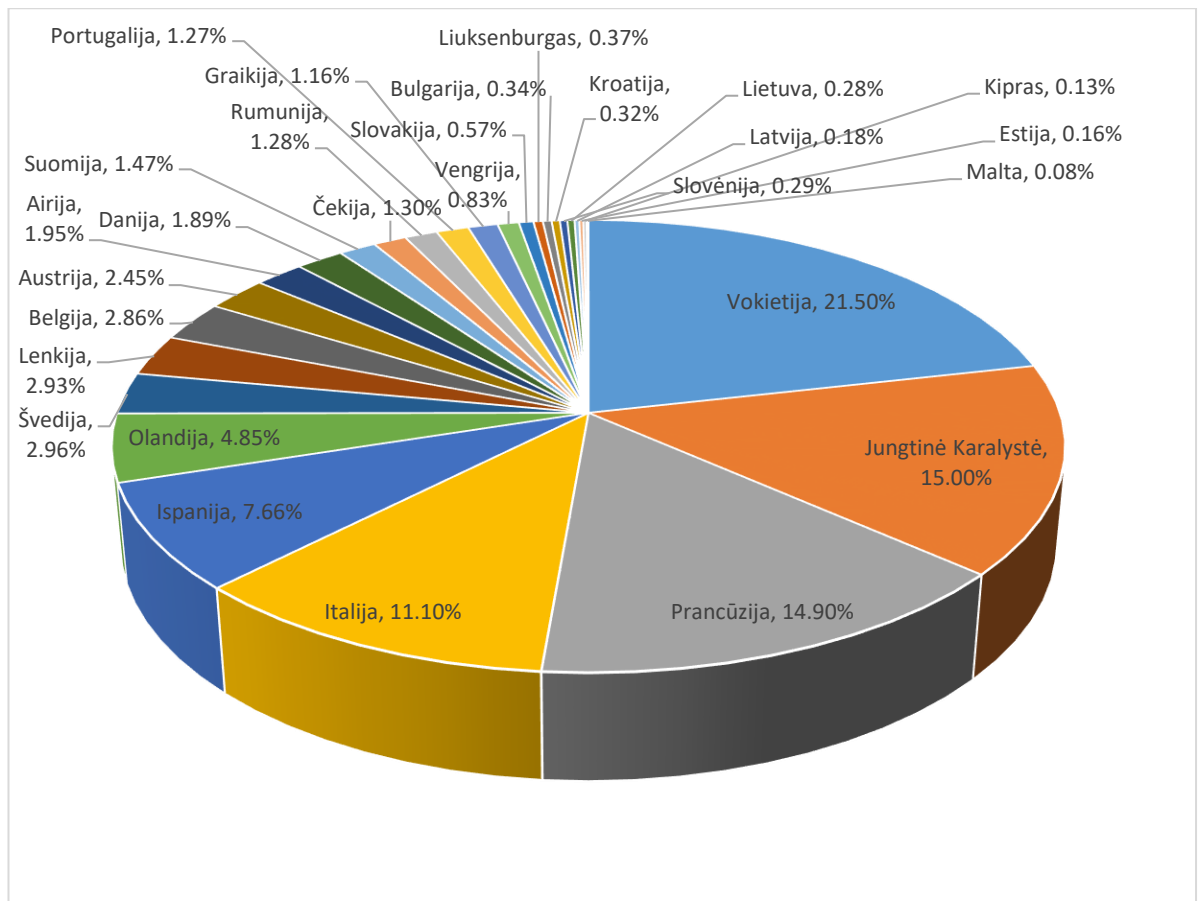
Campos, Coricelli, Moretti (2014) analizuoja narystės ES privalumus. Jie kelia klausimą, ar Europos integracija duoda apčiuopiamą ekonominę naudą, ar ši nauda daugiausia politinė. Analizuojama, ar ES narės auga greičiau nei ne ES narės, ar šie augimo ir produktyvumo skirtumai gali būti priežastingai susieti su naryste ES.

Europos integracijos tema yra daug ekonominės literatūros. Becker, Egger ir von Ehrlich (2010) svarsto, kad literatūros daugėjimas susijęs su augančiais tyrimų, kurie integraciją sieja su ekonomikos augimu regioniniu lygmeniu, kiekiais. Henrekson (1997), Badinger (2005), Kutun ir Yigit (2007) savo darbuose atlikinėjo įvairius ekonometrinius bandymus įvertinti narystės ES poveikį narių augimui ir produktyvumui.

ES yra unikali politinė ir ekonominė 28 valstybių bendrija (5 pav.). 19 bendrijos narių turi bendrą valiutą – eurą. Visos ES narės, išskyrus JK bei Airiją, priklauso Šengeno zonai. ES turi bendrą rinką, leidžiančią prekėms, paslaugoms, pinigams, žmonėms laisvai judėti. ES yra didžiausias prekybos blokas, didžiausia pasaulio eksportuotoja ir net 100 valstybių didžiausia eksporto rinka (European Union, 2018). ES narės, tarpusavyje prekiaudamos, išvengia muitų tarifų, turi geresnes prekybos sąlygas su trečiosiomis šalimis, kadangi dėl jų derasi ES. Pasitraukusi iš ES, JK turės derėtis dėl prekybos su ES narėmis sąlygų, tačiau taps laisva derybose su trečiosiomis šalimis (Indija, Kinija, JAV), tarp kurių yra labai svarbių rinkų. JK nebereikės mokėti įmokų į ES biudžetą. Hunt ir Wheeler (2017) atkreipia dėmesį, kad JK yra viena iš 10 ES narių, kuri moka daugiau į ES biudžetą nei gauna.

Dėl laisvo prekių, paslaugų ir kapitalo judėjimo ES vis dar yra pagrindinė JK partnerė. ES vidaus rinka yra svarbiausia JK ekonomikai. Nors JK santykinai užima ne tokią didelę rinkos dalį, nereiškia, kad JK pasitraukimas iš ES nedarys jokio ekonominio poveikio ES narėms.

5 pav. ES narės pagal BVP dydį (sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamentą, 2019)

Kaip išskiria Pettinger (2016), narystės ES pranašumai apima:

- Politinę ir teisinę naudą;
- Ekonominę naudą;
- Laisvą žmonių ir prekių judėjimą;
- ES naudą aplinkai;
- ES naudą vartotojams.

Campos, Coricelli, Moretti (2014) nuomone, politinės ir teisinės naudos siekis buvo ir yra vienas iš akstinių, siekiant narystės ES. Daugelis Rytų Europos šalių siekė įstoti į ES, tikėdamos, kad tai padės skatinti ekonominį ir politinį stabilumą. ES yra tvirtai įsipareigojusi gerbti žmogaus teises, užkirsti kelią diskriminacijai ir užtikrinti tinkamą įstatymų procesą. Galimybė tapti ES nare skatina šalis įgyvendinti žmogaus teisių įstatymus.

Pettinger (2016) diskutuoja, kad ekonominė nauda narėms akivaizdi, kadangi ES yra viena stipriausių ekonominių zonų pasaulyje. Laisva prekyba ir netarifinių kliūčių pašalinimas padėjo sumažinti vartojimo sąnaudas. Dėl padidėjusios naujų narių prekybos su ES sukuriama darbo vietos ir gaunamos didesnės pajamos. Campos, Coricelli ir Moretti (2014 m.) nurodo, kad net labiau klestinčios ES šalys, gauna ekonominę naudą iš narystės ES. Skurdesnės šalys, įstojusios į ES, pasiekia reikšmingą ekonominę plėtrą. Socialinės sanglaudos fondas investuoja į skurdesnes ES teritorijas, kad padėtų sumažinti regioninius skirtumus. ES pritraukia daugiau vidinių investicijų iš už ES ribų. Buvimas bendrosios rinkos nariu yra svarbus veiksnys skatinant išorės investicijas.

Laisvas darbo jėgos ir kapitalo judėjimas padeda sukurti lankstesnę ekonomiką. Baldoni (2003) daro išvadas, kad migracija prisideda prie našumo didėjimo. ES suteikia galimybę laisvai keliauti, todėl prekyba ir turizmas lengviau prieinami. Muitinės kliūčių pašalinimas sumažina biurokratiją ir sutrumpina išlaidas bei pristatymo laikas. ES prisideda prie kovos su visuotiniu atšilimu, siekia spręsti Europos masto aplinkos problemas, nustato griežtus teršalų apribojimus.

Duch-Brown ir Martens (2014) nuodugniai tyrinėja ES funkcijas tarptautinėje prekyboje. ES, vykdydama konkurencijos politiką, siekia išvengti piktnaudžiavimo karteliais, monopolija ir (arba) dominuojančia rinkos galia, taip apsaugodama vartotojų interesus. JK pasitraukimas iš ES turės įtakos ekonominei integracijai, visoms keturioms vidaus rinkos laisvėms: prekybai prekėmis, laisvam paslaugų judėjimui, laisvam kapitalo judėjimui, įskaitant tiesiogines užsienio investicijas, ir laisvam asmenų judėjimui. Pasitraukimas iš ES taip pat turės įtakos nacionalinio reguliavimo suverenumo sričiai ir bendram verslo ir investicijų klimatui JK (žr. 3 lentelę).

3 lentelė Narystės ES poveikis narėms (sudaryta pagal Busch, Matthes, 2016)

Teigiamas narystės ES poveikis	Neigiamas narystės ES poveikis
Nauda iš prekybos	Nuostoliai dėl prekybos lengvatų ES šalims ir lengvatinių prekybinių susitarimų su trečiosiomis šalimis.
Nauda iš tarptautinės konkurencijos	Suverenumo ir demokratijos kaina. Šalių politinis kryptys gali prieštarauti šalies demokratiniam suverenumui.
Nauda iš masto ir aprėpties ekonomijos	Subsidiarumo išlaidos. Sprendimai, kurie tinkamiausi ES, nebūtinai geriausi kiekvienai šaliai.
Nauda iš inovacijų	Proceso išlaidos. ES institucijos turi būti finansuojamos, turi būti laikomasi taisyklių.
Politikos sinergija	

Pagrindinis narystės ES pranašumas yra laisva prieiga prie bendrosios rinkos, leidžianti prekybą tarp visų narių be jokių prekybos kliūčių ar išlaidų, skatinanti didinti ir gerinti prekybinius sandorius. Narystė ES skatina tiesioginių užsienio investicijų (TUI) patrauklumą. TUI įplaukos daro stiprų ir lemiamą poveikį ekonomikai, nes užsienio investicijos skatina naujas idėjas, žinias ir inovacijas, taigi didina pranašumą ir daro įtaką produktyvumo bei eksporto pajėgumų didėjimui. TUI leidžia šaliai padidinti savo gamybos pajėgumus, tapti konkurencingesne, galėti nustatyti konkurencingesnes kainas. Kierzenkowskiet (2016) bando susieti TUI ir JK pasitraukimą iš ES. Kuo didesni TUI įplaukos, tuo didesnė JK ir ES prekybos integracija, tuo stipresni yra jų ryšiai. Tačiau JK pasitraukus iš ES, ji taps mažiau patraukli ES ir toliau investuoti dideles sumas, t.y. JK gaus mažesnes TUI įplaukas iš ES narių.

Kita vertus, ES valstybės narės moka narystės mokesčių, į kurių įeina ne tik piniginės išlaidos, bet ir tam tikri suvaržymai ir nuostatai, kurių privalo laikytis visos narės. JK negali savarankiškai kontroliuoti imigracijos iš Europos šalių. Remiantis Crafts (2016), EEE imigrantų skaičius JK nuo 1995 iki 2011 m. padidėjo nuo 0,9 iki 2,8 milijono. Kierzenkowskiet (2016) pabrėžia, kad vienas iš JK tikslų, paliekant ES, yra apriboti ir įvesti griežtesnę kontrolę imigrantams. Crafts (2016) argumentuoja, kad imigracija daro stiprų poveikį šalies darbo jėgai, nes 2001–2011 m. EEA imigrantų grynoji fiskalinis indėlis sudarė beveik 29 milijardus svarų. Bendroji žemės ūkio politika buvo nepalanki JK, nes joje pristatomas mažas žemės ūkio sektorius. Be to, JK pasitraukus iš ES, nebereikės mokėti įnašo.

Crafts (2012) analizuoja, kad pagrindinė JK prisijungimo prie Europos „šešto“ priežastis buvo siekis sustabdyti ekonominį nuosmukį. 1950 m. JK BVP vienam gyventojui buvo žemesnis už Europos „šešto“ vidurkį. 1973 m. vidurkis buvo pralenktas ir nuo to laiko atotrūkis stabiliai augo. Įstojimas į ES buvo naudingas, kadangi padėjo pavyti likusias stiprios ekonomikos valstybes. Galbūt JK ekonomikos atgimimas labiau priklausė ne nuo M. Thatcher reformų, kaip dažniausiai teigiama, o dėl šios narystės. Literatūros apie narystės ES naudą yra labai mažai. Tyrimų, atsakančių į tokius klausimus, koks būtų BVP gyventojui, jei šalys nebūtų ES narės, yra tik keletas. Tačiau gausu literatūros, analizuojančios prekybos liberalizavimo, bendrosios rinkos ir bendros valiutos privalumus. Sapir (2011) pažymi, kad literatūra apie statinę integracijos naudą yra didžiulė, tačiau nėra duomenų apie dinaminę.

Campos ir kt. (2014) sintetinės kontrolės metodu įvertino stojimo į ES naudą, atsižvelgdamas į ekonomikos augimą ir našumą kiekvienoje šalyje (žr. 2 priedą). Sintetinis kontrolės metodas, dar vadinamas sintetinio kontrafakto metodu, yra sintetinis priežastinių pasekmių kontrolės metodas, pradėtas taikyti Abadie ir Dardeazabal (2003). Taikant šį metodą, lyginami rezultatai, įgyvendinus intervenciją, ir be jos. Nustatoma, kuri pokyčių dalis priklauso nuo intervencijos. Tamsi linija nurodo faktinį BVP vienam gyventojui bei darbo našumą, o punktyrinė linija – šiuos rodiklius, kurie būtų pasiekti be narystės ES. Įvertinimai remiasi intervencijos, t.y. narystės ES, poveikiu lyginant su rezultatais, kurie būtų pasiekti be intervencijos. JK grynoji narystės ES nauda per dešimt metų yra 8,6 proc. BVP. BVP gyventojui būtų žymiai mažesnis be 1973 m. JK prisijungimo. Skirtumas tarp faktinių duomenų ir priešingų faktui laikui bėgant nemažėja, o tai rodo, kad narystės nauda greičiausiai yra nuolatinė, o ne laikina. Campos (2019) įvardija laisvą prekybą ir finansinę integraciją kaip pagrindines šios naudos priežastis.

Viena pagrindinių sričių, kuria JK pasinaudojo iš ES integracijos, yra prekyba. Pagrindinis Europos integracijos projekto tikslas - bendrosios rinkos sukūrimas. Ar stojimas į ES turėjo įtakos JK prekybos atvirumui? Taip, tačiau subtiliai.

Stojimas į ES reiškė ne tik prisijungimą prie kitokios integracijos, bet ir prisijungimą prie nuolatinio, gilėjančio integracijos proceso. Savo darbuose Saia (2017) tiria, kiek JK prekybos srautai būtų padidėję, jei JK būtų prisijungusi prie euro, o Mulabdic, Osnago ir Deep (2017) tiria gilėjančios integracijos poveikį.

Saia (2017) taip pat panaudojo sintetinį kontrolės metodą įvertinti prekybos srautams JK prisijungimo prie euro zonos atveju. Bendri prekybos srautai tarp JK ir euro zonos šalių būtų buvę 16,8 proc. didesni, jei JK būtų įsivedusi eurą 1999 m. Be to, euro įvedimas būtų ženkliai padidinęs JK prekybos srautus su ne euro zonos narėmis (ypač su JAV, Japonija, Šveicarija, Švedija, Norvegija ir Honkongu). JK prekyba su JAV būtų buvusi maždaug 12% didesnė, jei JK būtų prisijungusi prie bendros valiutos.

Tinbergen (1962) pirmą kartą panaudojo gravitacijos modelį tarptautinės prekybos modelių aiškinimui. Tuomet ekonomistai pradėjo juo naudotis, analizuojant didelius tarptautinės prekybos srautus. Modelis yra patrauklus, norint iširti hipotetinių kintamųjų poveikį tarptautinei prekybai. Teorinius modelio pagrindimus pateikė Linnemann (1966), Anderson (1979) ir Deardorff (1998). Mulabdic ir kt. (2017) naudoja gravitacijos modelį, norėdami iširti narystės ES poveikį JK prekybai. Jie apskaičiavo, kad dėl gilių prekybos susitarimų JK prekių ir paslaugų prekyba 1995–2012 m. padidėjo apie 42 proc. Dėl narystės Europos sąjungoje JK paslaugų prekyba išaugo daugiau nei

dvigubai. Mulabdic ir kt. (2017) teigia, kad narystė ES buvo svarbesnė siekiant padidinti JK paslaugų eksportą į naujas ES nares, o ne ES steigėjas.

Būdamas ES nare, JK turi prieigą prie bendrosios rinkos, kurią Europos Komisija apibūdina kaip vieną teritoriją be jokių vidaus sienų ar kitų reguliavimo kliūčių laisvam prekių ir paslaugų judėjimui (Europos Komisija, 2018). Remiantis Kierzenkowski (2016), JK, priklausanti šiai bendrai rinkai, yra patrauklesnė TUI įplaukų atžvilgiu. Taigi JK artimiausiu metu gali gauti mažiau TUI įplaukų, daugiausia iš Europos šalių.

Po balsavimo išstoti įvyko keletas neigiamų pokyčių: svoro nuvertėjimas, padidėjusi infliacija ir realiojo darbo užmokesčio bei produkcijos vienam gyventojui sumažėjimas. Devalvacija turbūt yra pats reikšmingiausias balsavimo finansinis poveikis. Plakandaras, Gupta, Wohar (2016), naudodamiesi laiko eilučių metodu, daro išvadą, kad ši neigiamą JK ekonomikos sukrėtimą daugiausia lėmė netikrumas, kurį sukėlė balsavimas už JK pasitraukimą iš ES.

Breinlich (2018) savo darbe skaičiuoja, kad JK sprendimas išstoti iš ES padidino JK infliaciją maždaug 1,7 procentinio punkto. Tai svarbu, nes po 2016 m. trečiojo ketvirčio padidėjo vartotojų prekių indeksas, o realusis BVP augimas nuo to laiko mažėja. Infliacija JK po balsavimo didėja greičiau nei euro zonoje ar JAV. VKI infliacija padidėjo nuo maždaug 0,5% balsavimo metu iki 2,6% 2017 m. pabaigoje. Teigiama, kad 1,7 proc. iš 2,1 procentinio punkto padidėjimo lėmė JK sprendimas išstoti iš ES, kurių lėmė prekės, kurių importo išlaidos didesnės.

Crafts (2018) atliko tyrimą, skirtą įvertinti, kas būtų galėję nulemti priešingus balsavimo rezultatus. Crafts (2018) gauti rezultatai rodo, kad būtų užtekę mažiausių pokyčių biudžete, kad JK būtų nubalsavusi priešingai. Jis apskaičiavo, kad norint pakeisti balsavimą, reikėtų, kad vyresnių nei 60 metų gyventojų dalis būtų 12,3 proc. (palyginti su realiais 24 proc.), nedarbo lygis - 0,6 proc. (faktinis - 5,3 proc.) arba ES migracijos augimo tempas -0,5 proc. (iš tikrųjų buvo 1,7 proc.). Tačiau biudžeto apkarpyimų vienam asmeniui užtektų 407 svarų sterlingų (palyginti su faktiniais 448 svarų sterlingų). Vienintelis kitas artimas veiksnys yra neturinčių profesinės kvalifikacijos gyventojų dalis. Jų būtų užtekę 33,6 proc., kad balsavimo rezultatai būtų priešingi, palyginus su faktiniais 35,4 proc.

Ar taupymas buvo pagrindinė balsavimo už pasitraukimą priežastis? Fetzer (2018) pateikia įrodymų apie taupymo sukeltą vyriausybės pasikeitimą po 2010 m. rinkimų. Remdamasis JK rinkimų, vykusiu nuo 2000 m., duomenimis, jis įrodo, kad balsavimo rezultatų priežastys yra susijusios su taupymo politikos poveikiu.

Kokios yra „giliosios“ pasitraukimo priežastys? Vieni pabrėžia ekonominių veiksnių ir ekonominių nuoskaudų vaidmenį, kiti pabrėžia tapatybės ir kultūrinį apmaudą. Pavyzdžiui, Norris ir Inglehart (2019) tvirtina, kad nėra įrodymų, jog ekonominiai nuostoliai dėl globalizacijos turėjo įtakos balsavimui už pasitraukimą. Šiuos skirtumus, kuriuos išskėlė Guiso, Herrera, Morelli ir Sonno (2018), gali paaiškinti balsavimo aktyvumas. Atsižvelgiant į balsavimo Europos šalyse duomenis, ekonominis netikrumas kelia neigiamą poveikį pasitikėjimui imigrantais ir požiūriui į juos. Tai sustiprina tuo pat metu vykstantys pokyčiai, vadinami „populizmo pasiūlos puse“. Populistų partijos pasinaudoja galimybėmis dalyti rinkėjus į priešingas stovyklas. Tokios partijos labiau linkusios atsirasti ir augti, kai šalys susiduria su sistemine krize, kurias sunkiai išsprendžia tradicinės kairiosios ir dešinėsios partijos. Tai nuvilia rinkėjus ir lemia, kad nuosaikių pažiūrų rinkėjai susilaiko nuo balsavimo.

Be pasaulinės finansų krizės ir Euro zonos skolų krizės, išskiriamas „Kinijos šokas“. Colantone ir Stanig (2017) teigia, kad ekonominiai veiksniai vyrauja prieš kultūrinius ar socialinius. JK pasitraukimo iš ES referendume pasitraukimo palaikymas buvo didesnis regionuose, kuriuos labiau paveikė ekonominė globalizacija. Atkreipiamas dėmesys į Kinijos narystę PPO 2001 m. gruodžio mėn. Naudodamiesi duomenimis nuo 1990 m., Colantone ir Stanig (2017) parodė, kad padidėjęs importas iš Kinijos buvo veiksnys, darantis įtaką ekonominiams rezultatams JK regionuose. Jie taip pat pateikė įrodymų, kad migracija, kaip potencialus veiksnys, darė maža įtakos balsavimui už pasitraukimą, lygiai kaip ir atsargos ar įplaukos.

2.1.4. Tarifinių reguliavimo metodų poveikis tarptautinei prekybai

Visgi prekybiniai apribojimai dar egzistuoja ir yra pateisinami. Prekybos reguliavimu apsaugomi vidaus gamintojai, gamtiniai išteklių, reguliuojama netgi paklausa bei pasiūla, didinamos šalies biudžeto pajamos ir įgyvendinami kiti protekcionizmo ir merkantilizmo šalininkų siekiai. Tačiau nekonkurencingo vidaus sektoriaus apsauga protekcinėmis priemonėmis neskatina jų mažinti kaštų ir tobulinti gamybos. Protekcionizmo šalininkai teigia, jog reikia apsaugoti pramonės šakas, kurioms reikia laiko sustiprėti, kad galėtų konkuruoti su importuotojais ir už šalies ribų.

Tarptautinė prekyba reguliuojama tarifiniais ir netarifiniais metodais. Tarifinių reguliavimo metodų taikymą nulemia laisvosios prekybos sutartys ir organizacijos. Tarptautinės prekybos susitarimai dėl laisvosios prekybos prisideda prie prekybos liberalizavimo. Kita vertus, tarptautinių organizacijų reikalavimai ir teikiama rinkos apsauga yra grindžiama prekybos apsauga ir protekcionizmu.

Beveik visi tarptautinės prekybos teorijos bei modeliai kritikuojami dėl ribotumo, per mažo veiksmų įtraukimo. Ankstyvosiose teorijose pabrėžiamas valstybės įsikišimo ir reguliavimo būtinumas. Vėlesnėse teorijose tampa svarbi ir būtina laisvoji prekyba.

Kai pasaulio ekonomiką ištiko Didžioji depresija (1929-1933), valstybės pakėlė importo tarifus ir įvedė apribojimus įvežamai produkcijai, kad apsaugotų vietinę darbo rinką (Backhouse, 2010). Lemiantis veiksnys tarptautinės prekybos plėtrai buvo importo barjerų, vyravusių tarpukariu, mažinimas. Backhouse teigia, jog prekių importo tarifai vidutiniškai sumažėjo nuo 40 proc. iki 5 proc. daugelyje besivystančių šalių. Be to, tiek Vakarų Europoje, tiek Šiaurės Amerikoje valstybės panaikino muitus ir tapo laisvosios prekybos zonomis.

Laisvoji prekyba užtikrina konkurenciją, leidžia plėtoti priimtinausias gamybos sritis, laisvai prekiauti, riboja monopolijas, suteikia vartotojams pasirinkimo laisvę, skatina tarptautinio darbo pasidalijimą, skatina efektyvų išteklių paskirstymą, užtikrina materialinės gerovės lygį (Bernatonytė, 2004). Laisva prekyba turi būti neapribota tarptautinės prekybos barjeriais. Dažniausiai naudojami tarifiniai prekybos suvaržymo barjerai. Tarifai – mokesčiai eksportuojamoms bei importuojamoms prekėms ir paslaugoms, didinantys jų kainas šalies viduje. Tarifiniais reguliavimo metodais ribojamas importas ir didinamos šalies pajamos, vidaus gamintojai apsaugomi nuo užsienio šalių konkurentų vidaus rinkoje.

Tarifai didina prekių ir paslaugų kainas šalies viduje, riboja eksportuojamų prekių gamybą. Suranovic (2004) atkreipia dėmesį, kad tarifiniai ribojimo metodai yra valstybės pajamų šaltinis, saugo vidaus pramonę, kai keičiasi konkurencinės sąlygos, šalina prekybos iškraipymus, naudojant baudžiamuosius tarifus. Tarifiniai apribojimai daro poveikį importo apimtims, kainai, gamybos

mastui ir galutiniam vartojimui. Nirav (2012) išskiria septynis tarifinių ribojimų poveikius, kurie pavaizduoti 6 paveiksle.

6 pav. Tarifinių ribojimų poveikis (Nirav, 2012).

Toliau, susisteminsi Nirav (2012) pateiktą informaciją, analizuosiu kiekvieną išvardytą tarifinių ribojimų poveikį plačiau.

Poveikis kainai. Kainai padidėjus didesniu nei muitas dydžiu, nukentės vartotojai, kadangi jų perkamoji galia sumažės. Kainai nekylant, visą tarifų našą prisiims eksportuotojai. Kainai kylant mažiau nei muito tarifas, mokestinė našta yra padalijama tarp vartotojų ir eksportuojančių į šalį.

Poveikis apsaugai. Tarifai yra apsauga, apribojimai, kuriais kontroliuojamas importo mastas, apsaugant šalies gamybą nuo išorinių veiksnių ir nesąžiningos konkurencijos. Išaugusios kainos sudaro galimybes vietiniams gamintojams padengti kylančias sąnaudas.

Poveikis įplaukoms. Tarifiniai ribojimai, kurie nėra per dideli, didina valstybės pajamas. Šalis, gaunanti pajamų iš tarifinių apribojimų, yra suinteresuota siekti dar daugiau įplaukų, tad skatina tarptautinę prekybą.

Poveikis pardavimui ir paskirstymui. Tarifinis apmokestinimas kelia kainas, tad didėja šalies gamintojų pajamos ir vartotojų išlaidos. Tai vadinama perkėlimo efektu. Įplaukų padidėjimas, viršijantis ribines sąnaudas, vadinamas „ekonomine nuoma“ gamintojams.

Poveikis vartojimui. Tarifai didina kainas, tad mažina vartotojų perkamąją galią ir jų pasitenkinimą, t.y. daro poveikį vartojimui.

Poveikis mokėjimų balansui. Tarifai, reguliuodami importo apimtį bei kainas, daro įtaką ir mokėjimų balansui. Mokėjimų balanso deficitą gali būti atstatytas taikant tarifinius importo

apribojimus, kurie būtų naudojami kaip protekcinė priemonė. Tarifai gali pagerinti šalies prekybos sąlygas, kadangi mažina importo mastus, importuojamų prekių bei paslaugų kainas.

Tarifai yra svarbiausias rodiklis, darantis įtaką tolimesniems prekybos scenarijams po JK pasitraukimo iš ES sudėties. Teoriniai išėjimo scenarijai bei jų veikiami tarifai pateikiami kitoje darbo dalyje.

JK yra ES muitų sąjungos narė. Šios narystės nauda muitų ir formalumų tarp narių nebuvimas. Kitas muitų sąjungos bruožas yra bendri muitų tarifai su trečiosiomis šalimis. JK šiuo metu neturi teisės savarankiškai nustatyti muitų tarifų, negali sudaryti laisvosios prekybos sutarčių su trečiosiomis šalimis. Šios sritys- ES kompetencija. Jei būtų pasirinktas sunkus JK pasitraukimo iš ES scenarijus, JK prarastų galimybę patekti į vidaus rinką. Jos santykiai su ES būtų grindžiami PPO taisyklėmis. Schippers (2017) atkreipia dėmesį, kad taip pat įmanoma, kad JK ir ES galėtų derėtis dėl laisvosios prekybos susitarimo. Įvykus pasitraukimui iš ES, JK taps trečiąją šalimi visais pasitraukimo iš ES scenarijų atvejais. Todėl iš JK į ES eksportuojamus produktus bus taikomos muitinės formalumai. Jei po pasitraukimo iš ES JK ir ES susitars dėl muitų sąjungos, bus taikomas bendrasis muitų tarifas, o JK paprasčiausiai turės pritarti ES nustatytam tarifui ir neturėti savarankiško pasisakymo šiuo klausimu, muitinės formalumai bus toliau taikomi. Didesnės prekybos išlaidos, atsirasiančios dėl netarifinių ir tarifinių apribojimų, padidins JK eksportavimo į ES valstybes bei ES valstybių eksporto į JK kaštus. Tai gali sukelti pokyčius tarpusavyje ir prekybos nukreipimą į trečiąsias šalis.

2.2. Tarptautinę prekybą lemiantys veiksniai

Šalys prekiauja tarpusavyje, kadangi tarptautinė prekyba neša naudą. Šalys turi skirtingus gamybinius išteklius, todėl tų pačių prekių ir paslaugų kainos bei kokybė skirtingose šalyse gali skirtis. Tarptautinė prekyba didina gamybos apimtį, tad dėl masto ekonomijos mažėja produkcijos gamybos kaštai. Tarptautinė prekyba skatina technologinę pažangą, plečia prekių paslaugų asortimentą. Toliau analizuojami įtakos tarptautinei prekybai turintys veiksniai, kurie bus naudojami empiriniame tyrime.

Kang (2015) teigimu, tarptautinę prekybą veikia geografinis artumas, gamtiniai ištekliai, ekonominis išsilavinimas, politiniai veiksniai. Geografinis artumas, autoriaus nuomone, yra svarbus tarptautinę prekybą lemiantis veiksnys, kadangi mažas geografinis atstumas leidžia patirti nedideles gabenimo išlaidas ir mažai padidina prekių kainą. Turint pakankamai gamtinių atsargų šalies viduje, nereikia jų importuoti, tad mažinami kaštai. Aukštesnio ekonominio išsivystymo šalys daugiau importuoja bei eksportuoja, taip stiprindamos savo galią bei poziciją pasaulio prekybos rinkoje. Politiniai santykiai taip pat gali daryti įtaką tarptautiniams prekybiniais santykiams.

World Trade Report (2013) išskiriami šie tarptautinę prekybą lemiantys veiksniai: demografiniai pokyčiai, tiesioginės užsienio investicijos, technologijos, natūralūs gamtiniai ištekliai, transporto kaštai, institucijos. Pasaulyje vykstantys gyventojų populiacijos pokyčiai gali turėti įtakos tarptautinei prekybai dėl pasikeitusio santykinio pranašumo lygio ir importo paklausos sudėties pokyčių. Tiesioginės užsienio investicijos sudaro palankias sąlygas dalyvaujant tarptautinėje prekyboje, mažinant prekybos išlaidas ir didinant pasiūlą. Kuo technologijų (kurios įvardijamos kaip informacija ir žinios, reikalingos gamybai) išsivystymo lygis aukštesnis, tuo intensyviau vykdoma prekyba. Dėl gamtinių išteklių šalys gali turėti mažesnius kaštus tam tikros produkcijos gamyboje ir dėl to įgauti konkurencinį pranašumą. Dėl per didelių transporto kaštų prekiauti gali ir neapsimokėti. Institucijos gali ir riboti, ir skatinti prekybą.

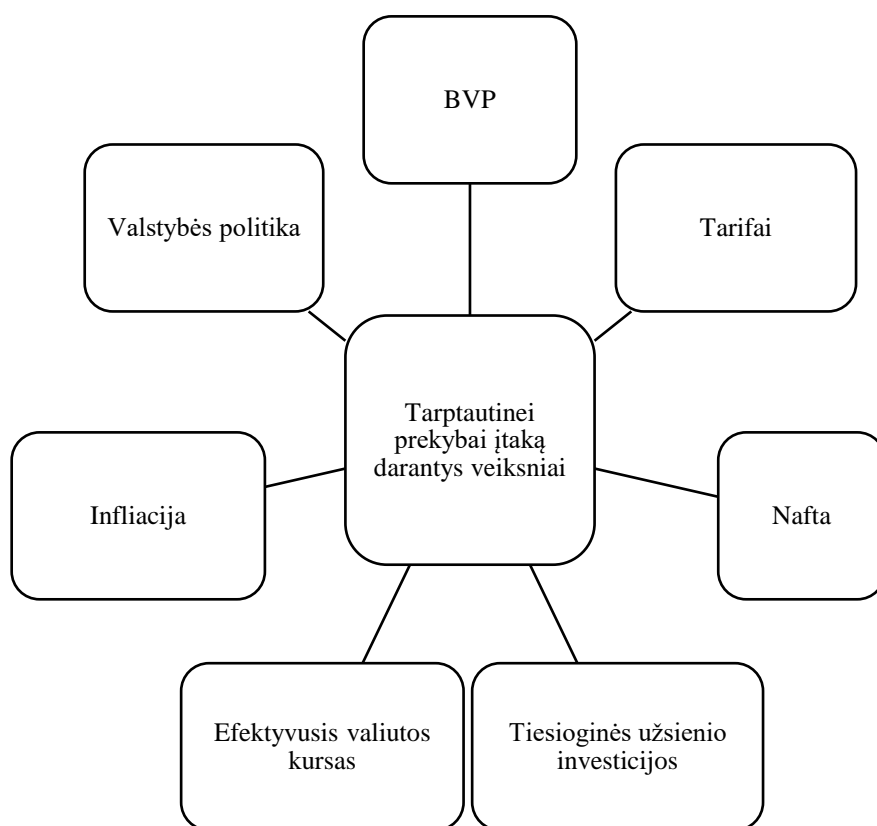
Chand (2016) įvardija šiuos tarptautinei prekybai įtaką darančius veiksniai: infliacija, nacionalinės pajamos, valstybės politika, importas, efektyvusis valiutos kursas. Šalies infliacijai išaugus, vartotojai rinksis importuotas prekes, o šalies eksportavimo mastai mažės. Nacionalinių pajamų dydis daro įtaką eksportuojamų prekių paklausai. Valiutos kurso svyravimai taip pat tiesiogiai veikia prekybinius santykius.

Autoriai Carpenter ir Dudung (2012) teigia, jog tarptautinei prekybai įtaką daro: tarifai, efektyvusis valiutos kursas, BVP, tiesioginės užsienio investicijos. Išaugęs BVP skatina tarptautinę prekybą, kadangi dėl aukštesnio ekonomikos išsivystymo lygio auga prekių ir paslaugų, sukurtų šalyje, rinkos vertė. Tiesioginės užsienio investicijos skatina gamybą ir prekybą.

Nicita (2013) atliko ekonometrinį tyrimą, kuriame vertino efektyvaus valiutos kurso poveikį tarptautinei prekybai. Išanalizavęs 100 šalių 10 metų laikotarpį ir pritaikęs fiksuotų efektų metodą, autorius nustatė, jog efektyvaus valiutos kurso pokyčiai turi įtakos tarptautinės prekybos pokyčiams, eksporto ir importo apimtims.

Kylant naftos kainai, didėja energijos sąnaudos. Energija reikalinga gamyboje bei transportavime. Kylančios kuro kainos mažina pirkėjų perkamąją galią, vartojimą. Taigi, naftos kainos kilimas daro neigiamą įtaką ekonomikai. Tačiau kylanti naftos kaina rodo didėjančią jos paklausą. Naftos paklausa didėja, kai auga ekonomika.

Teoriškai išanalizavus tarptautinei prekybai įtaką darančius veiksniai, 7 paveiksle išskirti svarbiausi veiksniai, darantys poveikį tarptautinei prekybai.

7 pav. Tarptautinę prekybą lemiantys veiksniai (sudaryta autorės)

Dalis 7 paveiksle pavaizduotų veiksnių yra sunkiai kiekybiškai įvertinami, nors jie daro įtaką tarptautinei prekybai, tačiau įtakos dydį sunku išmatuoti ir nustatyti. Tad 4 lentelėje yra pateikiami atrinkti veiksniai, kurie vėliau bus įtraukti į JK pasitraukimo iš ES poveikio eksportui tyrimo modelį.

4 lentelė. Veiksniai, darantys įtaką tarptautinei prekybai

Veiksny	Apibrėžimas
Bendras vidaus produktas (BVP), Eur	Prekių ir paslaugų, sukurtų šalyje, vertė
Tarifai, proc.	Mokesčiai importuojamoms ir eksportuojamoms prekėms bei paslaugoms
Tiesioginės užsienio investicijos (TUI), Eur	Kitų valstybių investicijos į vietinę rinką, įsigyjant turtą toje rinkoje
Efektyvusis valiutos kursas (EVK)	Valiutos vertės matas, palyginti su kelių užsienio valiutų svertiniu vidurkiu.
Nafta (Brent), Eur	Nafta, naudojama kaip etalonas naftos rinkose
Infliacija, proc.	Visuotinis kainų kilimo lygis

Vieni veiksniai daro tiesioginį poveikį tarptautinės prekybos apimtims ir sprendimams, susijusiems su eksportu, kiti veiksniai turi netiesioginį poveikį, tačiau jų pokyčiai pakeičia eksportavimo aplinką ir dėl to keičiasi eksporto kryptys bei prekių ir paslaugų srautai. Kai kurie veiksniai gali būti stipriau, kai kurie silpniau, kai kurie visai neveikiami Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš ES (žr. 5 lentelė).

5 lentelė. JK pasitraukimo iš ES galimas poveikis tarptautinei prekybai įtaką darantiems veiksniams (sudaryta remiantis Notten, 2018)

Tarptautinei prekybai įtaką darantys veiksniai	JK pasitraukimo iš ES poveikio veiksniai stiprumas		
	Nėra įtakos	Įtaka nežymi	Stiprus poveikis
Tiesioginės užsienio investicijos		+	
Bendras vidaus produktas		+	
Eksportas		+	
Importas		+	
Infliacija	+		
Tarifai			+
Valiutos kurso svyravimai	+		
Valstybės politika	+		

Šiame skyriuje išskirtus tarptautinei prekybai įtaką darančius veiksniai paveiks JK pasitraukimas iš ES. Pasak Povilausko (2016), valstybių ekonominius santykių stiprumą rodo užsienio prekyba, TUI, finansų sektoriaus tarpusavio ryšiai ir migracija. Juos sieja valiutos kurso svyravimai. Silpnėjant svaro sterlingų kursui, mažėja eksportuotojų į JK pajamos. Taip pat mažėja JK gyvenančių emigrantų perlaidos į gimtąsias šalis. JK pasitraukimas iš ES turėtų įtakos kitos šalies-ES narės vartojimo apimtims, nes mažėtų emigrantų perlaidos į kilmės šalį. JK pasitraukimo iš ES scenarijai keis tarifus.

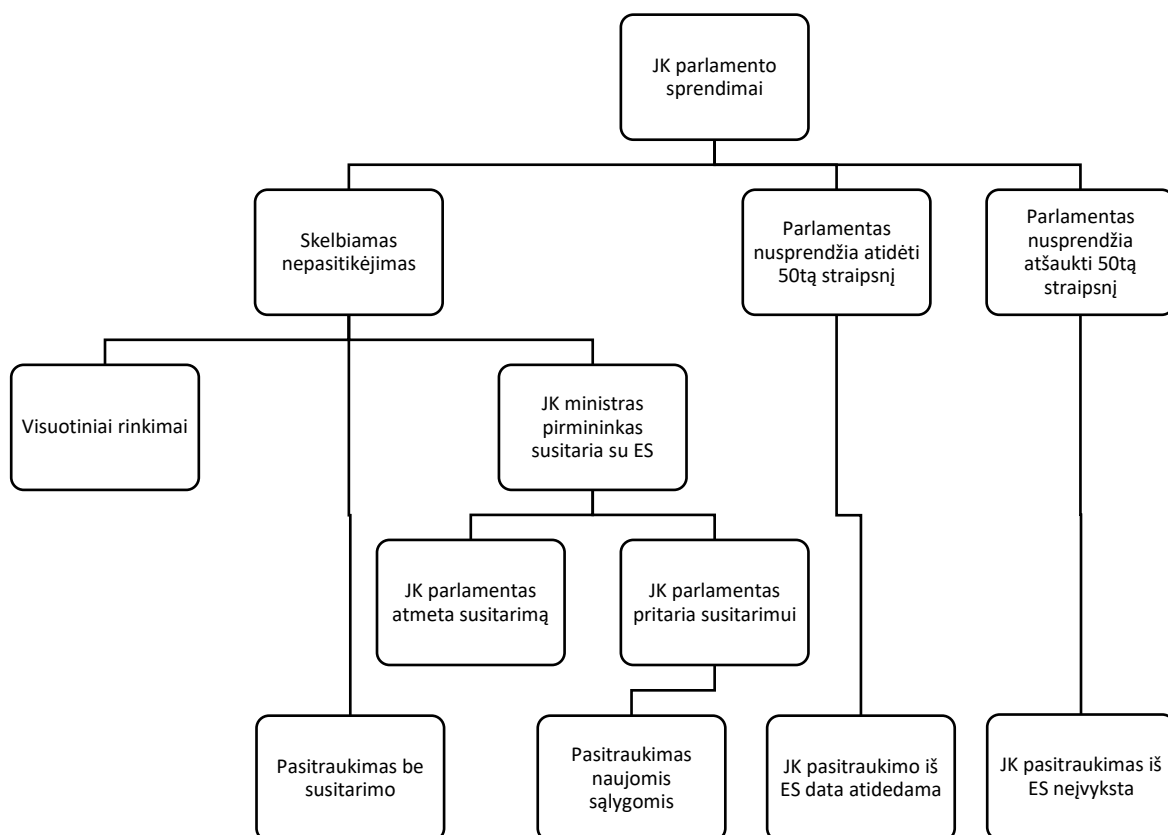
Tarptautinio valiutų fondo duomenimis, jei įvyktų JK pasitraukimas be susitarimo, ES šalių nacionalinės pajamos gali sumažėti 1,5 proc. ES ekonominis našumas sumažėtų. Kaip teigia Notten (2018), dėl nuvertėjusio svaro JK paklausa eksportui jau dabar yra sumažėjusi.

2.3. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos galimi scenarijai

JK priėmus sprendimą pasitraukti iš ES, vyksta derybos dėl būsimų ES ir JK santykių. Ne itin sklaidi derybų eiga sunkina galutinio susitarimo prognozes. Vienodai tikėtini net patys įvairiausi santykių tarp ES ir JK scenarijai. Būsimas susitarimas gali priminti realius esamus ES susitarimus su trečiomis šalimis, todėl mokslinėje ir publicistinėje literatūroje analizuojami jau egzistuojantys ES ir trečiųjų valstybių santykių modeliai bei jų tinkamumas JK ir ES santykiams.

2.3.1. Teoriniai Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos modeliai

2016 m. birželio 24 d. paskelbus referendumo rezultatus, prabilta apie galimus pasitraukimo scenarijus iš ES sudėties. Nors buvusi JK premjerė Theresa May pabrėžė, kad nėra egzistuojančio modelio, kurį būtų galima pritaikyti JK ir ES santykiams (Financial Times, 2018), tačiau yra keletas modelių, kuriuos būtų galima peržvelgti planuojant JK ir ES santykius po JK pasitraukimo iš ES (Emerson, 2016). Taip būtų galima teoriškai įvertinti būsimų galimų pasirinkimų plusus bei minusus. Besitęsiantis neaiškumas dėl galutinio pasitraukimo susitarimo, vertinant JK pasitraukimo ES padarinius, skatina išnagrinėti keletą scenarijų. Galimi įvairūs scenarijai, pradedant JK ir ES prekybos integravimu, panašiu į Norvegijos ar Šveicarijos santykius su ES, baigiant bendrųjų PPO taisyklių taikymu tarp ES ir JK. JK pasitraukimo iš ES scenarijų nulems JK ministro pirmininko susitarimai su ES bei JK parlamento narių sprendimai (8 pav.).

8 pav. JK pasitraukimo iš ES scenarijai (sudaryta autorės)

Pagrindiniai jau egzistuojantys modeliai, dėl kurių kyla diskusijos, yra Norvegijos, Šveicarijos, Kanados bei Turkijos modeliai (žr. 6 lentelė). Modeliai vienas nuo kito skiriasi, kiekvienas iš jų turi trūkumų ir privalumų. Howe (2018), Oppenheim (2018) atkreipia dėmesį į dar du panašius modelius – 2016 metų ES Asociacijos susitarimą dėl laisvos prekybos zonų tarp Europos ir Ukrainos bei Asociacijos susitarimą dėl laisvos prekybos su Gruzija ir Moldova. ES Asociacijos susitarimo su šiomis šalimis modelis taip pat nėra tas, kuris galėtų būti nukopijuotas JK ir ES ateities santykiuose, tačiau visgi jis turi JK tiksliausias ypatybes.

6 lentelė. Galimi JK pasitraukimo iš ES scenarijai

Galimi Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš ES scenarijai	Europos teisingumo teismo jurisdikcija	Laisvas judėjimas	Finansiniai indėliai	Reguliacinė autonomija	Nepriklausoma prekybos politika
Norvegijos modelis	+	+	+	-	+
Šveicarijos modelis	-	+	+	-	+
Turkijos modelis	-	-	-	+	-
Kanados modelis	-	-	-	+	+
Ukrainos modelis	+	+	-	-	+

Norvegijos modelis dar vadinamas Europos Ekonominės erdvės (EEE) modeliu, kadangi Norvegija yra EEE narė. Jis išskiriamas Irwin (2005), Traub, Haleen ir Clay (2016) įžvalgose. Pagal šį modelį JK išliktų EEE ir Europos Laisvos prekybos nare. JK naudotųsi prieiga prie Bendrosios rinkos, jai galiotų ES taisyklės laisvam prekių, žmonių, paslaugų ir kapitalo judėjimui. JK turėtų toliau mokėti įmokas ES, tačiau nebebūtų ES finansuojama. Tarifams bei prekybos susitarimams būtų taikomi ES teisės aktai, kuriems JK nebeturėtų įtakos. Taigi, JK ir toliau turėtų paklusti ES taisyklėms, kurioms galios nebeturėtų. Šis modelis, nors ir yra dažniausiai pateikiamas kaip pavyzdys diskusijose apie būsimus JK ir ES santykius, turėtų JK būti nepatrauklus, kadangi tektų prisiimti įsipareigojimus, kurių siekiama atsikratyti pasitraukimu iš ES. Šis modelis turbūt patraukliausias ES, tačiau jis reikštų JK pralaimėjimą derybose, kadangi JK ne tik negautų siekiamo autonomiškumo derybose, ES finansavimo, bet ir negalėtų atsikratyti nepageidaujamų finansinių įsipareigojimų ES.

Slaughter, May (2016) skiria daug dėmesio Šveicarijos modelio aptarimui. Šveicarijos modelis kartais vadinamas dvišaliu susitarimu. Šveicarija nėra EEE narė, tačiau yra sudariusi daugiau nei 120 sektorių susitarimų, leidžiančių laisvai naudotis bendra rinka, tiesa, ne visomis prekybos zonomis. Tai nuolatinį derybų reikalaujantis susitarimas, kuris būtų visiškai nepatrauklus ES. Už muitų sąjungos ribų JK turėtų derėtis dėl prekybinių tarifų. Įmokos į ES biudžetą būtų mažesnės nei Norvegijos modelio atveju. Tektų laikytis dalies ES įstatymų, atsižvelgti į tarifus.

Turkija yra vienintelė valstybė, kuri, nebūdama ES narė, yra bendroje Muitų sąjungoje. Irwin (2005) nagrinėdamas Turkijos modelio savybes, daro išvadą, kad pritaikius Turkijos modelį, nebūtų prekybos tarifinių apribojimų, JK galėtų pati spręsti, kokie bus santykiai su trečiosiomis šalimis, tačiau JK turėtų laikytis ES rinkos taisyklių, mokėti muitų tarifus. Emerson (2016) atkreipia dėmesį į modelio trūkumus. Pasirinkus šį modelį, ES turėtų pirmenybę kai kuriose derybose su trečiosiomis šalimis, tad nebūtų patenkintas JK autonomijos prekybinėse derybose poreikis. JK turėtų arba tenkintis ES priimtais susitarimais, kuriems nebegalėtų daryti įtakos, arba atskirai derėtis su kiekviena trečiaja šalimi dėl prekybinių santykių ir jų reguliavimo (Giles, 2016). Nors toks susitarimo variantas

atrodo nepatrauklus tik JK, kadangi ji netektų taip siekiamo suvereniteto, tačiau jis nėra patrauklus ir ES, kadangi muitų sąjunga ir bendroji rinka turi būti skirta tik ES narėms.

JK gali siekti Laisvos prekybos susitarimo su ES. Tokiu atveju, derybos užtruktų dar ilgiau. Laisvos prekybos susitarimo Kanada siekia nuo 2009 metų. Ir tik po 8 derybų metų įsigaliojo laikinoji sutartis, laukianti ES narių patvirtinimo. Neuwahl (2017) atkreipia dėmesį į Kanados modelio ribotumą. Kanados laisvosios prekybos sutartis (CETA) grindžiama laisvos prekybos susitarimu, o ne muitų sąjunga ar bendra rinka, tad toks susitarimas gali pasirodyti per daug ribotas JK ir ES santykiams. Jei ES ir JK susitartų dėl ES ir Kanados išsamaus ekonominio ir prekybos susitarimo panašios sutarties, JK paliktų teisę nustatyti savo muitų tarifus. Kita vertus, JK ir ES muitų mokesčiai būtų sustabdyti arba bent jau sumažinti. JK taip pat galėtų nuspręsti, ar sudaryti laisvosios prekybos sutartis su kitomis šalimis. Pagal šį scenarijų JK papildomai turėtų teisę taikyti dvišalę kumuliaciją, pagal kurią iš esmės ES kilmės produktai gali būti laikomi kilusiais iš JK, jei jie toliau perdirbami JK arba yra įtraukti į pagamintą produktą ten. Tada bus lengviau taikyti importo muitus JK kilmės prekėms.

Emerson (2016) analizuoja Asociacijos susitarimo tinkamumą, norint jį pritaikyti ES ir JK santykiams. Asociacijos susitarimo su kaimyninėmis šalimis modelis apima išsamios bei laisvos prekybos erdvės kūrimą. Šio modelio taip pat nepavyktų nukopijuoti, kuriant naujus ES ir JK santykius, bet jame galima rasti reikšmingų JK savybių: būsimų JK ir ES derybų struktūrą, vienos rinkos įtraukimą į tris iš keturių laisvių (prekių, paslaugų, kapitalo, bet ne darbo rinkos). Šis naujas susitarimas neseniai galutinai patvirtintas tarp ES ir Ukrainos, Gruzijos bei Moldovos. Tai susitarimas dėl tvirtos ir visapusiškos laisvosios prekybinės erdvės.

Visi jau egzistuojantys prekybinių santykių modeliai turi privalumų, bet taip pat turi trūkumų, dėl kurių šių modelių nebūtų galima pritaikyti JK ir ES naujiems santykiams. Tai patvirtina jau minėta buvusios JK Ministrės Pirmininkės teiginį, kad neegzistuoja modelis, kurį būtų galima pritaikyti JK ir ES santykiams.

Boswell (2018), atsižvelgdamas į JK siekius po pasitraukimo iš ES, peržvelgė jau egzistuojančius susitarimus (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. JK siekiai po pasitraukimo iš ES (Boswell, 2018)

Jungtinės Karalystės siekiai	Europos Sąjunga	Europos ekonominė erdvė	Europos laisvosios prekybos asociacija	Asociacijos susitarimas	Muitų sąjunga
Nėra finansinio įnašo	-	-	-	+	+
Imigracijos kontrolė	-	-	-	+	+
Bemuitė prekyba	+	+	+	+	+
Nėra ES Teisingumo Teismo jurisdikcijos	-	-	-	-	+
Nėra ES reguliavimų	-	-	-	-	+
Dvišaliai laisvos prekybos susitarimai	-	+	+	+	-

Labiausiai JK siekius atitinka Muitų sąjunga, tad JK planuoja prašyti išlikti šioje organizacijoje net ir pasibaigus JK pasitraukimo iš ES pereinamajam laikotarpiui, kol nebus parengta nauja muitų sistema.

Dažnai diskusijose dėl JK pasitraukimo iš ES baigties girdimi terminai – „griežtas“ JK pasitraukimo iš ES scenarijus ir „švelnus“ pasitraukimo scenarijus. Nors šie terminai neturi oficialių apibrėžimų, jie dažnai suprantami kaip PPO ir EEE atitikmenys (Emerson, 2016). PPO scenarijus atveju, JK nebebus Europos bendrosios rinkos ir muitų sąjungos dalis. Tarp ES valstybių narių ir JK nebus sudarytas naujas prekybos integracijos susitarimas, nes nesusitars dėl galimo būsimo bendradarbiavimo. ES valstybės narės ir JK taikys didžiausio palankumo tarifus, kurie šiuo metu taikomi pagal PPO taisykles trečiųjų šalių importui. JK praras visus galiojančius tarifinius ir netarifinius susitarimus, kurie šiuo metu galioja su trečiosiomis šalimis, su kuriomis ES yra sudarę laisvos prekybos susitarimus. „Švelniojo“ pasitraukimo atveju JK pasitrauks iš ES bendrosios rinkos ir muitų sąjungos, tačiau ES valstybės narės ir JK derės dėl glaudaus laisvosios prekybos susitarimo. „Griežtas“ scenarijus iš dalies primintų Norvegijos, Turkijos, Kanados modelius – konkrečiuose sektoriuose būtų priimti bendradarbiavimo susitarimai, kiti sektoriai būtų pašalinti iš išankstinių susitarimų (Emerson, 2016). „Švelnus“ pasitraukimas galėtų netgi priminti 2011 m. ES ir Korėjos susitarimo laimėjimus.

Emerson (2016) pateikė „švelnaus“ ir „griežto“ pasitraukimo scenarijų pavyzdžius, paremtus jau egzistuojančiais susitarimais ir organizacijomis, kurių nare po galimo JK pasitraukimo iš ES, JK taps, atsižvelgiant į pasirinktą išsiskyrimo scenarijų (8 lentelė).

8 lentelė. Galimi JK pasitraukimo iš ES scenarijai (Emerson, 2016)

10 ES savybių	Jokio pasitraukimo	„Švelnus“ pasitraukimas		Tarpinis variantas	„Griežtas“ pasitraukimas		
	ES	ELPA EEE	ELPA Šveicarija	Tarpžemyninė partnerystė	Muitų sąjunga su Turkija	CETA	PPO
Bendroji rinka	Taip	Taip	Dalinis	Taip, bet su išlygomis	Ne	Ne	Ne
Darbo jėgos mobilumas	Taip	Taip	Taip	Apribotas	Ne	Ne	Ne
Bendrosios rinkos taisyklės	Taip	Taip	Dalinis	Taip	Ne	Ne	Ne
Įtaka taisyklėms	Taip	Ne	Ne	Iš dalies	Ne	Ne	Ne
Europos teisingumo teismas	Taip	Taip	Iš dalies	Taip	Ne	Ne	Ne
Neapmokestinamos prekės	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Ne
Paslaugų rinkos prieinamumas	Taip	Taip		Iš dalies	Taip		
ES Prekybos politikos dalis	Taip	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
ES žemės ūkio politikos dalis	Taip	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne
Įnašai į ES biudžetą	Taip	Taip	Taip	Taip	Ne	Ne	Ne

Emerson (2016) pateikia du galimus „švelnaus“ pasitraukimo variantus. Pirmuoju variantu JK bus ELPA narė ir priklausys EEE. Šiuo metu Islandija, Lichtenšenas ir Norvegija yra ELPA narės bei priklauso EEE. EEE režimas yra nesuderinamas su noru kontroliuoti imigraciją. Antru variantu, JK

būtų tik ELPA narė, kaip ir Šveicarija, kuri priklauso ELPA, bet nėra Europos ekonominės erdvės narė.

Tarpinio varianto tarp „švelnaus“ ir „griežto“ JK pasitraukimo iš ES scenarijaus pavyzdys yra tarpžemyninė partnerystė, tai autorių (Pisani-Ferry, Rottgen, Sapir, Tucker ir Wolff, 2016) pasiūlytas modelis, skirtas santykiams tarp Europos šalių ES narių ir Europos šalių ne ES narių. Modelis apima ne tik JK, bet ir ELPA nares, Ukrainą, Turkiją. Jei JK vienašališkai atšauks savo pranešimą dėl pasitraukimo iš ES, ji liks ES nare ir joks pasitraukimas iš ES neįvyks

Emerson (2016) pateikia tris „griežto“ JK pasitraukimo variantus. Pirmiausia jis atkreipia dėmesį į ES – Turkijos muitų sąjungą. Likimas muitų sąjungoje reikštų apribotas galimybes vykdyti laisvą prekybą su likusiu pasauliu. LPE su Kanada – dar vienas „griežto“ JK pasitraukimo iš ES modelis. Tik kol kas ES ir Kanados ekonomikos bei tarpusavio prekybos susitarimas (CETA) dar nėra galutinai užbaigtas. Griežčiausias JK pasitraukimo iš ES variantas būtų PPO kontrolė. JK turėtų prieigą prie ES rinkos, ES taip pat turėtų priėjimą prie JK rinkos. Reiktų laikytis PPO sąlygų, nebūtų jokių lengvatinių susitarimų. PPO narystė reikštų apribotą patekimą prie ES rinkos ir paslaugų. Jei JK ir ES nesudarys jokių sutarčių, jos tarpusavyje prekiaus pagal PPO taisykles. Prekės turėtų atitikti ES standartus, prekyba paslaugomis būtų apribota. JK nebereikėtų mokėti įmokų į ES biudžetą. Prekybos santykiai ir tarifai būtų tokie, kokie dabar yra tarp JK ir ES ir trečiųjų šalių.

Pasitraukimas be susitarimo, jei derybos žlugtų, gali įvykti dėl ES siekio taikyti visus keturis laisvos rinkos aspektus, o ne dalį jų, ko siekia JK (BBC News, 2018, 104), taip pat nesutarimai dėl Šiaurės Airijos ir Airijos respublikos sienų. Šio scenarijaus atveju būtų įvesti muitai abiem derybų pusėms, būtų uždarytos išorės sienos, tad būtų apsunkinta prekyba, kapitalo bei žmonių judėjimas. Tokia derybų baigtis nėra naudinga nei vienai pusei, tačiau jei nebus, iki termino pabaigos, priimtas galutinis susitarimas, tokia derybų baigtis yra visai tikėtina. Modeliui nebūtų galima rasti dabar egzistuojančio atitikmens, bet jis primintų Norvegišką bei Šveicarišką modelius. Abiejų derybinių pusių prekybinį ir ekonominį bendradarbiavimą lemtų PPO taisyklės, JK išstotų iš muitų sąjungos. Tai būtų pats brangiausias scenarijus ir JK, ir ES.

2.3.2 Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos galimas poveikis prekybiniam santykiams

ES ekonomika sukuria daugiau nei 22 proc. viso pasaulio bendro vidaus produkto. ES rinka yra atvira, turinti dideles eksporto ir importo apimtis. Būdama atvira ir kurdama didelį BVP, ES prisideda prie pasaulio prekybos sistemos formavimo (Europos Komisija, 2018). Eksportas yra svarbus ekonomikos augimo veiksnys, veikiantis per rinkos konkurencijos procesą. Europa yra ne tik didžiausia pasaulio eksportuotoja, bet ir didelei daliai šalių pagrindinė eksporto rinka. Laisva ES narių tarpusavio prekyba padėjo susikurti ES. Kliūčių laisvai prekybai panaikinimas prisidėjo prie jos klestėjimo.

Ajmi, Aye, Balcilar ir Gupta (2015) analizuoja, kaip ekonomikos augimas yra susijęs su eksportu. Spartesnis eksporto nei importo augimas skatina ekonomikos vystymąsi. Eksporto nestabilumas gali turėti neigiamos įtakos ekonominio vystymosi procesui.

Ekonominė istorija ir politinė ekonomija yra pagrindiniai JK sprendimo išstoti iš ES supratimo elementai. Visi trumpalaikiai ir ilgalaikiai JK pasitraukimo iš ES ekonominio poveikio vertinimai yra pagrįsti trimis sritimis – prekyba, migracija ir TUI. Didėjančios prekių ir paslaugų prekybos kliūtys, tolesni žmonių judėjimo trukdžiai ir kapitalo srautų apribojimai greičiausiai pakenks JK bei ES

ekonomikai. JK pasitraukimas iš ES gali turėti ypač didelį poveikį JK finansiniam sektoriui, o dėl to dar labiau paveikti prekybą ir TUI. Šios išlaidos taip pat gali padidėti, kai atsižvelgsime į šių veiksmų sąveiką ir prarastą gilaus integravimo naudą.

Pasitraukimas lems prekybos nuosmukį tarp JK ir ES valstybių. Tam įtaką darys dėl didesnių prekybos kliūčių išaugusios kainos bei dėl BVP kritimo sumažėjusios pajamos ir perkamoji galia.

JK yra daug labiau priklausoma nuo laisvosios prekybos susitarimo nei kitos ES valstybės narės. JK žiniasklaidoje mėgstami merkantiliniai argumentai, kad šios valstybės prekybos deficitas su likusia Europa garantuoja dėl ekonominių priežasčių kitų ES valstybių narių norą susitarti dėl laisvosios prekybos susitarimo su JK, yra neteisingi (Chen ir kt., 2017). Didžiąją Britanijai JK pasitraukimo iš ES poveikis yra apie 4,6 karto didesnis nei kitoms ES valstybėms narėms, o JK regionai yra jautresni dėl JK pasitraukimo iš ES rizikos nei kitų ES šalių regionai. Tikėtina, kad įvykus „griežtajam“ scenarijui, kai joks bendras susitarimas tarp JK ir ES nebus pasiektas (Springford ir Tilford, 2017), arba pasirinkus scenarijų, kuriuo JK galimybė patekti į bendrąją rinką ir Muitų sąjungą bus labai apribota, daug daugiau grėsmių kils JK nei likusiai ES daliai.

Toms šalims, kurioms JK yra svarbi tarptautinės prekybos rinka, patrauklus „švelniojo“ JK pasitraukimo iš ES scenarijus, kad būtų išvengta tarifų ir procedūrų taikymo prekiaujant su JK, t.y. išvengta nuostolių bei vėlavimų. Šalys, kurioms eksportas į JK daro mažą įtaką ekonomikai, gali nesutikti su tokiu susitarimu, kad buvusi ES narė toliau naudotųsi ES pranašumais, priklausymu bendrajai rinkai (Begg, 2017). Remiantis Lawless ir Morgenrath (2016), JK pasitraukimo iš ES poveikis nebus panašus visoms ES narėms, jis priklausys nuo to, kuo prekiaujama tarpusavyje bei kainų pokyčių elastingumo, nes griežčiausio scenarijaus atveju gaminiam bus taikomi skirtingi tarifai, kurie gali svyruoti nuo 0 proc. iki daugiau nei 80 proc. Šalys, eksportuojančios prekes, kuriems įprastai taikomi dideli tarifais, smarkiausiai pasijustų JK pasitraukimo iš ES pasekmės (Lawless ir Morgenrath, 2016).

Born, Muller, Schularick, ir Sedlacek (2018) taip pat naudoja sintetinės kontrolės metodo įvertinimus, kad nustatytų išvesties nuostolius, atsirandančius dėl JK pasitraukimo iš ES balsavimo. Apskaičiuoti nuostoliai (1,8 proc. nuo 2016 m. birželio mėn. iki 2017 m. gruodžio mėn.) sutampo su Breinlich (2018) vertinimais, nors buvo naudoti skirtingi duomenys ir metodai. Sukrėtimai dėl ekonominės politikos netikrumo lėmė ekonominius nuostolius po balsavimo, tačiau autorių nuomone šie padariniai trumpalaikiai. Netikrumas lemia apie pusę visų ekonominių nuostolių, siejamų su JK sprendimu išstoti iš ES.

Pasirinktas JK pasitraukimo iš ES scenarijus nulems prekybinius ES valstybių narių ir JK santykius. Jei bus pasirinktas „Jokio susitarimo“ scenarijus, tai JK ir likusių valstybių narių santykiai taps tokie, kokie yra su trečiosiomis šalimis, reguliuojami Bendrosios prekybos politikos. 2018 12 10 ES teismas paskelbė, kad JK turi teisę atšaukti JK pasitraukimą iš ES. Tokios baigties atveju JK ir ES valstybių narių prekybiniai santykiai visai nepasikeis. Jei bus pasirinktas tarpinis scenarijus, jis švelniai pakeis likusių ES valstybių narių ir JK prekybinius santykius, nedarydamas didelės įtakos šalies mastu, bet nulemdamas didelius pokyčius įmonėse, kurios yra jautrios JK pasitraukimui iš ES.

ES ir JK tarptautinės prekybos santykiams išlikus tokiems pat, JK turės laikytis ES narėms taikomų tarptautinės prekybos taisyklių, prekybos sąlygos nepakistų, muitų neatsirastų.

JK pasitraukimo iš ES poveikio stiprumas narėms priklausys nuo to, kiek kiekviena narė susijusi su JK. Irwin (2015) tyrė JK pasitraukimo iš ES poveikio stiprumą. Šalys pagal JK pasitraukimo iš ES poveikį buvo reitinguojamos, atsižvelgiant kokią procentinę BVP dalį sudaro eksportas, tiesioginės investicijos, abipusiai bankiniai įsipareigojimai. Irwin įvertino suderinamumą prekybos reguliavimo ir liberalizavimo politikoje, atsižvelgė į JK gyvenančių rezidentų skaičių. Poveikis išskirstytas į keturias grupes - nuo aukščiausio poveikio iki žemiausio (žr. 3 priedą).

JK pasitraukimas iš ES pakenks JK prekybiniais ryšiams su likusiomis narėmis bei sukels abiem pusėms papildomų kaštų (žr. 9 lentelę). Tačiau, Belke, Gros (2017) teigimu, šie kaštai ES narėms bus santykinai nedideli. Ryšys tarp ekonomikos dydžio ir pozicijos stiprumo derybose labai svarbus, tad ES bus stipresnėje pozicijoje derybose dėl ateities ekonominių susitarimų su JK. Jei pavyks pasiekti susitarimo, išlaidos labiausiai paveiks JK. Be to, JK gali susidurti su sunkumais, sudarydama susitarimus su tokiais didelėmis valstybėmis, kaip JAV, Kinija, Japonija.

9 lentelė. JK pasitraukimo iš ES įtaka prekybos ryšius lemiantiems faktoriams (Kwasniok, Guarraia, Garstka, 2017)

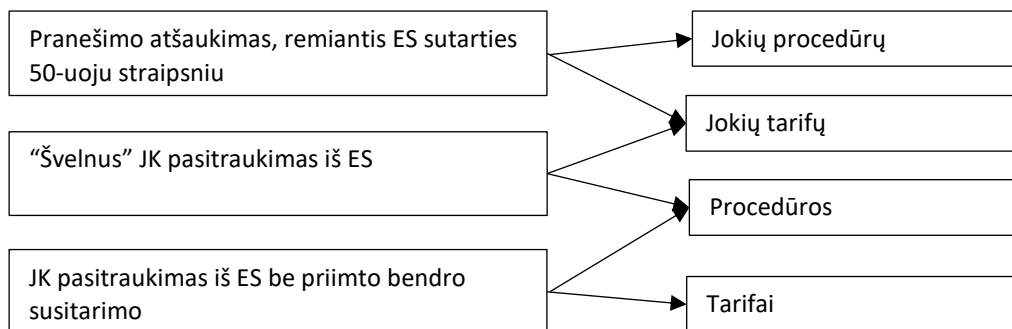
Prekybos ryšius įtakojantys faktoriai		Aprašymas
Pardavimai ir tiekimai	Tarifai	Iki kol bus priimtas naujas susitarimas, tarp ES ir JK gali atsirasti tarifai, kurie yra tarp ES ir trečiųjų šalių
	Užsienio valiutos	Svaras sterlingų gali toliau kristi, didindamas JK importo išlaidas, bet darydamas JK eksportą patrauklesniu.
JK darbo rinka		Darbo rinka dėl imigracijos pristabdymo pabrangs
Vėlavimas tiekimo grandinėje		Dėl atsiradusių importo deklaracijų reikalavimų, sukeliančių tiekimo grandinės atidėjimus, JK uostai taps butelio kakliuku
Mokesčiai		JK gali sumažinti pelno mokesčius

JK gali sustabdyti JK pasitraukimo iš ES procesą, vienašališkai atšaukdama pranešimą, jog pasitraukia iš ES sudėties (Barker, Dickie, 2018), paskelbė Europos teisingumo teismas 2018 m. gruodžio 10 d., kol nepraėjo dveji metai po pranešimo pateikimo arba neįsigaliojo pasitraukimo sutartis.

2.3.3. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos poveikio šalies – ES narės eksportui modelis

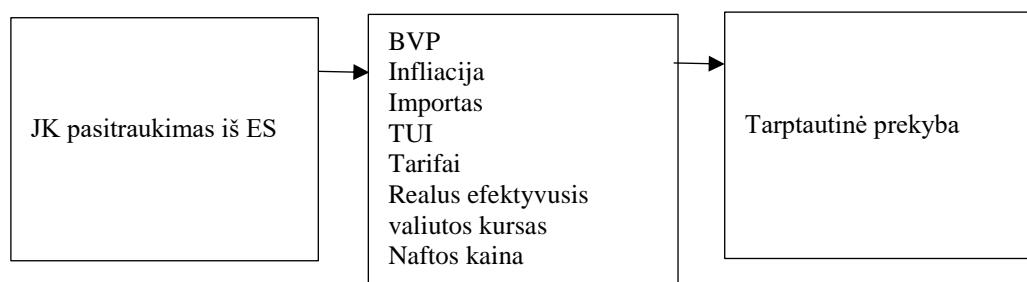
Atsižvelgiant į įtaką, kurią galimi JK pasitraukimo iš ES variantai gali padaryti muito mokesčiams bei su patikra susijusiomis procedūroms, sudaryta JK pasitraukimo iš ES scenarijų įtakos tarifams ir muitinės procedūroms schema (žr. 9 pav.). Jei būtų atšauktas sprendimas JK trauktis iš ES, prekybiniuose santykiuose nebūtų pokyčių. Jei JK sklandžiai susitartų su ES dėl JK pasitraukimo „švelnių“ sąlygų, tikėtina, kad tarp ES ir JK toliau vyktų „betarifė“ prekyba, tačiau atsirastų netarifiniai prekybos apribojimai. JK nepasiekus susitarimo su ES, JK taptų trečiaja šalimi, prekybinius santykius tarp JK ir ES ribotų atsiradę tarifai bei prekybos procedūros.

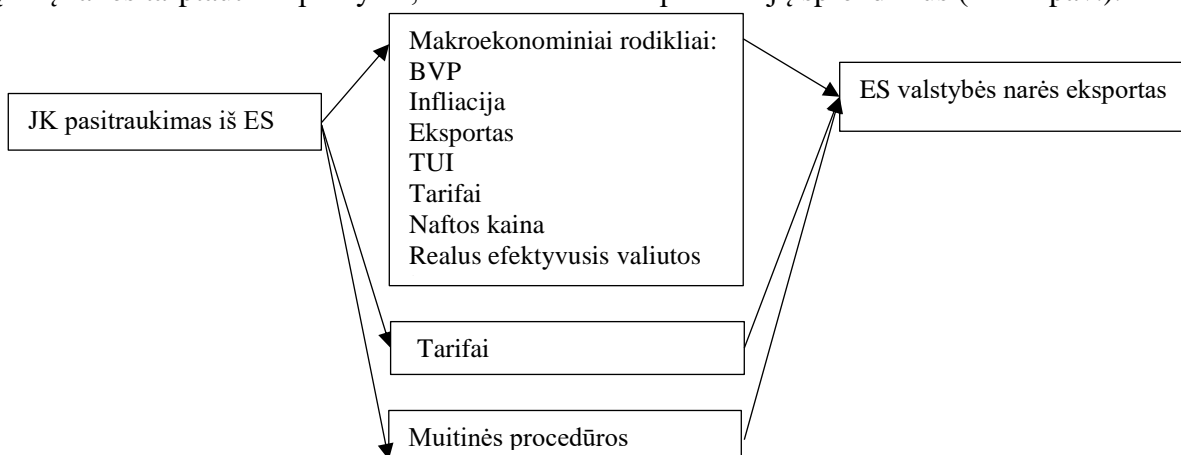
9 pav. JK pasitraukimo iš ES scenarijų įtaka tarifams bei muitinės procedūroms (sudaryta autorės)

Remiantis ankstesnėse dalyse atliktos mokslinės ir publicistinės literatūros analize, išskiriami veiksniai, kurie daro šalies tarptautinei prekybai ir kuriems įtaką galimai darys JK pasitraukimas iš ES (žr. 10 pav.).

10 pav. JK pasitraukimo iš ES įtaka makroekonominiams veiksniams (sudaryta autorės)

JK pasitraukimas iš ES daro įtaką makroekonominiams rodikliams, kurie turi didesnės ar mažesnės, tiesioginės ir netiesioginės įtakos tarptautinei šalies prekybai. JK pasitraukimas iš ES tikėtina, jog keis likusių ES valstybių narių ir JK tarpusavio prekybos tarifus ir procedūras. Šie veiksniai tiesiogiai daro įtaką šalies tarptautinei prekybai, lemia ir keičia eksportuotojų sprendimus (žr. 11 pav.).

11 pav. JK pasitraukimo iš ES įtaka ES valstybių narių eksportui (sudaryta autorės)

Pasirinktas scenarijus darys poveikį tarptautinei prekybai. Pasirinkus „griežtesnius“ scenarijus atsiras muitų tarifai ir muitinės procedūros. Jei bus pasirinktas „švelnesnis“ scenarijus, atsiras tik muitinės

procedūros. Ir tik atšaukus JK pranešimą dėl pasitraukimo iš ES neįvyks nieko. Tarifai kels produkcijos kainas, produkcija nebebus tokia paklausi ir konkurencinga. Pasirinktas JK pasitraukimo iš ES scenarijus darys poveikį tarptautinės prekybos elementams, keis eksporto apimtį ir kiekius.

Tarptautinei prekybai įtaką darančius veiksnius paveiks JK pasitraukimas iš ES Vykstančių JK ir ES derybų eiga, neleidžia atspėti koks santykių scenarijus tarp ES ir JK yra labiausiai tikėtinas. Mokslinėje ir publicistinėje literatūroje analizuojami jau egzistuojantys ES ir trečiųjų valstybių modeliai, aptariamas jų tinkamumas būsimiems ES ir JK santykiams, jų poveikis įvairioms ekonominėms sritims, taip pat tarptautinei prekybai.

3. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos įtakos Lietuvos eksportui tyrimo metodologija

Prognozavimui naudosis daugialypės tiesinės regresijos metodą. Šiuolaikinė statistika susijusi su kompiuterizuotas duomenų analize. Taip su mažesnėmis laiko sąnaudomis ir efektyviau analizuojami statistiniai duomenys. Viena populiariausių statistinės informacijos apdorojimo programų yra SPSS. Tad tyrimo dalyje naudosisi šia statistinės informacijos apdorojimo programa.

Jei tyrime naudojami veiksniai matuojami skirtingose duomenų skalėse, veiksniams turi būti taikoma logaritminė duomenų analizė. Logaritmovimas leidžia sumažinti duomenų kintamumą, suvienodina skales, kad kintamuosius būtų galima palyginti.

Veiksniams turi būti apskaičiuotos aprašomosios statistikos. Aprašomosios statistikos padeda įvertinti veiksnių stabilumą, kintamumą, kritines reikšmes, leidžia sutvarkyti imtis (Bekešienė, 2015). Naudojant aprašomosios statistikos metodą yra sudaroma kintamųjų reikšmių dažnių lentelė.

Kolmogorovo–Smirnovu testu tikrinama, ar realus skirstinys atitinka normalųjį skirstinį. Rezultatai nulemia, ar bus naudojami parametriniai analizės metodai, ar neparametriniai (Kasiulevičius, Denapienė, 2008). Taikant Kolmogorovo–Smirnovu kriterijų apžvelgiamas veiksnių duomenų normalumas. Nustatoma, ar veiksnių skirstiniai turi normalųjį pasiskirstymą. Jei veiksniai normaliai pasiskirstę, jie yra tinkami naudoti tiesinėje regresijoje. Tačiau dažniausiai veiksniai turi augimo arba mažėjimo tendencijas, kurios vadinamos trendais. Tokiu atveju normalumo prielaida pažeidžiama.

Norint nustatyti, kaip stipriai veiksniai susiję su tiriamu reiškiniu, analizuojamos taškinės sklaidos diagramos. Tokiose diagramos lengva išvelgti esančius ryšius.

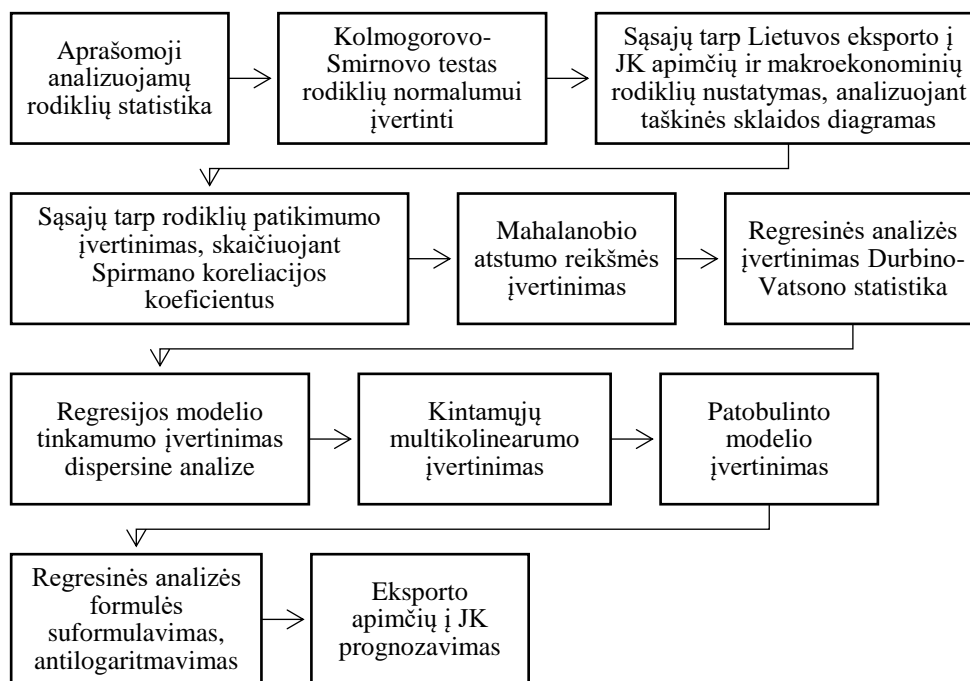
Siekiant nustatyti, sąsajos tarp veiksnių ir reiškinių yra patikimos, skaičiuojamo Spirmano koreliacijos koeficientai. Tai ranginis kriterijus, lyginantis ne reikšmes, o jų rangus (Pukėnas, 2009). Jei duomenys intervaliniai, jie paverčiami rangais. Mahalonobio atstumo reikšmės įvertinimas nustato koreliacines rodiklių proklausomybes.

Sekančiame tyrimo etape nustatoma, ar veiksniai tarpusavyje nėra per daug multikolinearūs, ar neteikia tos pačios informacijos. Idealiausia, jei veiksniai tarpusavyje susiję nedaug, tačiau su priklausomu kintamuoju, reiškiniu, susiję glaudžiai. Skaičiuojama statistikos reikšmė VIF visiems nepriklausomiems kintamiesiems. Jei VIF reikšmė neviršija 10, rodikliai nėra per daug multikolinearūs.

Sekančiame etape, naudojant tiesinę daugialypę analizę, apskaičiuojami parametrai ir įvertinamas jų statistinis reikšmingumas.

Toliau, sudarytu modeliu (12 pav.) atliktas ES valstybės narės eksporto į JK prognozavimas. Kiekvienas ekonominis reiškinys yra veikiamas bent kelių veiksnių. Priimant sprendimus, reikia ne tik išskirti sprendimui įtaką darančius veiksniai, bet ir išmatuoti jų poveikį. Regresinės analizės dėka veiksnių įtaką galima užrašyti matematine lygtimi. Daugialypės tiesinės regresijos modelis naudojamas tirti vieną priklausomą kintamąjį ir keletą nepriklausomų kintamųjų. Daugialypės regresijos modelis yra tiesinio modelio apibendrinimas, kai nepriklausomų kintamųjų yra daugiau nei vienas (Bilevičienė, Jonušauskas, 2013).

Empirinio tyrimo laikotarpis apima 2007 – 2019 metus. Naudojami ketvirtiniai duomenys, kad būtų gauta pakankamai didelė imtis rezultatų patikimumui. Statistiniai duomenys surinkti iš Lietuvos Statistikos departamento, Lietuvos Banko teikiamų statistinių duomenų. Kadangi tiriamas vienas priklausomas kintamasis ir nepriklausomi kintamieji, naudojamas daugialypės tiesinės regresijos modelis.

12 pav. JK pasitraukimo iš ES įtakos Lietuvos eksportui tyrimo etapų schema (sudaryta autorės)

Eksporto apimtys į JK prognozuojamos trimis skirtingais scenarijais:

- I scenarijus: JK atšauks išstojimą iš ES;
- II scenarijus: „švelnusis“ pasitraukimo scenarijus;
- III scenarijus: „griežtasis“ pasitraukimo scenarijus.

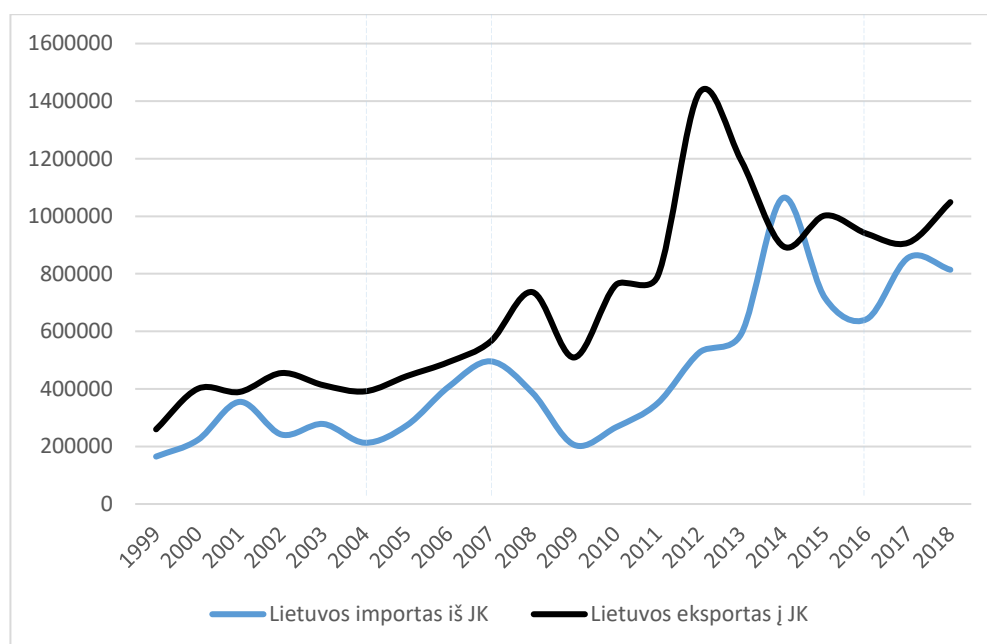
Pirmojo scenarijaus atveju, JK nepasitraukia iš ES. Antrojo scenarijaus atveju JK ir ES pasiekia susitarimą. 2020 metų vasario 1 dieną prasideda pereinamasis laikotarpis, o naujos sąlygos įsigali tik 2021 metų sausio 1 dieną. Trečiojo scenarijaus atveju, JK pasitraukia iš ES 2020 metų vasario 1 dieną, nuo šios datos ES ir JK tarpusavio prekybiniai santykiai yra apsinkinti tarifiniais ir netarifiniais apribojimais.

4. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos įtakos Lietuvos eksportui tyrimas

JK, svarbios Lietuvos eksporto rinkos, lėtai progresuojantis, pilnas trikdžių ir neapibrėžtumo pasitraukimas iš ES, svarbus Lietuvos būsimoms eksporto apimtims.

4.1 Jungtinės Karalystės ir Lietuvos prekybos srautų analizė

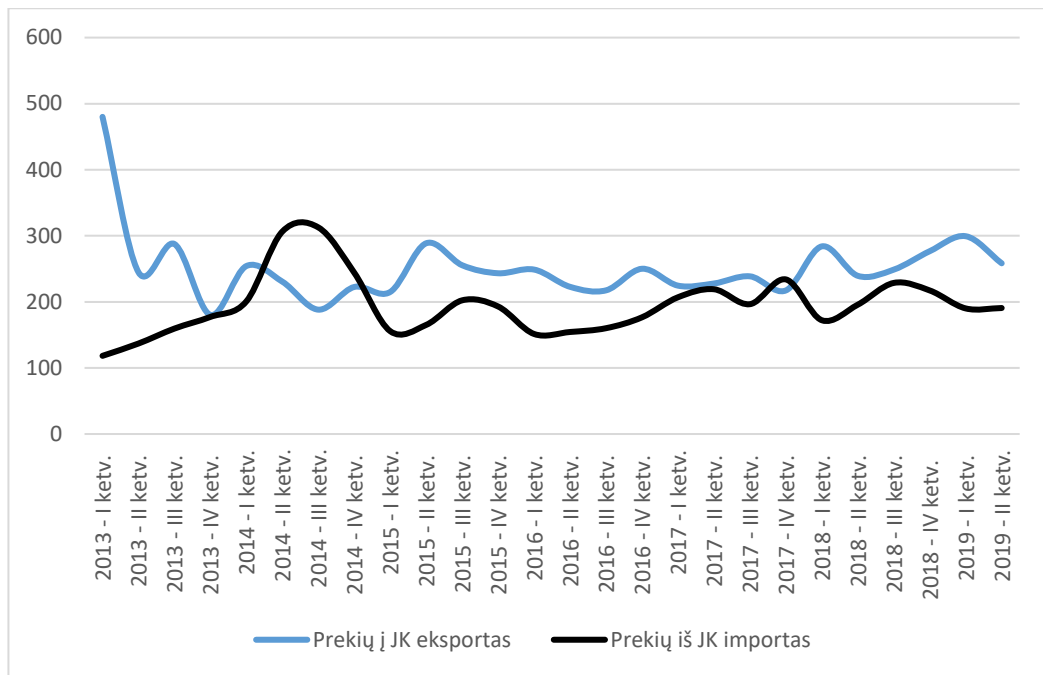
JK yra Lietuvos prekybos partnerė. Lietuvos ir JK prekyba nepastoviai auga nuo prekybinių santykių atsiradimo pradžios. Prekybinių santykių apimtys svyruoja priklausomai nuo išorinių veiksnių (13 pav.), pavyzdžiui po 2004 m., kuriais Lietuva įstojo į ES, eksportas į JK karalystę ir importas iš jos pradėjo stabiliai kilti. 2007 – 2008 m. ekonominė krizė pakeitė prekybos kreivę, tačiau po krizės buvo akivaizdžiai matomas augimo atsigavimas. 2016 metų referendumo rezultatai taip pat atsispindi kreivėje. Beveik visą laiką eksporto apimtys gerokai viršija importo, taigi Lietuvos prekybinis balansas su JK teigiamas. Šie teigiami rezultatai atsispindi praktiškai visą laikotarpį, tad Lietuva į JK eksportuoja daugiau nei importuoja iš JK, šis skirtumas reikšmingas.

13 pav. Lietuvos ir JK tarpusavio prekyba prekėmis ir paslaugomis, mln. eurų (sudaryta pagal Office for National Statistics, 2019)

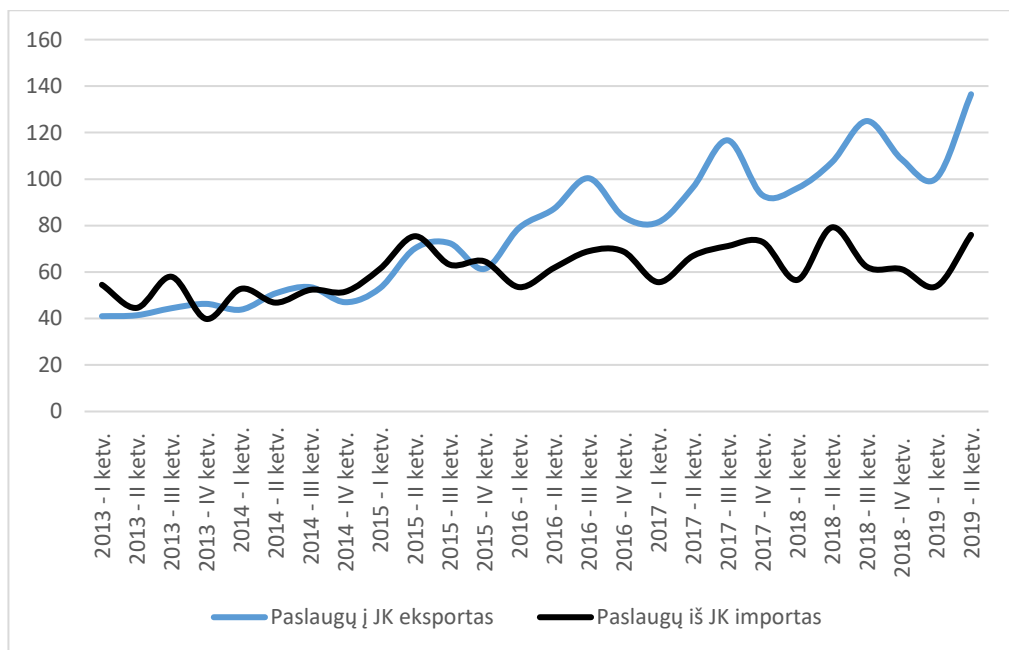
Taigi, nors pastebima, kad pastaraisiais metais Lietuva gana atspari pasaulio ekonomikos lėtėjimui, tačiau ir mūsų šalis neatsiriboja nuo išorinių sukrėtimų. 2019 m. Lietuvos eksporto į JK kitimai panašūs į visos ES – pavasarį, dėl JK sprendimo išstoti iš ES, eksporto apimtys padidėjo, vasarą apstojė. Eksporto į JK augimą sustabdė ribotos sandėliavimo galimybės.

Lietuva į JK eksportuoja bei importuoja prekes bei paslaugas. Išoriniai veiksniai daro vienokią įtaką tarpusavio prekybai prekėmis, kitokią tarpusavio prekybai paslaugomis. Tad tikslinga atskirai peržvelgti pastarųjų metų tarpusavio prekybos apimčių pokyčius kiekvienai sričiai atskirai. Lietuvos ir JK tarpusavio prekyba prekėmis pastaraisiais metais kito nežymiai (14 pav.). Didžiąją dalį Lietuvos prekybos balansas su JK buvo teigiamas.

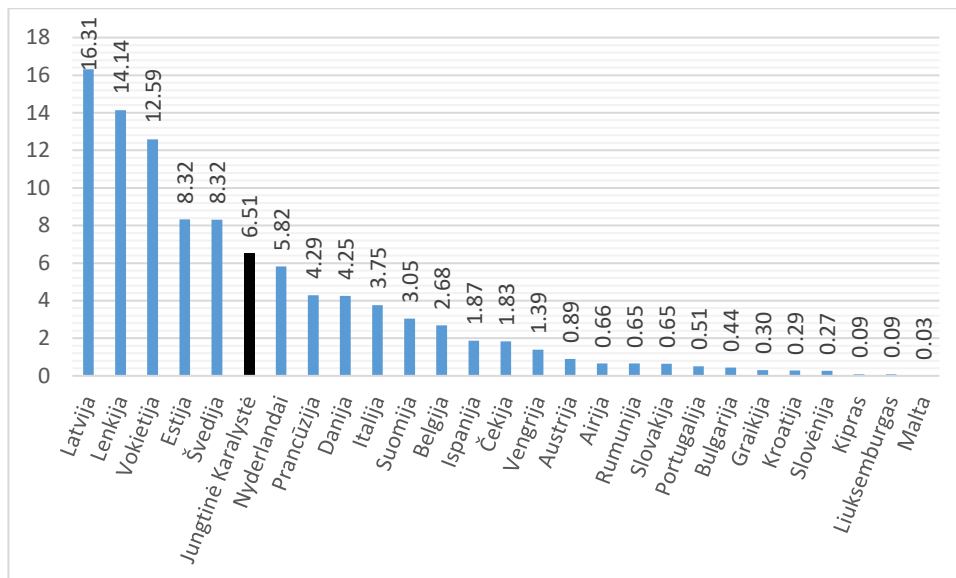
14 pav. Lietuvos ir JK tarpusavio prekyba prekėmis, mln. eurų (sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamentą, 2019)

Šiek tiek kitaip atrodo JK ir Lietuvos prekybos paslaugomis kreivės (15 pav.). Pradžioje paslaugų importas iš JK viršijo paslaugų eksporto į JK apimtį. Tačiau nuo 2016 metų Lietuva daug daugiau paslaugų eksportuoja į JK, nei importuoja iš jos ir atotrūkis didėja. Jei JK pasitraukimas ir padarė įtaką Lietuvos paslaugų eksportui į JK, tai tik teigiamą.

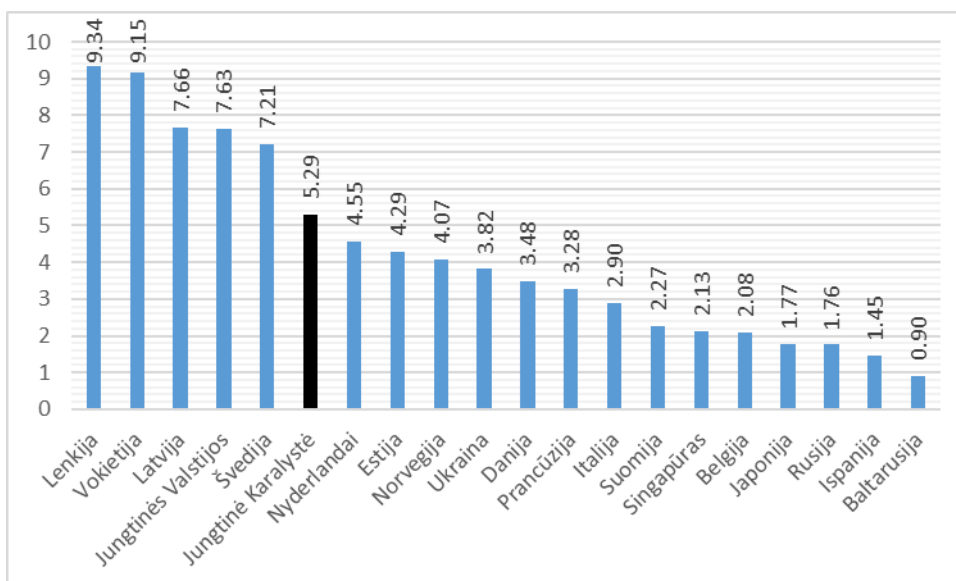
15 pav. Lietuvos ir JK tarpusavio prekyba paslaugomis, mln. eurų (sudaryta LB, 2019)

Po sprendimo JK pasitraukti iš ES jau stebima, kad kai kurie Lietuvos eksporto segmentai keičia eksportavimo rinkas, sumažindami nebe tokios stabilios JK rinkos reikšmingumą eksporto struktūroje. JK, Lietuvos eksporto rinkos, reikšmingumas akivaizdus. Didžioji dalis Lietuvos eksporto keliauja į ES nares. Peržvelgus Lietuvos eksporto pasiskirstymą tarp ES narių, JK tenka 6,51 proc. Lietuvos eksporto į ES rinką. (16 pav.). JK pasitraukimas iš ES turėtų smarkiai pakeisti Lietuvos eksporto rinkų struktūrą.

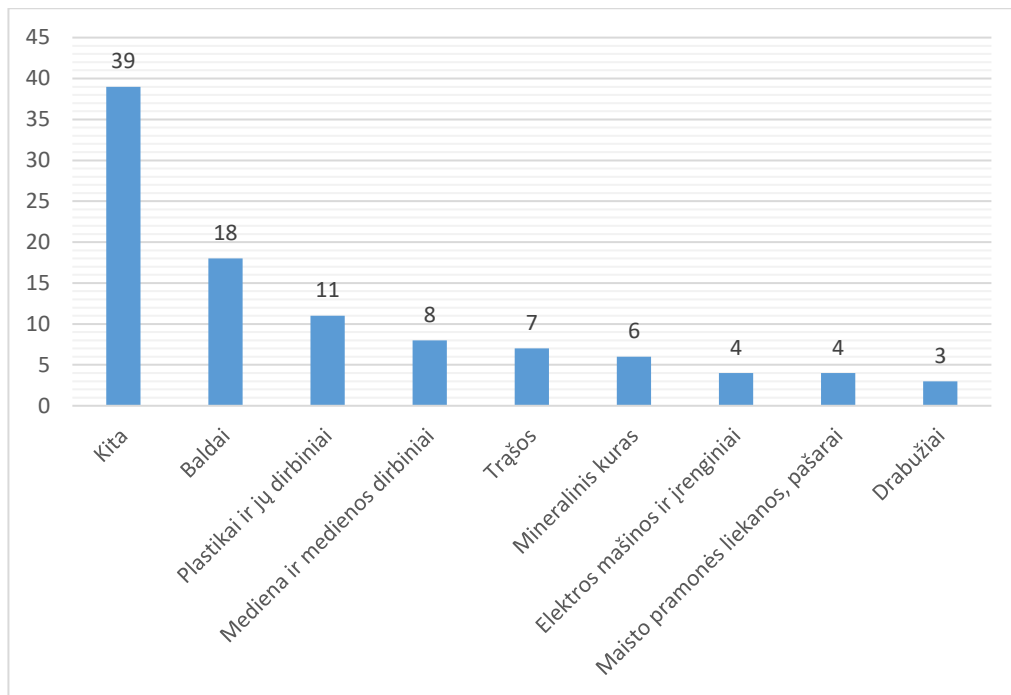
16 pav. Lietuvos eksporto ES struktūra, proc. (Lietuvos statistikos departamentas, 2019)

Lietuviškos kilmės prekių eksportuotojai artėjantiems pokyčiams jautresni už reeksportuotojus. JK Lietuviškos kilmės prekių eksporto struktūroje 2018 metais buvo 6 vietoje pagal eksporto apimtį, ji yra viena iš didžiausių eksporto rinkų (17 pav.). JK sprendimas pasitraukti iš ES lietuviškos kilmės prekių eksportuotojų iki šiol nepaveikė.

17 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksporto struktūra, 2018 metai, proc., (20 didžiausių eksporto rinkų) (Lietuvos statistikos departamentas, 2019)

2018 m. didžiausias į JK eksportuojamas sektorius buvo baldai. Šis sektorius sudarė 18 proc. Lietuvos eksporto į JK (18 pav.) Priklausomybė JK rinkai sumažėjo medienos ir baldų, tekstilės, metalų, mašinų ir įrenginių sektoriuose. Labiausiai nuo JK rinkos vis dar priklauso Lietuvos tekstilės gaminiai bei Lietuvos medienos ir baldų sektorius, tačiau šių segmentų eksportuotojai po truputį traukiasi iš JK rinkos (Izgorodinas, 2019).

18 pav. LT kilmės prekių (be naftos) eksporto į JK struktūra, 2018 m., proc.

Lietuvos maisto produktų eksportuotojų rinkos dalis JK nekinta. Manoma, jog dėl padidėjusios paklausos, atsiradusios JK pradėjus ruošti JK pasitraukimo iš ES nepalankaus susitarimo variantui. Nors tarp didžiausių eksporto į JK sektorių nesimato odos dirbinių, tačiau JK pasitraukimas iš ES kelia daugiausiai rizikų odos dirbinių sektoriui, kadangi net 66 proc. šio sektoriaus eksportuojamų gaminių patenka į JK rinką.

4.2 Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos poveikio Lietuvos eksportui modelio taikymas

Tiriamas daugialypės regresijos modelis:

$$\ln(EKSJK_t) = \alpha + \beta_1 \cdot \ln(BVP_t) + \beta_2 \cdot \ln(EKS_t) + \beta_3 \cdot \ln(IMP_t) + \beta_4 \cdot \ln(TUI_t) + \beta_5 \cdot \ln(INF_t) + \beta_6 \cdot \ln(TARIFAI_t) + \beta_7 \cdot \ln(RVK_t) + \beta_8 \cdot \ln(BRENT_t) + \varepsilon_t$$

Kur:

α – konstanta;

β – kintamojo parametro įvertis;

ε_t – paklaida laiko periodu t ;

$EKSJK_t$ - Lietuvos eksportas į JK (tūkst. eurų) laiko momentu t ;

BVP_t – Lietuvos bendras vidaus produktas (mlrd. eurų) laiko momentu t ;

EKS_t – Lietuvos prekių eksportas (tūkst. eurų) laiko momentu t ;

IMP_t – Lietuvos prekių importas (tūkst. eurų) laiko momentu t ;

TUI_t – Lietuvos tiesioginės užsienio investicijos (tūkst. eurų) laiko momentu t ;

INF_t - Lietuvos infliacija (proc.) laiko momentu t ;

$TARIFAI_t$ – Lietuvos didžiausio palankumo muitų tarifai (proc.) laiko momentu t ;

RVK_t – Lietuvos realus efektyvusis valiutos kursas (indeksas 2010=100) laiko momentu t ;

$BRENT_t$ - naftos kainos (Brent) (eurai) laiko momentu t .

Tyrimo metu analizuoti ketvirtiniai Lietuvos eksporto į JK apimčių duomenys ir šalies ketvirtiniai makroekonominiai rodikliai tiriamuoju laikotarpiu nuo 2007 m. pirmo ketvirčio iki 2019 m. trečio ketvirčio. Tiriamas laikotarpis pasirinktas dėl duomenų pasiekiamumo. Visų analizuotų rodiklių duomenų imtį sudarė $n = 51$ stebiny.

Lietuvos BVP, Lietuvos prekių eksporto, Lietuvos prekių importo, Lietuvos tiesioginių užsienio investicijų, Lietuvos infliacijos statistiniai duomenys gauti iš Lietuvos statistikos departamento (2019) rodiklių duomenų bazės. Lietuvos realaus efektyviojo valiutos kurso statistiniai duomenys gauti iš Federal Reserve Economic Data (2019) duomenų bazės. Didžiausio palankumo muitų tarifų (tarifų) statistiniai duomenys gauti The World Bank (2019) duomenų bazėje. Statistiniai naftos kainos (Brent) duomenys gauti iš The French National Institute of Statistics (2019) rodiklių duomenų bazės. Nominalūs nepriklausomų kintamųjų duomenys pateikti 4 priede.

Analizuoti finansiniai rodikliai, kurie matuoti skirtingose duomenų skalėse. Vieni tyrime analizuoti rodikliai yra procentiniai, kiti nominalieji, tretį matuojami indeksais, todėl analizuojamiems rodikliams taikyta logaritminė duomenų transformacija (žr. 5 priedą). Duomenų logaritmavimas leido sumažinti duomenų kintamumą (sklaidą), taip pat suvienodino skales – kintamieji po logaritmavimo tapo lengviau palyginami.

Prieš atliekant makroekonominių rodiklių poveikio Lietuvos eksporto apimtims į JK nustatymą bei šio rodiklio modeliavimą, remiantis šalies makroekonominiais rodikliais, pirmiausia atliktas pirmasis statistinės analizės etapas – apskaičiuotos pagrindinės rodiklių aprašomosios statistikos. Aprašomosios statistikos leidžia geriau įvertinti kiekvieno analizuojamo rodiklio stabilumą ir kintamumą bei kritines reikšmes (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Aprašomoji analizuojamų rodiklių statistika (nominalūs rodikliai)

Kintamieji	Vidurkis	Standartinis nuokrypis	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė	Imties didumas
Lietuvos eksportas į JK (tūkst. eurų)	227575.18	76367.19	113478.0	480027.2	51
BVP (mlrd. eurų)	8862.05	1662.38	6030.8	12722.0	51
Prekių eksportas (tūkst. eurų)	6424399.21	8308091.27	2748721.8	63739253.0	51
Prekių importas (tūkst. eurų)	5939236.82	1340577.58	3053721.2	8257000.0	51
Tiesioginės užsienio investicijos (tūkst. eurų)	13258.94	2421.48	9379.79	17415.24	51
Infliacija (proc.)	3.10	2.95	-0.7	11.1	51
Tarifai (proc.)	5.58	0.14	5.2	5.76	51
Realus efektyvusis valiutos kursas (indeksas 2010=100)	100.64	3.37	90.96	106.45	51
Naftos kainos (Brent) (eurai)	61.66	16.49	30.60	94.30	51

Lietuvos eksportas į JK tiriamuoju laikotarpiu vidutiniškai siekė 227,76 mln. Eur. Šis matmuo gaunamas visų kintamųjų sumą padalinus iš kintamųjų skaičiaus. Didžiausias eksportas fiksuotas 2013 m. 1 ketv. (480,03 mln. Eur), o mažiausias – 2008 m. 4 ketv. (113,48 mln. Eur). Eksperto vidutinė sklaida nuo vidurkio sudarė 76,37 mln. Eur. Kitų šalies makroekonominių rodiklių aprašomoji statistika pateikta 10 lentelėje.

Pirmiausia reikia įvertinti rodiklių priklausomumą, todėl apžvelgtas analizuojamų rodiklių duomenų „normalumas“. Dėka šių veiksmų bus nustatytas koeficientas, kuris bus naudojamas koreliacinės analizės metu. Rodiklių „normalumo“ įvertinimui bus naudojamas Kolmogorovo - Smirnov testas, kuris padės nustatyti, ar veiksnių skirstiniai turi normalųjį pasiskirstymą ir ar jie tinkami naudoti tiesinėje regresijoje. Šio testo metu apskaičiuojama p – reikšmė. Jei reikšmė didesnė už 0.05, rodikliai yra pasiskirstę normaliai pagal skirstinį ir koreliacijos skaičiavimams gali būti naudojamas Pirsono koreliacijos koeficientas. Tuo atveju, jei p – reikšmė mažesnė už 0.05, naudojamas Spirmeno koreliacijos koeficientas, kuris padeda nustatyti, ar sąsajos tarp veiksnių ir reiškinių yra pakankamai patikimos.

Iš 11 lentelės duomenų matyti, kad tik dalis rodiklių turi normalųjį pasiskirstymą – tai BVP rodiklis ($p=0.200 >0.05$), prekių importas ($p=0.162 >0.05$), tiesioginių užsienio investicijų rodiklis ($p=0.166 >0.05$). Visi kiti rodikliai netenkina normalumo prielaidos, nes Kolmogorov-Smirnov kriterijaus tikimybės $p < 0.05$ (11 lentelė). Kadangi nustatyta, jog duomenų normalumo prielaida tenkinama ne visiems rodikliams, toliau bus analizuojami logaritmuoti duomenys ir taikomas Spirmeno koeficientas.

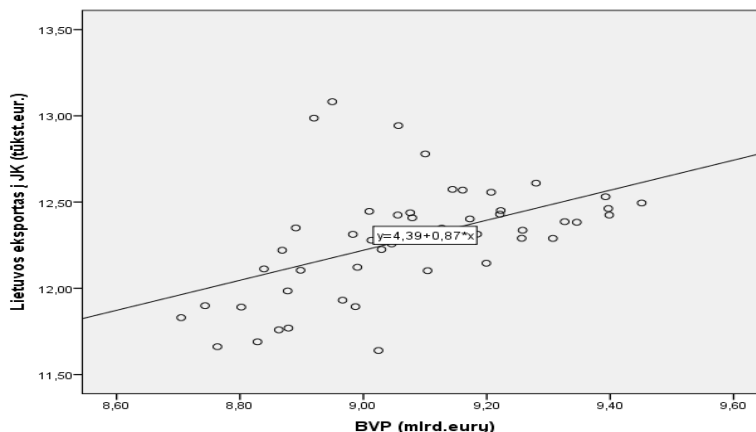
11 lentelė. Duomenų normalumo rezultatai taikant Kolmogorovo-Smirnov kriterijų (nominalūs rodikliai)

Kintamieji	Kolmogorovo-Smirnov testų statistika	p – reikšmė
BVP (mlrd. eurų)	0.078	0.200
Eksportas (tūkst. eurų)	0.423	0.000
Prekių importas (tūkst. eurų)	0.111	0.162
Tiesioginės užsienio investicijos (mln. eurų)	0.111	0.166
Infliacija (proc.)	0.159	0.002
Tarifai (proc.)	0.229	0.000
Realus efektyvusis valiutos kursas (indeksas 2010=100)	0.145	0.009
Naftos kainos (Brent) (eurai)	0.133	0.025
Lietuvos eksportas į JK (tūkst. eurų)	0.147	0.007

Kitas žingsnis - nustatyti sąsajas tarp Lietuvos eksporto į JK apimčių ir makroekonominių rodiklių kitimo, analizuojant taškinės sklaidos diagramas. Diagramose pavaizduota priklausomybė tarp Lietuvos eksporto į JK ir kitų kintamųjų. Koordinacių sistemoje, horizontalioje ir vertikalioje ašyse, pažymėtos taškų sancaupos yra kintamųjų poros. Jos leidžia pamatyti, kaip eksporto į JK apimtyms kinta priklausomai nuo šalies BVP, eksporto kitimo ir kitų rodiklių. Analizuojant grafikus, reikia įvertinti ryšio pobūdį, stiprumą ir kryptį.

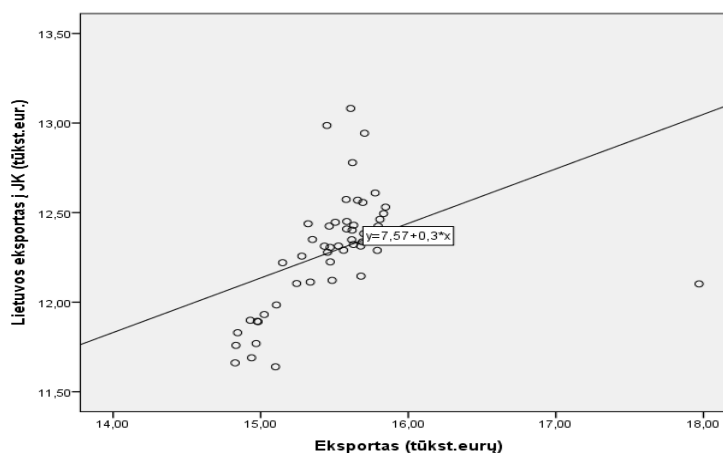
Taškiniuose grafikuose yra nubraižytos krypties linijos, kurios padeda nustatyti ryšį tarp duomenų. Taškų išsidėstymas vienas šalia kito rodo koreliaciją bei stiprų ryšį tarp duomenų. Jei koreliacija teigiama, tai vieno kintamojo aukštas matas daro įtaką kito kintamojo aukštam matui. Jei koreliacija neigiama, tai aukštesnis vieno kintamojo matas daro įtaką kito kintamojo žemam matui.

Remiantis taškinės sklaidos diagrama (19 pav.) matyti, kad Lietuvos eksporto į JK apimtis ir Lietuvos BVP yra susiję vidutinio stiprumo tiesioginiais teigiamais ryšiais. Tai reiškia, kad didėjant Lietuvos BVP, Lietuvos eksportas į JK didėja.

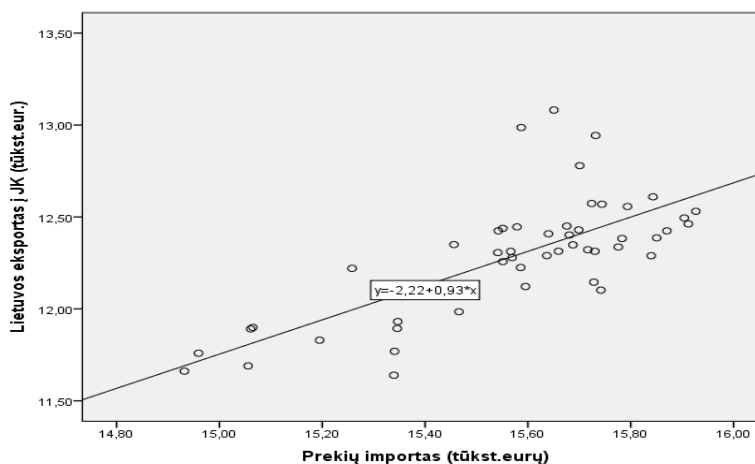
19 pav. Lietuvos eksporto į JK kitimas priklausomai nuo Lietuvos BVP kitimo (log)

Taškinės sklaidos diagrama parodė, jog didėjant Lietuvos eksporto apimtims, didėja ir Lietuvos eksportas į JK. Ryšys tarp kintamųjų yra tiesiogiai teigiamas, ryšio stiprumas yra vidutinis (20 pav.).

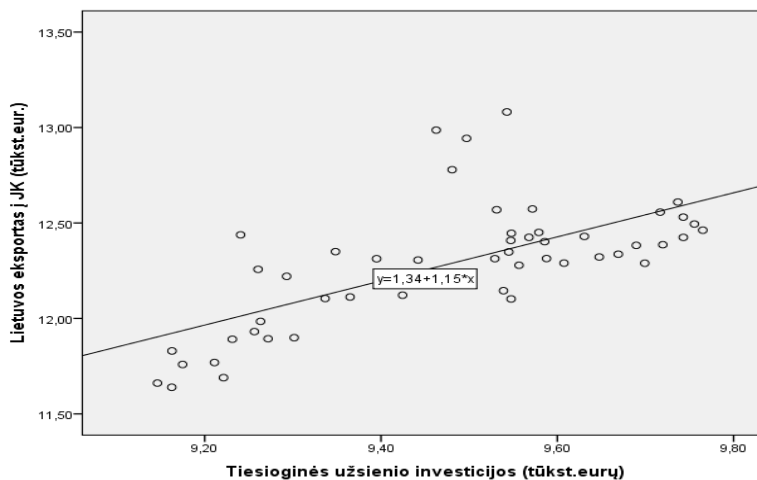
20 pav. Lietuvos eksporto į JK kitimas priklausomai nuo Lietuvos eksporto kitimo (log)

Iš diagramos (21 pav.) matyti, kad didėjant Lietuvos importui, didėja ir eksportas į JK. Ryšys taip pat yra teigiamas, vidutinio stiprumo.

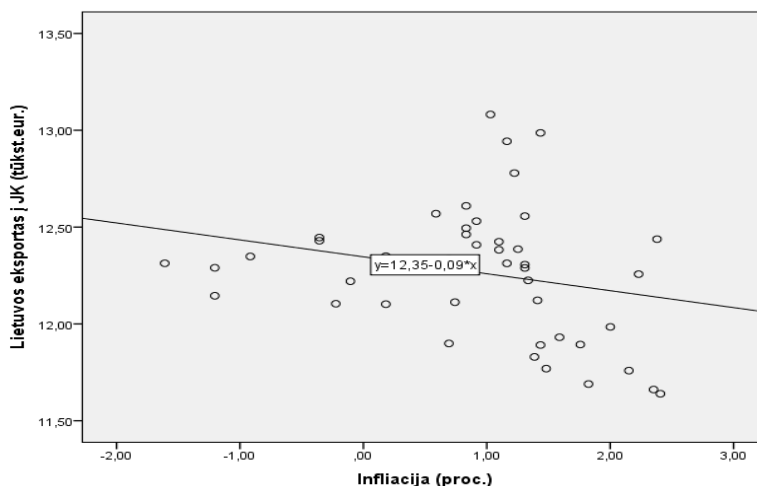
21 pav. Lietuvos eksporto į JK kitimas priklausomai nuo Lietuvos importo kitimo (log)

Nepriklausomas kintamasis Lietuvos TUI yra susijusios tiesioginiais teigiamais ryšiais su Lietuvos eksportu į JK (22 pav.). Priklausomybė yra vidutinio stiprumo, tad TUI didėjimas daro įtaką Lietuvos eksporto į JK didėjimui.

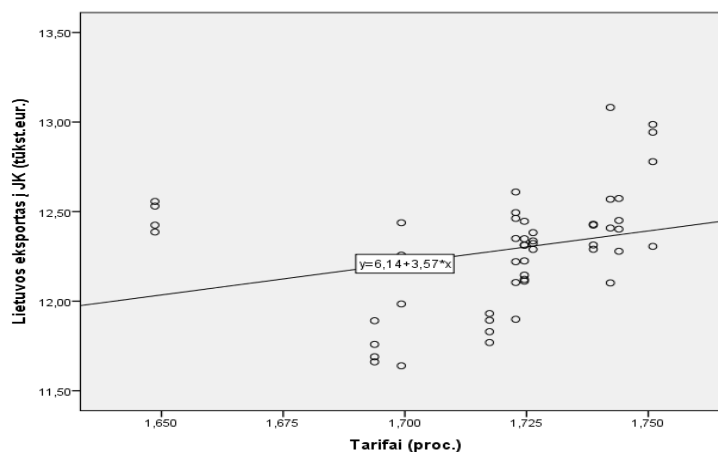
22 pav. Lietuvos eksporto į JK kitimas priklausomai nuo Lietuvos TUI kitimo (log)

Remiantis taškinės sklaidos diagrama (23 pav.) matyti, Lietuvos infliaciją ir Lietuvos eksportą į JK sieja silpna atvirkštinė sąsaja. Tai vienintelė atvirkštinė sąsaja, gauta analizuojant nepriklausomų kintamųjų poveikį Lietuvos eksportui į JK. Gauta sąsaja rodo, kad didėjant Lietuvos infliacijai, mažėja Lietuvos eksporto į JK apimtys.

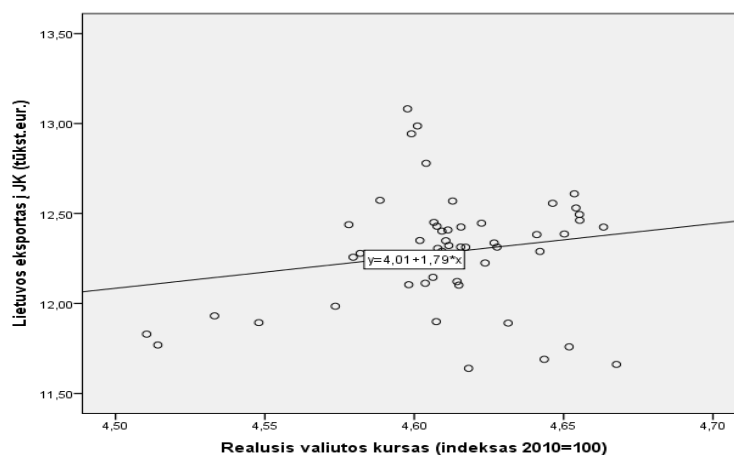
23 pav. Lietuvos eksporto į JK kitimas priklausomai nuo Lietuvos infliacijos kitimo (log)

Remiantis taškinės sklaidos diagrama, vaizduojančia Lietuvos eksporto į JK ir Lietuvos didžiausio palankumo muitų tarifų ryšį (24 pav.) matyti, kad eksporto į JK apimtis ir Lietuvos didžiausio palankumo muitų tarifus nagrinėjamu laikotarpiu siejo silpna tiesioginė sąsaja.

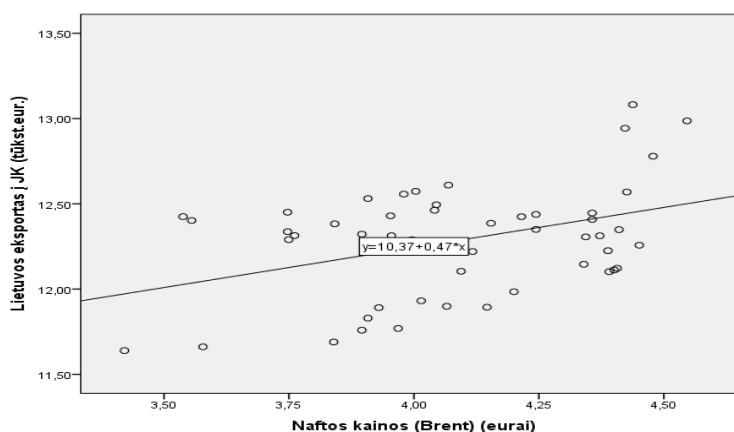
24 pav. Lietuvos eksporto į JK kitimas priklausomai nuo tarifų kitimo (log)

Remiantis taškinės sklaidos diagrama, siejančia Lietuvos prekių eksportą į JK bei realų efektyvųjį valiutos kursą (25 pav.) matyti, kad eksporto į JK apimtis ir realus efektyvusis valiutos kursas yra susiję silpnais tiesioginiais teigiamais ryšiais. Šio rodiklio didėjimas daro nežymią įtaką eksporto į JK didėjimui.

25 pav. Lietuvos eksporto į JK kitimas priklausomai nuo realaus valiutos kurso kitimo (log)

Remiantis taškinės sklaidos diagramomis (26 pav.) matyti, kad naftos kaina (Brent) yra susijusi tiesioginiais teigiamais ryšiais. Naftos (Brent) kainos didėjimas daro nežymią įtaką eksporto į JK didėjimui.

26 pav. Lietuvos eksporto į JK kitimas priklausomai nuo naftos kainos (Brent) kitimo (log)

Kitame tyrimo etape įvertintos sąsajos tarp makroekonominių rodiklių ir eksporto į JK apimčių. Siekta nustatyti, ar ankstesniame etape analizuotos sąsajos tarp rodiklių iš tiesų yra patikimos. Tam tikslui, apskaičiuoti Spirmeno (Spearman) koreliacijos koeficientai, nes, kaip jau buvo nustatyta, dalis rodiklių netenkina normalumo prielaidos.

Koreliacinės analizės rezultatai parodė, kad visi makroekonominiai veiksniai, išskyrus infliaciją ($r=-0.355$, $p=0.170$) ir realųjį valiutos kursą ($r=0.120$, $p=0.402$) statistiškai reikšmingai susiję su Lietuvos eksporto į JK apimtimis, nes $p<0.05$ (12 lentelė). Visi veiksniai, statistiškai reikšmingai susiję su Lietuvos eksporto į JK apimtimis, turi tiesioginę teigiamą koreliaciją.

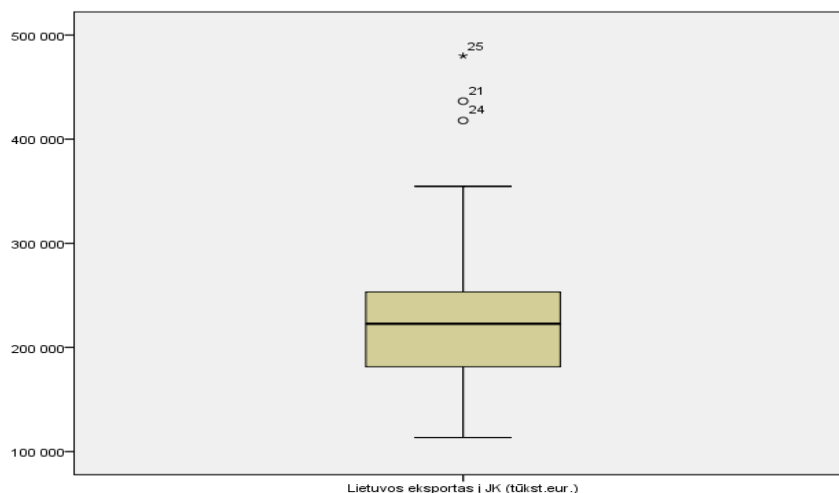
Didžiausią teigiamą poveikį Lietuvos eksporto į JK apimčių augimui turi didėjanti Lietuvos importas ($r=0.707$, $p=0.000$), eksportas ($r=0.674$, $p=0.000$) bei tiesioginės užsienio investicijos ($r=0.673$, $p=0.000$). Kuo Lietuvos užsienio prekyba aktyvesnė, t.y. kuo didesnės eksporto ir importo apimtys, bei kuo daugiau tiesioginių užsienio investicijų pasiekia Lietuvą, tuo didesnės Lietuvos eksporto į JK apimtys. Įvertinus modelio konstrukto statistinį ryšį, kitas žingsnis - regresinė analizė.

12 lentelė. Ryšys tarp Lietuvos eksporto į JK apimčių ir kitų šalies makroekonominių rodiklių (log rodikliai)

Kintamieji	Lietuvos eksportas į JK (tūkst. eurų)	
	r	p - reikšmė
BVP (mlrd. eurų)	0.596	0.000
Eksportas (tūkst. eurų)	0.674	0.000
Prekių importas (tūkst. eurų)	0.707	0.000
Tiesioginės užsienio investicijos (mln. eurų)	0.673	0.000
Infliacija (proc.)	-0.355	0.170
Tarifai (proc.)	0.441	0.001
Realus efektyvusis valiutos kursas (indeksas 2010=100)	0.120	0.402
Naftos kainos (Brent) (eurai)	0.282	0,045

Siekiant nustatyti, ar makroekonominiai rodikliai daro įtaką Lietuvos eksporto į JK kintamajam buvo atlikta tiesinė regresinė analizė. Patikrintos vienmatės ir daugiamatės išskirtys.

Lietuvos eksporto į JK kintamasis turi tris sąlygines išskirtis (27 pav.). Sąlyginės išskirtys iš analizės paprastai nėra šalinamos. Tiesinės regresijos modelis sudaromas su tikrosiomis išskirtimis bei analizės rezultatai palyginami.

27 pav. Lietuvos eksporto į JK kintamojo išskirtys

Rasta kritinė Mahalanobio atstumo reikšmė. Kintamųjų skaičius lygus 8, rasta kritinė reikšmė 26,12.

13 lentelėje matyti, kad kai kuriems atvejams Mahalanobio atstumas viršija kritinę reikšmę, nes didžiausia rasto Mahalanobio atstumo reikšmė lygi 42,58 ir yra didesnė nei rasta kritinė reikšmė 26,12. Šiuos atvejus reikia pašalinti iš tolimesnės analizės ($MAH_1 \leq 26.12$) kaip daugiamates išskirtis.

13 lentelė. Tiesinės regresinės analizės makroekonominių rodiklių išskirtys

	N	Mažiausia reikšmė	Didžiausia reikšmė	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Machalanobio atstumas	45	2,46450	42,58418	7,8222222	6,56904114

Tolimesniame tyrimo etape skaičiuoti regresijos modelio koeficientų įverčiai, tiesinės regresijos modelio atitikimas duomenims, dispersijos mažėjimo daugiklis VIF kintamųjų multikolinearumo diagnostikai, Durbinio-Vatsono statistika.

Gavus regresinės analizės rezultatus, vertinama R kvadratu reikšmė. Ši reikšmė leidžia nustatyti, ar regresijos tiesė atitinka duomenis, ar naudojami duomenys koncentruotai išsidėstę apie regresijos tiesę. Kad regresijos modelis būtų tinkamas, R kvadratu reikšmė turi būti didesnė nei 0.2 (žr. 14 lent.). Regresinės analizės metu gauta R kvadratu reikšmė yra 0.807. Ši reikšmė didesnė už 0.2. Regresijos modelis yra tinkamas. Durbinio-Vatsono kriterijaus statistika lygi 2.394, tad liekamųjų paklaidų priklausomybės nėra.

14 lentelė. Regresijos modelio tinkamumo įvertinimas

Regresijos modelis	R	R Kvadratu	Pritaikytas R kvadratu	Standartinės paklaidos įvertinimas	Durbino-Vatsono statistika
	0.898 ^a	0.807	0.763	0.16661	2.394

Dispersinėje analizėje (ANOVA) vertinamas p – reikšmės koeficientas. Jei šis koeficientas mažesnis už 0.05, regresijos modelis gali būti taikomas. Šiuo atveju p – reikšmė yra lygi 0.000 t. y. < 0.05 , o šis rezultatas rodo, kad regresijos modelis yra tinkamas (žr. 15 lent.).

15 lentelė. Regresijos modelio dispersinė analizė

Modelis	Kvadratų sumos	df	Kvadratų vidurkis	F	p - reikšmė
Regresija	4.059	8	0.507	18.280	0.000 ^b
Liekana	0.972	35	0.028		
Viso	5.031	43			

Atliekant regresinę analizę, įvertinama kiekvieno nepriklausomojo kintamojo p -reikšmė. Jei nepriklausomo kintamojo įtaka priklausomam kintamajam statistiškai reikšminga, p -reikšmė turi būti mažesnė nei 0,05. Beta koeficientu matuojami kintamųjų ryšių stiprumai. Didesnė koeficiento reikšmė rodo stipresnę nepriklausomo kintamojo įtaką nuo priklausomojo (žr. 16 lent.).

Pateikti pagrindiniai regresinės analizės rezultatai (16 lent.): eksporto ir infliacijos nepriklausomų kintamųjų p – reikšmės yra mažesnės už 0.05, tad šitie kintamieji daro statistiškai reikšmingą įtaką Lietuvos eksportui į JK. Lietuvos BVP, prekių eksporto, prekių importo tiesioginių užsienio investicijų, palankiausių tarifų, realaus efektyviojo valiutų kurso bei naftos kainos (Brent) p – reikšmės yra didesnės už 0,05.

Ryšų stiprumas matomas 16 lentelėje. Didžiausią įtaką Lietuvos eksportui į JK daro eksportas (2.880) Silpnesnę įtaką daro infliacija (2.857).

16 lentelė. Regresinės analizės nepriklausomų kintamųjų įtaka Lietuvos eksportui į JK

Nepriklausomi kintamieji	Nestandardizuoti koeficientai		Standartizuoti koeficientai	T	P reikšmė
	B	Standartinė paklaida	BETA		
	13.310	10.069		1.322	0.195
BVP (mlrd. eurų)	-0.643	0.427	-0.370	-1.507	0.141
Eksportas (tūkst. eurų)	2.088	0.725	1.946	2.880	0.007
Prekių importas (tūkst. eurų)	-1.242	0.806	-0.970	-1.540	0.132
Tiesioginės užsienio investicijos (mln. eurų)	0.619	0.441	0.357	1.403	0.169
Infliacija (proc.)	0.107	0.037	0.304	2.857	0.007
Tarifai (proc.)	0.394	1.322	0.031	0.298	0.767
Realus efektyvusis valiutos kursas (indeksas 2010=100)	-3.418	1.843	-0.362	-1.855	0.072
Naftos kainos (Brent) (eurai)	0.249	0.146	0.190	1.709	0.096

Priklausomas kintamasis: Lietuvos eksportas į JK (tūkst. eurų)

Gauta regresijos lygtis:

Lietuvos eksportas į JK=13.310 +2.088 x Eksportas + 0.107 x Infliacija

Toliau siekta nustatyti, ar tyrime analizuoti makroekonominiai rodikliai tarpusavyje nėra per daug multikolinearūs t.y. neteikia tos pačios informacijos. Idealiu atveju, nepriklausomi modelio rodikliai tarpusavyje turėtų būti susiję kuo mažiau, o su priklausomu kintamuoju – eksporto į JK apimtimis, kuo glaudžiau.

Norint atlikti multikolinearumo analizę apskaičiuotos dispersijos mažėjimo rodiklio VIF (Variance Inflation Factor) statistikos reikšmės visiems nepriklausomiems kintamiesiems (žr. 17 lent.).

17 lentelė. Šalies makroekonominių rodiklių multikolinearumo rezultatai (log rodikliai)

Nepriklausomi kintamieji	Multikolinearumo statistikos	
	Tolerancijos statistika	VIF statistika
BVP (mlrd. eurų)	0.091	10.941
Eksportas (tūkst. eurų)	0.012	82.752
Prekių importas (tūkst. eurų)	0.014	71.808
Tiesioginės užsienio investicijos (mln. eurų)	0.085	11.702
Infliacija (proc.)	0.486	2.058
Tarifai (proc.)	0.520	1.922
Realus efektyvusis valiutos kursas (indeksas 2010=100)	0.145	6.894
Naftos kainos (Brent) (eurai)	0.447	2.235

Nėra formalios vertės, kuri nurodytų, kad rodikliai per daug multikolinearūs. Dažniausiai teigiama, kad VIF reikšmė neturi viršyti 4 t. y. $VIF < 4$. Silpniesniuose modeliuose, VIF reikšmės, viršijančios 2.5, t.y. $VIF > 2.5$, kelia nerimą. Iš 17 lentelės matyti, kad BVP ($VIF=10.941 > 4$), eksportas ($VIF=82.752 > 4$), prekių importas ($VIF=71.808 > 4$), TUI ($VIF=11.702 > 4$) bei realus efektyvusis valiutos kursas ($VIF=6.894 > 4$), VIF reikšmės viršija 4. Likę nepriklausomi kintamieji nėra multikolinearūs, kadangi jų VIF reikšmės mažesnės už 4, jos taip pat nesiekia ir minėtos 2.5 reikšmės, tad gali būti naudojami sudarant eksporto apimčių į JK prognozavimo modelį. Modelyje yra multikolinearių regresorių, modelis netinkamas, todėl reikia atsisakyti dalies kintamųjų po viena šalinant bei pakartoti regresinę analizę.

Tolimesniame tyrimo etape pakartojame regresinę analizę šalinant po vieną anksčiau minėtų kintamųjų (BVP, eksportą, prekių importą, TUI, ir realųjį valiutos kursą).

R kvadratu reikšmė yra 0.730, ji yra didesnė už 0.2, tad regresijos modelis tinkamas (18 lentelė). Durbino-Vatsono statistikos reikšmė lygi 1.977, tad atsitiktinės (liekamosios) paklaidos nepriklausomos.

18 lentelė. Regresijos modelio tinkamumo įvertinimas

R	R Kvadratu	Pritaikytas R kvadratu	Standartinės paklaidos įvertinimas	Durbino-Vatsono statistika
0.855 ^a	0.730	0.695	0.18892	1.977

Dispersinės analizės lentelėje (19 lentelė) esančio p – reikšmės koeficiento reikšmė turėtų būti mažesnė nei 0.05, norint taikyti regresijos modelį. Kaip matome, gauta P – reikšmė lygi 0.000 t. y. < 0.05 , tad galima taikyti šį regresijos modelį (19 lentelė).

19 lentelė. Daugialypės regresinės analizės dispersinė analizė

Modelis	Kvadratų sumos	df	Kvadratų vidurkis	F	p - reikšmė
Regresija	3.675	5	0.735	20.593	0.000 ^b
Liekana	1.356	38	0.036		
Viso	5.031	43			

Nepriklausomi kintamieji nėra multikolinearūs, kadangi jų VIF reikšmės mažesnės už 4, jos taip pat nesiekia ir minėtos 2.5 reikšmės, tad gali būti naudojami sudarant eksporto apimčių į JK prognozavimo modelį (20 lentelė).

20 lentelė. Šalies makroekonominių rodiklių multikolinearumo rezultatai (log rodikliai)

Kintamieji	Multikolinearumo statistikos	
	Tolerancijos statistika	VIF statistika
Tiesioginės užsienio investicijos (mln. eurų)	0.524	1.907
Infliacija (proc.)	0.688	1.454
Tarifai (proc.)	0.711	1.407
Realus efektyvusis valiutos kursas (indeksas 2010=100)	0.585	1.708
Naftos kainos (Brent) (eurai)	0.829	1.206

Lentelėje matomi svarbiausi regresinės analizės duomenys (21 lentelė): TUI ir naftos kainos p – reikšmės nesiekia 0.05, tad galima teigti, kad šitie kintamieji daro statistiškai reikšmingą įtaką

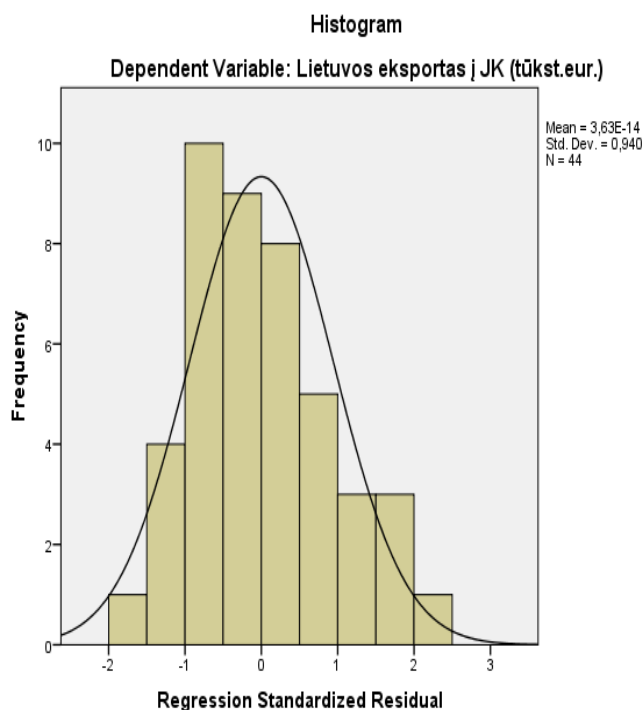
Lietuvos eksportui į JK. Ryšių stiprumas pateiktas 21 lentelėje, stulpelyje „BETA“. Kaip matoma pateiktoje lentelėje, didžiausią įtaką Lietuvos eksportui į JK daro TUI (0.712). Naftos kainos įtaka nėra tokia stipri - 0.432.

21 lentelė. Daugialypės regresinės analizės parametrai įverčiai

Nepriklausomi kintamieji	Nestandardizuoti koeficientai		Standartizuoti koeficientai	T	P reikšmė
	B	Standartinė paklaida	BETA		
(konstanta)	-5.553	5.194	-	-1.069	0.292
Tiesioginės užsienio investicijos (mln. eurų)	1.237	0.202	0.712	6.121	0.000
Infliacija (proc.)	0.054	0.036	0.154	1.512	0.139
Tarifai (proc.)	2.555	1.282	0.199	1.993	0.054
Realus efektyvusis valiutos kursas (indeksas 2010=100)	-0.140	1.040	-0.015	-0.135	0.893
Naftos kainos (Brent) (eurai)	0.567	0.121	0.432	4.674	0.000

Priklausomas kintamasis: Lietuvos eksportas į JK (tūkst. eurų)

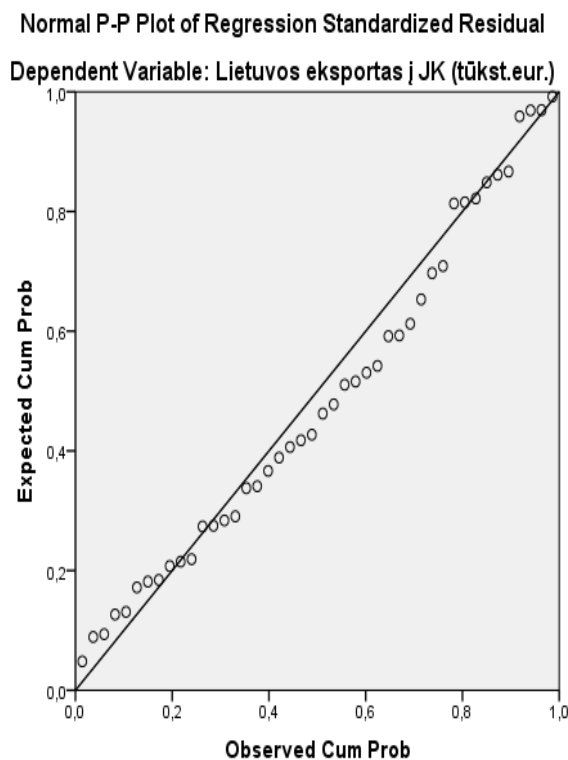
Tikrinant liekamųjų paklaidų normalumą, braižomas histogramos grafikas bei normalioji kreivė, kuri rodo, į ką būtų panaši histograma, esant normalioms liekamosioms paklaidoms. Histograma sutampa su normaliąja kreive (28 pav.).

28 pav. Standartizuotųjų liekanų histograma

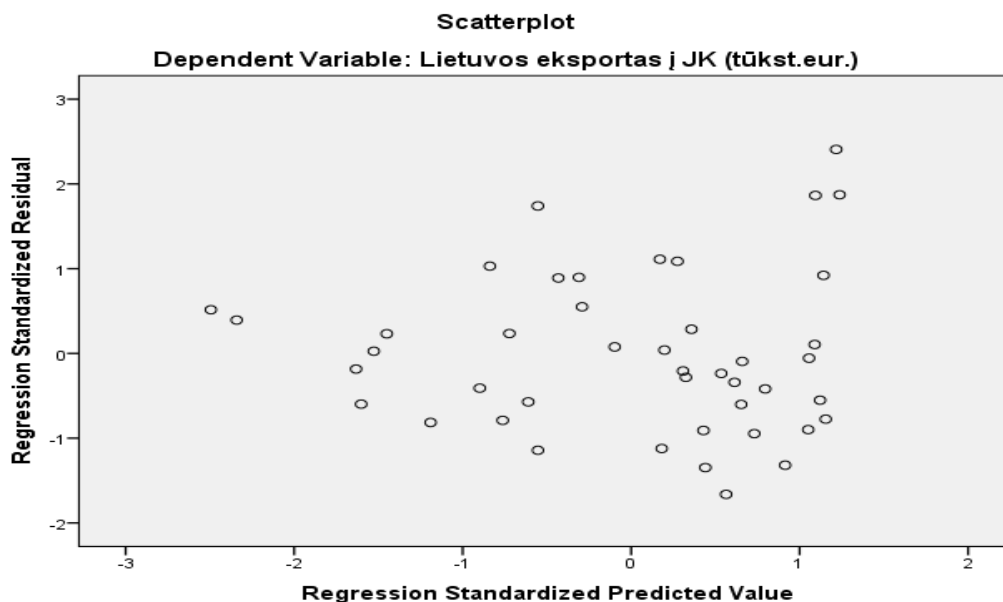
Norint palyginti tiriamą skirstinį su normaliuoju, braižomas kvantilių grafikas. Statistikoje kvantilių grafikas yra grafinis metodas, skirtas palyginti du tikimybių pasiskirstymus, brėžiant jų kiekybes

vienas prieš kitą. Nubrėžtas kvantilių P – P grafikas taip pat tenkina liekamųjų paklaidų normalumą, nes taškai yra netoli tiesės (29 pav.).

29 pav. Standartizuotųjų liekanų P – P grafikas

Duomenų heteroskedastiškumas nustatomas pagal sklaidos diagramos grafiką. Grafiko (30 pav.) kraštuose yra mažiau taškų, tačiau standartizuotųjų liekamųjų paklaidų reguliarumo nematyti, tad galima teigti, jog duomenys homoskedastiški.

30 pav. Lietuvos eksportas į JK ir standartizuotųjų liekanų reikšmių sklaidos diagrama

Patobulinto modelio nestandartizuoti ir standartizuoti koeficientai, parametų įverčiai, statistinis reikšmingumas pateikti 22 lentelėje.

22 lentelė. Daugialypės regresinės analizės parametrai įvertiniai (patobulintas modelis)

Nepriklausomi kintamieji	Nestandardizuoti koeficientai		Standartizuoti koeficientai	T	P reikšmė
	B	Standartinė paklaida	BETA		
(konstanta)	-0.541	1.541		-351	0.727
Tiesioginės užsienio investicijos	1.152	0.156	0.666	7.368	0.000
Naftos kainos (Brent)	0.467	0.104	0.404	4.467	0.000

Priklausomas kintamasis: Lietuvos eksportas į JK (tūkst. eurų)

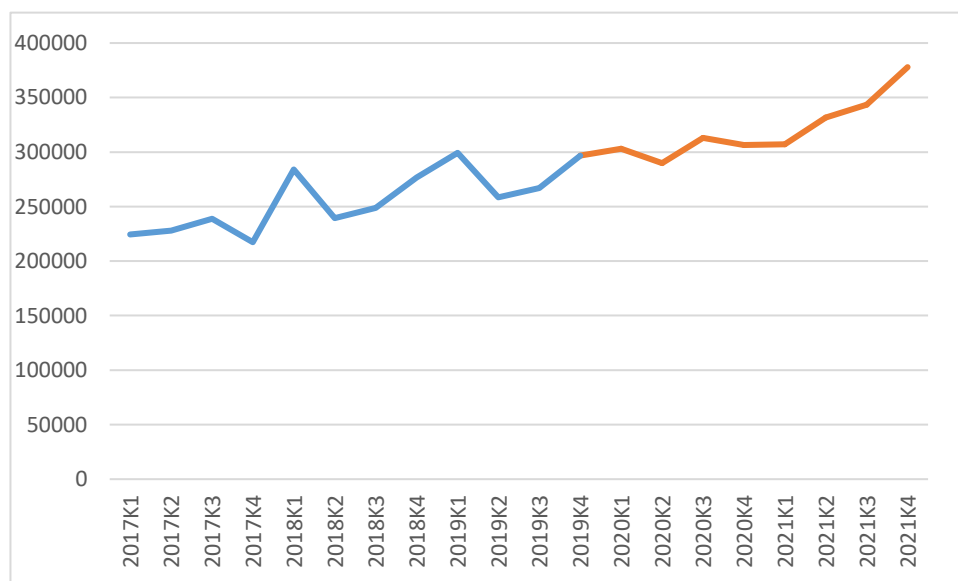
Atlikus analizę, galima užrašyti modelio formulę, skirtą apskaičiuoti Lietuvos eksporto į JK kitimą, priklausomai nuo dviejų kintamųjų – tiesioginių užsienio investicijų bei Naftos kainos (Brent) kitimo.

$$\ln(EKS_t) = -0.541 + 0.467 \cdot \ln(\text{Brent}_t) + 1.152 \cdot \ln(TUI_t)$$

Kadangi reikalingi nominalūs duomenys, turi būti atliktas formulės antilogartimavimas:

$$EKS_t = e^{-0.541 + 0.467 \cdot \ln(\text{Brent}_t) + 1.152 \cdot \ln(TUI_t)}$$

Į formulę įstatomi 2019 IV ketvirčio – 2021 metų prognozuojami Lietuvos TUI bei Naftos kainos (Brent) duomenys (žr. 6 priedą bei 7 priedą). Lietuvos TUI prognozes teikia Lietuvos Bankas, Naftos kainos (Brent) prognozes teikia The Economy Forecast Agency (2019). Tiesinės regresinės analizės modelio dėka matome, kaip kės Lietuvos eksporto į JK apimtys (31 pav.).

31 pav. Lietuvos eksporto į JK prognozė 2017 – 2021 metais, tūkst. eurų

Tolimesniuose skaičiavimuose atsižvelgiama į skirtingas JK pasitraukimo iš ES baigtis. Eksporto apimtys į JK prognozuojamos trimis skirtingais scenarijais:

I scenarijus: JK atšauks išstojimą iš ES;

II scenarijus: „švelnusis“ pasitraukimo scenarijus;

III scenarijus: „griežtasis“ pasitraukimo scenarijus.

Pirmojo scenarijaus atveju, JK nepasitraukia iš ES, tad eksporto apimtys lieka tokios, kokios suprognozuotos 31 pav.

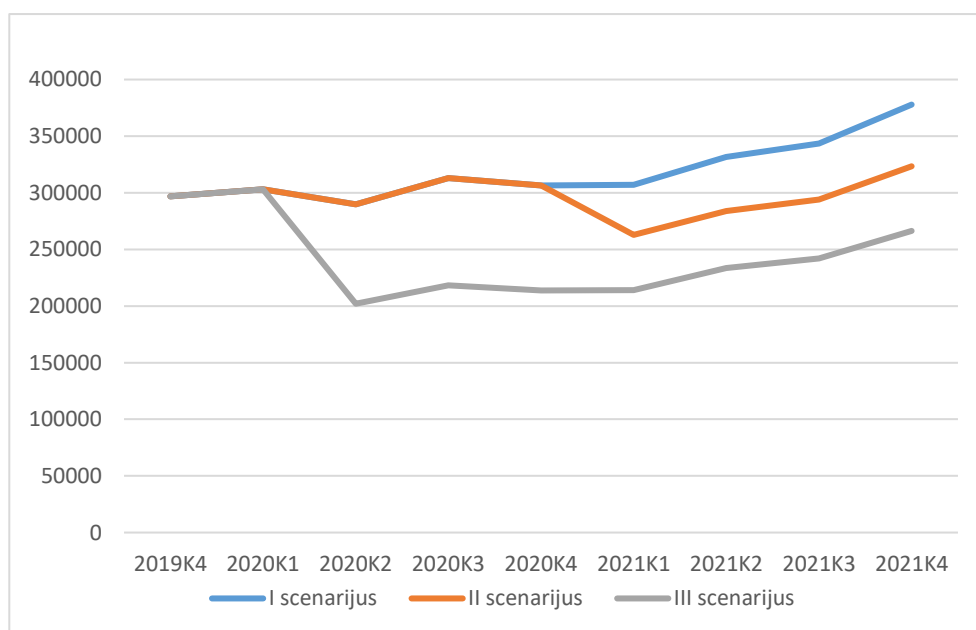
Antruoju atveju JK ir ES pasiekia susitarimą. 2020 metų vasario 1 dieną prasideda pereinamasis laikotarpis, o naujos sąlygos įsigali tik 2021 metų sausio 1 dieną, nuo kurios tikimasi Lietuvos eksporto į JK pokyčių (23 lentelė)

Trečiuoju atveju JK pasitraukia iš ES 2020 metų vasario 1 dieną, nuo šios datos ES ir JK tarpusavio prekybiniai santykiai yra apsunkinti tarifiniais ir netarifiniais apribojimais, Lietuvos eksportas į JK pradeda mažėti.

23 lentelė. JK pasitraukimo iš ES poveikis ES eksportui į JK

Laiko momentas	„Švelnusis“ scenarijus	Griežtasis „scenarijus
	ES – JK eksporto pokytis (proc.)	ES – JK eksporto pokytis (proc.)
t	-14.42	-30.28
t+3	-13.87	-29.55
t+6	-13.87	-29.41

Matomas nemažas skirtumas tarp eksporto apimčių prognozių skirtingų scenarijų atvejais (32 pav.). Sumažėjus eksporto apimtims į JK keisis Lietuvos geografinė eksporto struktūra. Eksportuotojai turės persiorientuoti. Ieškoti naujų rinkų. Trečio scenarijaus atveju eksporto apimčių sumažėjimas bus labai staigus ir stiprus. Eksportuotojai turės keisti prekių eksporto kryptis, rinktis ES vidaus rinkas, sudarinėti sutartis su trečiosiomis šalimis, daryti sprendimus dėl gamybos ir veiklos apimčių. Trečias scenarijus itin nepalankus Lietuvos eksportui, nes prognozuojami dideli ir staigūs eksporto pokyčiai, kuriems pasiruošti iš anksto nėra įmanoma.

32 pav. Lietuvos eksporto į JK prognozė skirtingais scenarijais, tūkst. eurų

Tiriamąjį darbo tikslas - įvertinti galimo JK pasitraukimo iš ES įtaką Lietuvos eksportui. Apžvelgta prekybos su JK svarba Lietuvos eksportui bei JK pasitraukimo iš ES reikšmė ES eksportui. Nustatyti kintamieji, kurie daro didžiausią įtaką eksportui. Išnagrinėjus ES vaidmenį tarptautinėje prekyboje, analizuojami galimi JK pasitraukimo iš ES variantai bei jų galimos pasekmės tarptautinei prekybai. Pasirinkti trys JK pasitraukimo iš ES scenarijai, pagal jų įtaką JK prekybiniams santykiams su likusiomis ES valstybėmis narėmis.

Tiriant JK pasitraukimo iš ES įtaką Lietuvos eksportui, sudarytas tiesinės regresinės analizės Lietuvos eksporto į JK prognozavimo modelis. Kadangi tik dalis nepriklausomų kintamųjų turėjo normalųjį pasiskirstymą, rodikliai buvo logaritmuoti. Visi, išskyrus importą, nepriklausomi rodikliai turi

tiesioginius teigiamus ryšius su Lietuvos eksportu į JK. Regresinės analizės bei dispersinės analizės metu nustatyta, kad modelis yra tinkamas. Nepriklausomi kintamieji nėra multikolinearūs, tad gali būti naudojami sudarant eksporto apimčių į JK prognozavimo modelį. Nustatyta, kad didžiausią įtaką Lietuvos eksportui į JK daro tiesioginės užsienio investicijos, kiek silpnesnę įtaką daro naftos kainos (BRENT).

Atlikus tyrimą, nustatyti kintamieji, darantys įtaką Lietuvos eksporto į JK apimtims – TUI ir naftos kaina (Brent). Dėl didelių TUI šalyje atsiranda idėjų, žinių ir inovacijų pranašumas, didėja produktyvumas ir eksporto pajėgumai. TUI didina šalies gamybinius pajėgumus, didina konkurencingumą. Nors naftos kainos kilimas lemia didesnius transportavimo kaštus, bet paprastai naftos kaina kyla, esant ekonomikos pakilimui. Tad teigiamas ryšys tarp naftos kainos ir TUI bei eksporto apimčių į JK yra logiškas. Tačiau vertinant kitų ES valstybių narių eksporto apimtis į ES, tikėtina, kad kiti nepriklausomi kintamieji būtų svarbesni ir reikšmingesni eksporto apimčių nustatymui.

Naudojantis eksporto į JK apimčių prognozavimo modeliu, suprognuoti trys scenarijai eksporto apimčių į JK kitimui. Suprognuota, kad didžiausios eksporto apimtys būtų, jei JK sustabdytų išstojimo iš ES procesą. Tokiu atveju prekybiniai santykiai tarp Lietuvos ir JK ir toliau stiprėtų. JK susitarus su ES, ir atsiradus nedideliems prekybiniams apribojimams, Lietuvos eksporto apimtys į JK kristų, tačiau prekybiniai apribojimai nebūtų tokie dideli, be to eksportuotojai turėtų laiko pasiruošti artėjantiems pokyčiams. Jei susitarimo nepavyktų pasiekti, matytųsi akivaizdus Lietuvos eksporto į JK sumažėjimas. Lietuvos eksporto žemėlapis pradėtų keistis, nes eksportuotojai ieškotų naujų realizacijos rinkų.

Atlikus modelio taikymą, galima daryti išvadą, kad Lietuvos eksporto apimtys į JK priklausys nuo priimto JK ir ES susitarimo.

4.3 Lietuvos eksportui kylančios galimybės ir grėsmės dėl Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos

Jungtinės Karalystės sprendimas išstoti iš Europos Sąjungos Lietuvos eksportui ne tik kelia grėsmes, bet ir gali suteikti galimybes, atsižvelgiant į turimas Lietuvos eksportuotojų stipriąsias ir silpnąsias savybes (33 pav.).

Lietuvos eksportas yra diversifikuotas., joks eksporto sektorius nėra nepaprastai priklausomas nuo JK rinkos. Labiausiai nuo JK rinkos priklauso paslaugos. Tačiau JK pasitraukimo iš ES scenarijai nedarys tokios didelės įtakos paslaugų eksportui kaip prekių eksportui.

Lietuva yra atviros ekonomikos šalis, kuriai labai svarbi tarptautinė prekyba, tad ji jautri pokyčiams, kurie atsiradus JK pasitraukus iš ES. Nors Lietuvos eksportas ir diversifikuotas, tačiau JK visgi yra viena iš svarbiausių Lietuvos eksporto rinkų, tad sąlygų eksportuoti į ją pasikeitimas, Lietuvos eksportuotojams itin svarbus. Nors paslaugų sektorius bus mažai paliestas naujų prekybinių pokyčių, tačiau finansų paslaugos visgi jautrios reguliavimui. Be to, transportavimo sritis labai priklausoma nuo galimai atsirasiančių procedūrų ir reguliavimų.

Tyrimo metu nustatyta, kad nenumatomas labai didelis prekybos apimčių kitimas antro scenarijaus atveju, tad Lietuva, išnaudodama pereinamąjį laikotarpį, gali išlaikyti reikšmingą JK rinkos dalį. Jei JK eksporto rinka pasidarys nebe patraukli, Lietuvos eksportuotojai galės užimti rinkas, kurias paliks JK dėl atsiradusių analogiškų barjerų JK eksportuotojams eksportuojant į ES. Priklausomybę nuo JK rinkos jau mažina baldų, tekstilės, transporto priemonių ir jų dalių, mašinų ir įrenginių sektoriai. Iš rinkos traukiamasi dėl JK valiutos kurso kritimo ir prekybinės politikos neapibrėžtinumo, rinkos nestabilumo.

Stiprybės	Silpnybės
<p>Lietuvos eksportas yra diversifikuotas.</p> <p>Joks Lietuvos eksporto sektorius nėra nepaprastai priklausomas nuo JK rinkos.</p> <p>Paslaugų sektoriui, labiau priklausančiam nuo JK rinkos, nebus taikomi muitai.</p>	<p>Lietuva yra maža atviros ekonomikos šalis, tad itin jautri tarptautinės prekybos pokyčiams.</p> <p>Lietuvos viena svarbiausių eksporto rinkų – Jungtinė Karalystė.</p> <p>Finansinės paslaugos jautrios reguliavimui.</p> <p>Transportavimo sritis jautri reguliavimui ir papildomoms procedūroms.</p>
Galimybės	Grėsmės
<p>Tyrimo metu nustatyta, kad nenumatomas labai didelis prekybos apimčių kitimas pirmo ir antro scenarijų atvejais, tad Lietuva gali išlaikyti reikšmingą JK rinkos dalį.</p> <p>Jei JK eksporto rinka pasidarys nebe patraukli, Lietuvos eksportuotojai galės užimti rinkas, kurias paliks JK dėl atsiradusių analogiškų barjerų JK eksportuotojams eksportuojant į ES.</p>	<p>Trečiojo scenarijaus atveju, kai JK pasitrauks iš ES nepasiekusi susitarimo, kardinaliai ir gana anksti pasikeis eksporto sąlygos į JK, tad eksporto apimtys į JK susitrauks ir reikės greitų eksportuotojų sprendimų.</p> <p>Trečiojo scenarijaus atveju Lietuvą iš JK rinkos gali išstumti trečiosios šalys eksportuotojos, kadangi joms eksporto sąlygos nepakis.</p> <p>Dėl galimo JK valiutos kurso kritimo sumažės Lietuvos eksportuotojų pajamos.</p> <p>Dėl galimų TUI ir įmokų iš ES biudžeto mažėjimų, mažės eksportuotojų konkurencingumas.</p>

33 pav. Lietuvos gebėjimų prisitaikyti prie JK pasitraukimo iš ES sukeltų pokyčių analizė

Trečiojo scenarijaus atveju, kai JK pasitrauks iš ES nepasiekusi susitarimo, kardinaliai ir gana anksti pasikeis eksporto sąlygos į JK, tad eksporto apimtys į JK susitrauks ir reikės greitų eksportuotojų sprendimų. Lietuvą iš JK rinkos gali išstumti trečiosios šalys eksportuotojos, kadangi joms eksporto sąlygos nepakis. Dėl galimo JK valiutos kurso kritimo sumažės Lietuvos eksportuotojų pajamos. JK pasitraukus iš ES sumažės ES biudžeto įmokos. Sumažėjęs ES biudžetas tikėtina, kad lems mažesnes Lietuvos įmokas iš ES.

Galimas JK pasitraukimo iš ES modelis, priklausomai nuo jo eigos, gali sukelti Lietuvos ekonomikos ir finansų rinkose pokyčius, lemiančius nuostolius. Eksportavimo procedūrų pokyčiai pareikalaus finansinių išteklių bei padidins laiko sąnaudas. Jei pasirinktas JK pasitraukimo iš ES scenarijus sukels JK valiutos silpnėjimą, sumažės Lietuvos eksportuotojų pajamos, gaunamos iš JK rinkos. Net ir nedidelė nežinomybė ir nestabilumas užsienio prekyboje, gali sumažinti investicijų kiekį. Mažesnės investicijos sulėtintų Lietuvos plėtrą.

Iš ES galima išstos aktyvi tarptautinės prekybos dalyvė, kuri yra penkta pagal pasaulio ekonomiką. ES patrauklumas potencialiems prekybiniais partneriais sumažės. Atsiradus eksporto į JK apribojimams ir apmokestinimams, ES narės diversifikuos užsienio rinkas, tačiau dalis šių prekių bus realizuojama bendrijoje. ES ekonominė aplinka taps mažiau atvira. Dėl JK pasitraukimo iš ES keisis užsienio investicijų srautai, tad Lietuva turėtų plėtoti perspektyviausias sritis – finansinių institucijų paslaugų centrus, gamybos ir gyvybės mokslų projektus, nišines aukštųjų technologijų įmones, finansines technologijas.

Išvados

1. Lietuvos ekonomikos augimui itin svarbi tarptautinė prekyba. JK yra viena iš didžiausių Lietuvos užsienio prekybos partnerių. Galutinis pasirinktas JK pasitraukimo iš ES scenarijus darys įtaką tarptautinei prekybai, kuri svarbi Lietuvai ir Lietuvos eksportuotojams. Jau dabar matoma sprendimo pasitraukti įtaka eksporto rodikliams, tačiau po galimo JK pasitraukimo iš ES gali keistis eksporto į šią šalį standartai ir reglamentai, atsirasti tarifiniai mokesčiai, tad prekybiniai Lietuvos ir JK santykiai smarkiai pakistų. Pasitraukimo baigtis pakeis eksportavimo į JK sąlygas. Atsižvelgiant į galutinį susitarimo variantą, pokyčiai gali smarkiai paveikti Lietuvos eksportuotojų užsienio prekybos sąlygas.

2. Tarptautinės prekybos apimtis lemia makroekonominė aplinka bei tarptautinę prekybą ribojančios ir skatinančios priemonės. Tarptautinės prekybos reguliavimo metodai paprastai yra skirstomi į tarifinius ir netarifinius. Nors mokslinėje literatūroje pastebimas netarifinių prekybos reguliavimo metodų svarbos didėjimas, bet tarifinės tarptautinės prekybos reguliavimo priemonės yra pagrindinis tarptautinės prekybos ribojimo įrankis. Prekybos skatinimo priemonės didžia dalimi priklauso nuo šalies narystės tarptautinės prekybos organizacijose. Tarifinių reguliavimo metodų taikymą nulemia laisvosios prekybos sutartys ir organizacijos. Tarptautinių prekybos organizacijų narėms dažniausiai netaikomi tarifai, o jei taikomi, tai jie mažesni nei šalims ne narėms, tad tokios narystės skatina tarptautinę prekybą ir suteikia geresnes prekybos sąlygas. Tarifiniais reguliavimo metodais ribojamas importas ir didinamos šalies pajamos, vidaus gamintojai apsaugomi nuo užsienio šalių konkurentų vidaus rinkoje, keičiamos konkurencinės sąlygos. Tarptautinę prekybą lemia ir išoriniai veiksniai: demografiniai pokyčiai, tiesioginės užsienio investicijos, technologijos, natūralūs gamtiniai išteklių, transporto kaštai, institucijos. Vieni veiksniai tiesiogiai daro įtaką tarptautinės prekybos apimtims ir sprendimams, susijusiems su eksportu, kiti veiksniai turi netiesioginį poveikį, tačiau jų pokyčiai pakeičia eksportavimo aplinką ir dėl to keičiasi eksporto kryptys bei prekių ir paslaugų srautai. Tarptautinę prekybą lemiančius veiksnius tiesiogiai ir netiesiogiai paveiks Jungtinės Karalystės pasitraukimas iš Europos Sąjungos.

3. Dėl derybų sudėtingumo neįmanoma suprognozuoti, koks Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos variantas bus pasirinktas. Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos scenarijai skirstomi nuo švelniausio, mažiausiai besiskiriančio nuo dabartinių prekybinių santykių su Jungtine Karalyste, iki griežčiausių, kurių priėmimo atveju Jungtinė karalystė taps trečia šalimi, atribota nuo Europos Sąjungos rinkos, o tai pakenks Jungtinės Karalystės ir likusių ES valstybių narių prekybiniais ryšiams. Jungtinė Karalystė taip pat turi teisę atšaukti JK pasitraukimą iš ES. Šiame darbe išskiriami trys galimi JK pasitraukimo iš ES scenarijai:

- I scenarijus: JK atšauks išstojimą iš ES;
- II scenarijus: „švelnusis“ pasitraukimo scenarijus;
- III scenarijus: „griežtasis“ pasitraukimo scenarijus.

4. Pasirinktas daugialypės tiesinės regresinės analizės metodas, kuris yra tinkamas ryšio eksporto į JK priklausomumui nuo makroekonominių veiksnių įvertinimui, makroekonominių veiksnių įtakos išmatavimui, regresinės analizės formulės suformulavimui ir eksporto apimčių kitimo prognozės sudarymui. Tyrimo metu analizuoti ketvirtiniai Lietuvos eksporto į JK apimčių duomenys ir šalies ketvirtiniai makroekonominiai rodikliai. Tiriamasis laikotarpis pasirinktas nuo 2007 m. pirmo ketvirčio iki 2019 m. trečio ketvirčio. Tiriamas laikotarpis pasirinktas dėl duomenų pasiekiamumo. Ketvirtiniai duomenys pasirinkti dėl pakankamos duomenų imties. Analizuoti finansiniai rodikliai, kurie matuojami skirtingose duomenų skalėse, todėl analizuojamiems rodikliams taikyta logaritminė duomenų transformacija. Atlikus analizę, gauta modelio formulė, skirta apskaičiuoti Lietuvos eksporto į JK kitimui. Eksporto apimtys į JK prognozuojamos trimis skirtingais scenarijais.

5. Jungtinės Karalystės pasitraukimas iš Europos Sąjungos, nepriklausomai nuo pasirinkto pasitraukimo scenarijaus, darys įtaką Lietuvos ir Jungtinės Karalystės tarpusavio prekybos santykiams, mažins Lietuvos eksporto į šią šalį apimtį, keis Lietuvos eksporto užimamų rinkų struktūrą.

Pirmojo scenarijaus atveju JK atšaukus pasitraukimą iš ES, prekybiniai santykiai tarp šalių nepakis. Antrojo scenarijaus atveju pasiekus „švelnų“ JK ir ES susitarimą, nenumatomas didelis prekybinių apimčių kitimas bei numatomas pereinamasis laikotarpis. Lietuvos eksportuotojai galės pasiruošti pakitusioms prekybos sąlygoms, diversifikuoti eksporto rinkas. Trečiojo scenarijaus atveju, JK pasitraukus iš ES be susitarimo, smarkiai pakis eksportavimo sąlygos į ES, nebus laiko eksportuotojams pasiruošti, reikės greitų eksportuotojų sprendimų. Lietuvos eksporto žemėlapis pakis ir sunku numatyti, kuria linkme.

Literatūra

1. A squeeze to test the UK economy's resilience (2017, May 16). *Financial Times*. [žiūrėta 2018-12-03]. Prieiga per internetą: <https://www.ft.com/content/442aa6b4-3a27-11e7-821a-6027b8a20f23>
2. Abadie, A., Gardeazabal, J. (2003). The economic costs of conflict: a case study of the Basque country. *American Economic Review* 93(1), 113–132.
3. Ajmi, A., Aye, G., Balcilar, M., Gupta, R. (2015). Causality between exports and economic growth in South Africa: Evidence from linear and nonlinear tests. *The Journal of developing areas*, 49(2). (pp. 163 – 181).
4. Anderson, J. E. (1979). A theoretical foundation for the gravity equation. *American Economic Review* 69 (1979), pp. 106–116.
5. Backhouse, R. (2010). *The Puzzle of Modern Economics: Science or Ideology?* Cambridge: Cambridge University.
6. Badinger, H. (2005). Growth Effects of Economic Integration: Evidence from the EU Member States *Review of World Economics* 141: 50-78.
7. Bagwell, K., Staiger, R. (2004). *The Economics of the World Trading System*. MIT Press, Cambridge, MA.
8. Baldoni, E. (2003). The Free Movement of Persons in the European Union: A Legal-historical Overview. *PIONEUR Working Paper No. 2 – July 2003*.
9. Baldwin, R., Evenett, S. (2009). *The collapse of global trade, murky protectionism, and the crisis: Recommendations for the G20*. Centre for Economic Policy Research (CEPR)
10. Barker, A., Dickie, M. (2018, December 10). EU's top court rules UK can unilaterally end Brexit. *Financial Times*. [žiūrėta 2018-12-10]. Prieiga per internetą www.ft.com/content/cda4913c-fc51-11e8-aebf-99e208d3e521
11. Bartels, L. (2016). *The UK's status in the WTO after Brexit*. Faculty of Law, University of Cambridge.
12. Becker, S., Egger P. and M. von Ehrlich (2010). Going NUTS: The Effect of EU Structural Funds on Regional Performance. *Journal of Public Economics* 94(9-10): 578-590.
13. Begg, I (2017). Making Sense of the Costs and Benefits of Brexit: Challenges for Economists. *Atlantic Economic Journal*, 45(3), 299-315
14. Bekešienė, S. (2015). *Duomenų analizės SPSS pagrindai*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija
15. Belke, A.; Gros, D. (2017) : The economic impact of Brexit: Evidence from modelling free trade agreements, *Ruhr Economic Papers*, No. 700, ISBN978-3-86788-814-1, RWI - Leibniz-Institut für Wirtschaftsforschung, Essen, <http://dx.doi.org/10.4419/86788814>
16. Bernatonytė, D. (2004). *Tarptautinės prekybos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
17. Bernatonytė, D. (2007). *Tarptautinė prekyba*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
18. Bilevičienė, T., Jonušauskas, S. (2013). *Statistinių metodų taikymas rinkos tyrimuose*. Mykolo Romerio universitetas.
19. Blitz, J., Barker, A., Parker, G. (2018, Liepos 9). Brexit timeline: key dates in UK's divorce with EU. *Financial Times*. [žiūrėta 2018-11-22]. Prieiga per internetą <https://www.ft.com/content/64e7f218-4ad4-11e7-919a-1e14ce4af89b>
20. Born, B., Muller, G., Schularick, M., Sedlacek, P. (2018). *The Costs of Economic Nationalism: Evidence from the Brexit Experiment*. University of Bonn (June)
21. Boswell, M., Reece, R. (2018). *The model for Brexit - is it Norway, Switzerland, Ukraine, Turkey or Canada?* [žiūrėta 2018-11-01]. Prieiga per internetą <https://www.gide.com/en/news/the-model-for-brexit-is-it-norway-switzerland-ukraine-turkey-or-canada>

22. Brakman, S., Garretsen, H., Kohl, T. (2017). Consequences of Brexit and Options for Global Britain., *CESifo Working Paper No. 6448*
23. Breinlich, H., Leromain, E., Novy, D., Sampson, T. (2018). The Brexit Vote, Inflation and UK Living Standards. *CEP/LSE, September*.
24. Burinskienė, A. (2014). Tarptautinės prekybos pokyčių analizė. *Mokslas- Lietuvos ateitis*, 2014 6(1), 103-110.
25. Busch, B., Matthes, J. (2016). Brexit: the economic impact – a Survey. *CESifo Forum 2/2016* (June).
26. Campos, N. F. (2019). B for Brexit: A Survey of the Economics Academic Literature, *IZA Discussion Papers, No. 12134*, Institute of Labor Economics (IZA), Bonn
27. Campos, N. F., Coricelli, F., Moretti, L. (2014). Economic Growth and Political Integration: Estimating the Benefits from Membership in the European Union Using the Synthetic Counterfactuals Method, *IZA Discussion Papers, No. 8162*, Institute for the Study of Labor (IZA), Bonn
28. Campos, N., Coricelli, F., Moretti, L. (2019). Institutional Integration and Economic Growth in Europe. *Journal of Monetary Economics*. [žiūrėta 2019-12-15]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2018.08.001>
29. Caron, R. (2016). *European integration and Brexit*. [žiūrėta 2018-11-28]. Prieiga per internetą <http://ibpunion.dk/wp-content/uploads/2018/09/12-EU-Business-and-Politics-Raphael-Caron-2016.pdf>
30. Carpenter, M. A., Dudung, S. P. (2012). *Challenges and Opportunities in International Business V.1.0*. [žiūrėta 2018-10-11]. Prieiga per internetą <http://jsmith.cis.byuh.edu/pdfs/challenges-and-opportunities-in-international-business.pdf>
31. Chand, S. (2016). *7 Most Influencing Factors Affecting Foreign Trade*. [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą <http://www.yourarticlelibrary.com/foreign-trade/7-most-influential-factors-affecting-foreign-trade/5938/>
32. Chen, W., Los, B., McCann, P., Ortega-Argiles, R., Thissen, M., Oort, F. (2017, Gruodžio 12). The continental divide? Economic exposure to Brexit in regions and countries on both sides of The Channel. *Papers in Regional Science*, 2018 (97), 25–54.
33. Colantone, I., Stanig, P. (January 21, 2017) The Trade Origins of Economic Nationalism: Import Competition and Voting Behavior in Western Europe. *BAFFI CAREFIN Centre Research Paper No. 2017-49*.
34. Crafts, N. (2012). British Relative Economic Decline Revisited: The Role of Competition. *Explorations in Economic History*, 49 (1), 17-29.
35. Crafts, N. (2016) The Growth Effects of EU Membership for the UK: A Review of the Evidence. *Global Perspectives Series: Paper 7*. University of Warwick mimeo
36. Crafts, N. (2018). The Economic Benefits from European Integration: Lessons from the UK's EU sojourn. *Bretton Woods, Brussels and Beyond: Redesigning the Institutions of Europe*, CEPR Press, 29-35.
37. Crisp, J., Tempes, M. (2016). EU Brexit boss sets October 2018 deadline for end of UK divorce talks. [žiūrėta 2018-11-28]. *EurActiv*. Prieiga per internetą <https://www.euractiv.com/section/uk-europe/news/eu-brexit-boss-sets-october-2018-deadline-for-end-of-uk-divorce-talks/>
38. Davulis, G. (2009). *Ekonomikos teorija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
39. Deardorff, A. (1998). Determinants of bilateral trade: does gravity work in a classical world?. *Regionalization of the World Economy*, University of Chicago, Chicago (1998), pp. 7–22
40. Dhingra, S., Huang, H., Ottaviano, G., Pessoa, J. P., Sampson, T., Van Reenen, J. (2017). The Costs and Benefits of Leaving the EU: Trade Effects, *CEP Discussion Paper No 1478*
41. Dhingra, S., Sampson, T. (2016). Life after Brexit: What are the UK's Options Outside the European Union? *CEP Brexit Analysis No. 1*

42. Driskill, R. A. (2007). *Deconstructing the Argument for Free Trade*. Vanderbilt University, February 2007.
43. Dubauskas, G. (2006). *Organizacijos elgsena*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
44. Duch-Brown, Bertin (2014). Consumer benefits from the EU Digital Single Market: evidence from household appliances markets, *Institute for Prospective Technological Studies Digital Economy Working Paper*, No. 2014/03, European Commission, Joint Research Centre (JRC), Seville
45. Dudzevičiūtė, G. (2015). *Ekonomikos plėtros pagrindai*. Vilnius: Generolo jono žemaičio Lietuvos karo akademija
46. Elgot, J., Walker, P. (2018). Theresa May tells MPs: no Brexit deal comes without a backstop. *The Guardian*. [žiūrėta 2018-11-27]. Prieiga per internetą <https://www.theguardian.com/politics/2018/nov/26/theresa-may-tells-mps-no-brexit-deal-comes-without-a-backstop>
47. Emerson, M. (2016). Which model of Brexit? *Centre of European Policy Studies*, Np 147/October. [žiūrėta 2018-11-27]. Prieiga per internetą <https://www.ceps.eu/system/files/SR147%20ME%20Which%20model%20for%20Brexit.pdf>
48. *Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas*. (2018). Europos Komisija. Briuselis, 2018 05 22 COM (2018) 312 final
49. Federal Reserve Economic Data. *Real Broad Effective Exchange Rate for Lithuania*. [žiūrėta 2019-12-05]. Prieiga per internetą: <https://fred.stlouisfed.org/series/RBLTBIS>
50. Felbermayr, G., Fuest, C., Gröschl, J. ir Stöhlker, D. (2017) Economic Effects of Brexit on the European Economy. *EconPol Policy Report*, Vol. 1 (2017).
51. Felbermayr, G., Groschl, J., Steininger, M. (2017). *Britain Voted to Leave the EU: Brexit through the Lens of New Quantitative Trade Theory*, Unpublished Manuscript
52. Fetzer, T. (2018). Did Austerity Cause Brexit? *Warwick Economics DP 381*, June
53. Genytė-Pikčienė, I. (2017). Lietuvos ekonominė plėtra sulėtėjo. [žiūrėta 2018-11-27]. *Luminor*. Prieiga per internetą <https://www.luminor.lt/lt/naujienos/lietuvos-ekonomine-pletra-suletejo>
54. Giles, C. (31 May, 2016). How a Eurosceptic Treasury became Remain's anti-Brexit Champion. *Financial Times*. [žiūrėta 2019-11-15]. Prieiga per internetą: <https://next.ft.com/content/dc838140-23f0-11e6-9d4d-c11776a5124d>
55. Gilpin, R. (1998). *Tarptautinių santykių politinė ekonomija*. Algarvė.
56. Goals and values of the EU. (2018). [žiūrėta 2018-11-29]. *European Union*. Prieiga per internetą https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_en
57. Grižas, R. (2003). *Tarptautiniai ekonominiai santykiai*. Vilnius: Ekonomikos mokymo centras.
58. Grossman, G. (2016) The Purpose of Trade Agreements. *Handbook of Commercial Policy*, Elsevier, Amsterdam, 2016.
59. Grundke, R.; Moser, Ch. (2016): Hidden protectionism? Evidence from non-tariff barriers to trade in the United States, *Working Papers in Economics*, No. 2016-02, University of Salzburg, Department of Social Sciences and Economics, Salzburg
60. Gubicaitė - Šilingienė, V. (1998). *Kolektyvinis valdymas*. Kaunas: Technologija.
61. Guiso, L, Herrera, H., Morelli, M., Sonno, T. (2018). Populism: Demand and Supply. *CEPR Discussion Paper 11871*
62. Henrekson, M., Torstensson, J., Torstensson, R. (1997). Growth Effects of European Integration. *European Economic Review* 41: 1537-1557
63. Herszenhorn, D. M. (2018, October 16). Donald Tusk: No-deal Brexit 'more likely than ever'. [žiūrėta 2018-11-15]. *The Politico*. Prieiga per internetą: <https://www.politico.eu/article/brexit-no-deal-donald-tusk-more-likely-than-ever/>
64. HM Treasury (2016). The immediate economic impact of leaving the EU. *HM Treasury analysis*. London: HM Treasury.

65. Howe, M. (2018, July 17). The Government's proposed UK-EU legal dispute procedure is based on EU deals with Ukraine, Moldova and Georgia. [žiūrėta 2018 12 02]. *BrexitCentral*. Prieiga per internetą <https://brexitcentral.com/governments-proposed-uk-eu-legal-dispute-procedure-based-eu-deals-ukraine-moldova-georgia/>
66. Hunt, A., Wheeler, B. (2017, September 5). Brexit: All you need to know about the UK leaving the EU. *BBC News*. [žiūrėta 2018-11-22]. Prieiga per internetą <https://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>
67. Irwin, D. (2005). Trade and Globalization. *Globalization: What's New?* (pp. 19-35). New York: Columbia University Press.
68. Irwin, G. (2015). Brexit: the impact on the UK and the EU. *Global Counsel*: 2015.
69. Izgorodin, A. (2016). Lithuania-UK economic relations Implications of Brexit. *Lietuvos pramonininkų konfederacija*. [žiūrėta 2018-11-28]. Prieiga per internetą http://www.lpk.lt/wp-content/uploads/2015/12/20160722_Lithuania-UK-economic-relations_Brexit-implications.pdf
70. Izgorodinas, A. (2019). Ką Brexit reiškia Lietuvos eksporto rinkai? [žiūrėta 2019-12-15]. *SME Finance*. Prieiga per internetą: <https://www.smefinance.lt/naujienos/ka-brexit-reiskia-lietuvos-eksporto-rinkai/>
71. Jakutis, A., Liukaitis R., Samulevičius, J. (2007). Analysis of the factors of export development of Lithuania. *Technological and Economic Development of Economy*, 13:4. (pp. 272-279).
72. Jakutis, A., Petraškevičius, V., Stepanovas, A., Šečkutė, L., Zaicev, S. (1999). *Ekonomikos teorijos pagrindai*. Kaunas: Smaltija.
73. Janužytė, M. (2018, Liepos 10). Metinė infliacija – 2,6%, mėnesio – artima nuliui. *Verslo žinios*. [žiūrėta 2018-10-28]. Prieiga per internetą <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2018/07/10/metine-infliacija--26-menesio--artima-nuliui>
74. Kang, S. (2015). *What are the main factors affecting international trade?* [žiūrėta 2018-12-01]. Prieiga per internetą <https://www.linkedin.com/pulse/what-main-factors-affecting-international-trade-simon-kang>
75. Kasiulevičius, V., Denapienė, G. (2008). Statistikos taikymas mokslinių tyrimų analizėje. *Gerontologija 2008*; 9(3). (pp. 176–180).
76. Keep calm, carrying on. (2017, September 9). [žiūrėta 2018-11-27]. Prieiga per internetą *The Economist*. <https://www.economist.com/britain/2017/09/09/british-business-marches-cheerfully-into-the-unknown>
77. Kierzenkowski, R., Pain, N., Rusticelli, E., Zwart, S. (2016). The economic consequences of Brexit: a taxing decision. *OECD Economic policy paper*, No. 16.
78. Kraemer, D. (3 September 2019). Can no-deal Brexit be stopped? *BBC News*. [žiūrėta 2019 -11-15]. *BBC News*. Prieiga per internetą: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-48519746>
79. Krueger, A. O. (1993). Free Trade Agreements as Protectionist Devices: Rules of Origin. *NBER Working Paper No. 4352*, April 1993.
80. Kutan, A., T. Yigit (2007). European Integration, Productivity Growth and Real Convergence. *European Economic Review* 51: 1370–1395.
81. Kvainauskaitė, V. 2003. *Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai*. Kaunas: Technologija. 108
82. Kwasniok, T., Guarraia, P., Garstka, M. (2017, February 6). Is Your Supply Chain Ready for Brexit? [žiūrėta 2018-11-28]. *Bain and Company*. Prieiga per internetą: <https://www.bain.com/insights/is-your-supply-chain-ready-for-brexit>
83. Lawless, M.; Morgenroth, E. L. W. (2016). The product and sectorlevel impact of a hard Brexit across the EU, *ESRI Working Paper*, No. 550, The Economic and Social Research Institute (ESRI), Dublin.
84. *Lietuvos Bankas*. (2019). Požymiai: statistiniai rodikliai ir laikotarpiai. [žiūrėta 2019-12-05]. Prieiga per internetą <https://www.lb.lt/lt/statistikos-duomenu-baze-2>

85. Lietuvos pramoninkų konfederacija (2018). *Ekonominės apžvalgos*. [žiūrėta 2018-11-28]. Prieiga per internetą: <http://www.lpk.lt/ekonomines-apzvalgos/>
86. Lietuvos statistikos departamentas. (2019). Požymiai: statistiniai rodikliai ir mėnuo. [žiūrėta 2019-12-05]. Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>
87. Limão, N. (2016). Preferential Trade Agreements. *NBER Working Paper* 22138, March 2016.
88. Linnemann, H. (1966). *An Econometric Study of International Trade flows*. North-Holland, Amsterdam.
89. Maican, O-H. (2016). Legal aspects of Brexit. *6th International Conference Perspectives of Business Law in the Third Millennium*, 25-26 November 2016, the Bucharest University of Economic Studies, Bucharest, Romania.
90. Markevičienė, E. (2018, liepos 30). BVP augimas tęsėsi ir antrąjį ketvirtį. *Verslo žinios*. [žiūrėta 2019-12-15]. *Verslo žinios*. Prieiga per internetą: <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2018/07/30/bvp-augimas-tesesi-ir-antraji-ketvirti>
91. Miškinis, A. (2008). *Tarptautinė prekybos politika*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
92. Mrazauskaitė, L. (2018, Gegužės 3). Eksportuotojai nerimauja, bet nesiruošia „Brexitui“. *Lietuvos žinios*. [žiūrėta 2018-11-09]. Prieiga per internetą <https://www.lzinios.lt/Ekonomika/eksportuotojai-nerimauja-bet-nesiruosia-brexitui-/264784>
93. Mulabdic, A., Osnago, A., Deep, M. R. Integration and UK-EU Trade Relations Trade and Competitiveness *Global Practice Group* January 2017 Policy Research Working Paper 7947
94. Neuwahl, N. (2017). CETA as a Potential Model for (Post-Brexit) UK-EU Relations. *European Foreign Affairs Review* 22, no. 3. (pp.1–23). The Netherlands: Kluwer Law International IBV.
95. Nicita, A. (2013). Exchange rates, International Trade and Trade Policies. *International Economics*. No. 56. UNCTAD, Geneva.
96. Niepmann, F.; Schmidt-Eisenlohr, T. (2014). International Trade, Risk and the Role of Banks. *CESifo Working Paper*, No. 4761, Center for Economic Studies and Ifo Institute (CESifo), Munich
97. Nirav, S. (2012, January 28). *How Tariffs Affect the Trade?* [žiūrėta 2018-12-02]. Prieiga per internetą <http://www.preservearticles.com/2012012821950/how-tariffs-affects-the-trade.html>
98. Norris, P., Inglehart, R. (2019). *Cultural Backlash: Trump, Brexit and Authoritarian-populism*. New York: Cambridge University Press.
99. Notten, T. (2018, Balandžio 26). Nerimas dėl BREXIT jau keičia Lietuvos įmonių eksporto strategijas į Jungtinę Karalystę: kokios pasekmės ir galimybės laukia. [žiūrėta 2018-11-29]. *Versli Lietuva*. Prieiga per internetą <https://www.verslilietuva.lt/naujienos/nerimas-del-brexit-jau-keicia-lietuvos-imoniu-eksporto-strategijas-jungtine-karalyste-kokios-pasekmes-ir-galimybes-laukia/>
100. Nwankwo, C. F. (2018). Brexit as critical juncture: factors for UK’s environmental policy amendment? *Climate Change*, 2018, 4(16). (pp. 723-727).
101. Oberhofer, H.; Pfaffermayr, M. (2018). Estimating the trade and welfare effects of Brexit: A panel data structural gravity model. *FIW Working Paper*, No. 187, FIW - Research Centre International Economics, Vienna
102. Office for National Statistics (2019). Požymiai: statistiniai rodikliai ir laikotarpiai. [žiūrėta 2019-12-05]. Prieiga per internetą <https://www.ons.gov.uk/>
103. Oppenheim, B. (2018, February 27). The Ukraine model for Brexit: Is dissociation just like association? *Centre for European Reform*. [žiūrėta 2018 11-14]. Prieiga per internetą https://www.cer.eu/sites/default/files/insight_BO_27.2.18.pdf
104. Paulauskienė, R. (2007). Lietuvos užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais politikos priemonių pokyčiai. [žiūrėta 2018-10-14]. *Jaunasis mokslininkas 2012*. Prieiga per internetą http://jaunasis-mokslininkas.asu.lt/smk_2007/ekonomika/Paulauskiene_Rima.pdf
105. Pettinger, R. (2016). Benefits of the European Union. Oxford, 3 July 2016. [žiūrėta 2019 12 15]. *Economics Essays, Economics Help*. Prieiga per internetą: econ.economicshelp.org/2007/03/benefits-of-european-union.html

106. Pisani-Ferry, J., Rottgen, N., Sapir, A., Tucker, P., Wolff, G. B. (2016, August 29). Europe after Brexit: A proposal for a continental partnership. [žiūrėta 2018 11 03]. *Bruegel*. Prieiga per internetą <http://bruegel.org/2016/08/europe-after-brexit-a-proposal-for-a-continental-partnership>
107. Plakandaras, V., Gupta, R., Wohar, M. (2016) The Depreciation of the Pound Post-Brexit: Could it have been Predicted? *Finance Research Letters*, Volume 21, May 2017, Pages 206-
108. Povilauskas, T. (2016). Galimos „Brexit“ pasekmės Lietuvos ekonomikai. [žiūrėta 2019-12-15]. *SEB bankas naujienos*. Prieiga per internetą <https://www.seb.lt/naujienos/2016-06-16/galimos-brexit-pasekmes-lietuvos-ekonomikai>
109. Pukelienė, V. (2008). *Ekonominė integracija: teorija, ES politika ir procesai*. Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
110. Pukėnas, K. (2009). *Kokybinių duomenų analizė SPSS programa*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
111. Raišutis, A. (2005). Lietuvos Respublikos muitų teisės savarankiškumo problematika. *Jurisprudencija*, 2005, t. 70(62).
112. Rodrik, D. (2018). What do trading agreements really do? *NBER Working Paper* No. 24344, February 2018 JEL No. F13
113. Rudzakis, R., Kvedaras, V. (2003). Lietuvos eksporto tendencijos ir ekonometriniai modeliai. In: *Pinigų studijos*, Nr. 4. (pp. 29-51).
114. Saia, A. (2017). Choosing the open sea: The cost to the uk of staying out of the euro. *Journal of International Economics* 108, 82–98
115. Schewe, C., Lipsens, D. 2018. From EFTA to EC/EU and Back to EFTA? The European Economic Area (EEA) as a possible scenario for the UK-EU relations after brexit. In *Brexit – History, Reasoning and Perspectives* (pp. 215-235).
116. Schippers, M. L. (2017). Brexit: Consequences for trade, VAT and customs. *Ec Tax Review* 2017/4 (pp. 220-225).
117. Sell, S. K. (2011). TRIPs Was Never Enough: Vertical Forum Shifting, FTAS, ACTA, and TPP. *Journal of Intellectual Property Law*, 18, 2011, 447-478
118. Sherlock J., Reuvid J. (2008). *The Handbook of International Trade; A Guide to the Principles and Practice of Export*. London: GMB Publishing.
119. Slaughter and May. (2016). Brexit Essentials: Alternatives to EU Membership. [žiūrėta 2018-12-09]. *Slaughter and May*. Prieiga per internetą: <https://www.slaughterandmay.com/media/2535258/brexit-essentials-alternatives-to-eu-membership.pdf>
120. Snieška, V., Navickas, V., Bernatonytė, D. ir kt. (2005). *Makroekonomika*. Kaunas: Technologija
121. Springford, J., Tilford, S. (2017). Why no deal would be much worse than a bad deal. *Centre for European reform*. [žiūrėta 2018-11-14]. Prieiga per internetą: https://www.cer.eu/sites/default/files/bulletin_114_js_st_article1.pdf
122. Suranovic, S. M. (2004). *International Trade Theory and Policy*. [žiūrėta 2018-12-04]. Prieiga per internetą <http://internationalecon.com/Trade/Tch90/T90-8.php>
123. Švedienė G. (2017). Lietuvos ekonominiai interesai: verslo atstovų požiūris. *Lietuvos pramoninkų konfederacija*, 2017 04 07.
124. *The Economy Forecast Agency*. (2019). Oil Price Forecast For 2019, 2020, 2021, 2022 And 2023. [žiūrėta 2019-12-05]. Prieiga per internetą <https://longforecast.com/oil-price-today-forecast-2017-2018-2019-2020-2021-brent-wti>
125. *The French National Institute of Statistics*. Požymiai: statistiniai rodikliai ir mėnuo. [žiūrėta 2019-12-05]. Prieiga per internetą <https://www.insee.fr/en/statistiques/serie/010002078#Tableau>
126. *The World Bank*. (2019). Požymiai: statistiniai rodikliai ir laikotarpiai. [žiūrėta 2019-12-05]. Prieiga per internetą: <https://data.worldbank.org/indicator/>

127. Theresa May's Brexit speech at Mansion House — annotated. (2018, March 2). *Financial Times*. Žiūrėta 2018-12-03]. Prieiga per internetą: <https://ig.ft.com/may-brexit-speech-annotated/>
128. Tinbergen. (1962). *Shaping the World Economy*, *Twentieth Century Fund*, New York, NY.
129. Traub, F., Haleen, I., Clay, A. (2016). Brexit – What Could Happen to My IP Rights? [žiūrėta 2018-10-29]. *Squire Patton Boggs*. Prieiga per internetą <https://www.squirepattonboggs.com/~//media/files/insights/publications/2016/06/brexit-what-could-happen-to-my-ip-rights/brexitwhatcouldhappentomyiprights.pdf>
130. Vainienė R. (2008). *Ekonomikos terminų žodynas*. Vilnius, Tyto alba
131. Vaišvila, P. (2019). Lietuvos BVP pernai augo 3,5 proc., prognozuoja ekonomistai. [žiūrėta 2019-12-15]. *Baltic News Service*. Prieiga per internetą: <http://www.bns.lt/topic/1911/news/54847383/>
132. Vandebussche, H., Connell, W., Simons, W. (2017). Global Value Chains, Trade Shocks and Jobs: An Application to Brexit, *CEPR Working Paper DP12303*.
133. Ward, M. (2018, July 31). Statistics on UK-EU trade. *House of Commons Library*, p. Number 7851.
134. Who does the UK trade with? (3 January 2018) *Office for National statistics*, 2019. <https://www.ons.gov.uk/businessindustryandtrade/internationaltrade/articles/whodoestheuktrade-with/2017-02-21>
135. World Trade Report. (2013). *Fundamental economic factors affecting international trade*.
136. Žalimas D., Žalimienė S., Petrauskas Z., Saladžius J. (2001). *Tarptautinės organizacijos*. Vilnius: Justitia.
137. Žemaitytė, B. (2017, Gegužės 26). „Brexit“ jau kirto Lietuvos eksportui. *Veidas*, Nr. 21 – 2017 m., (pp. 14-17). [žiūrėta 2018-11-22]. Prieiga per internetą <http://www.veidas.lt/%E2%80%9Ebrexit%E2%80%9C-jau-kirto-lietuvos-eksportui>

Priedai

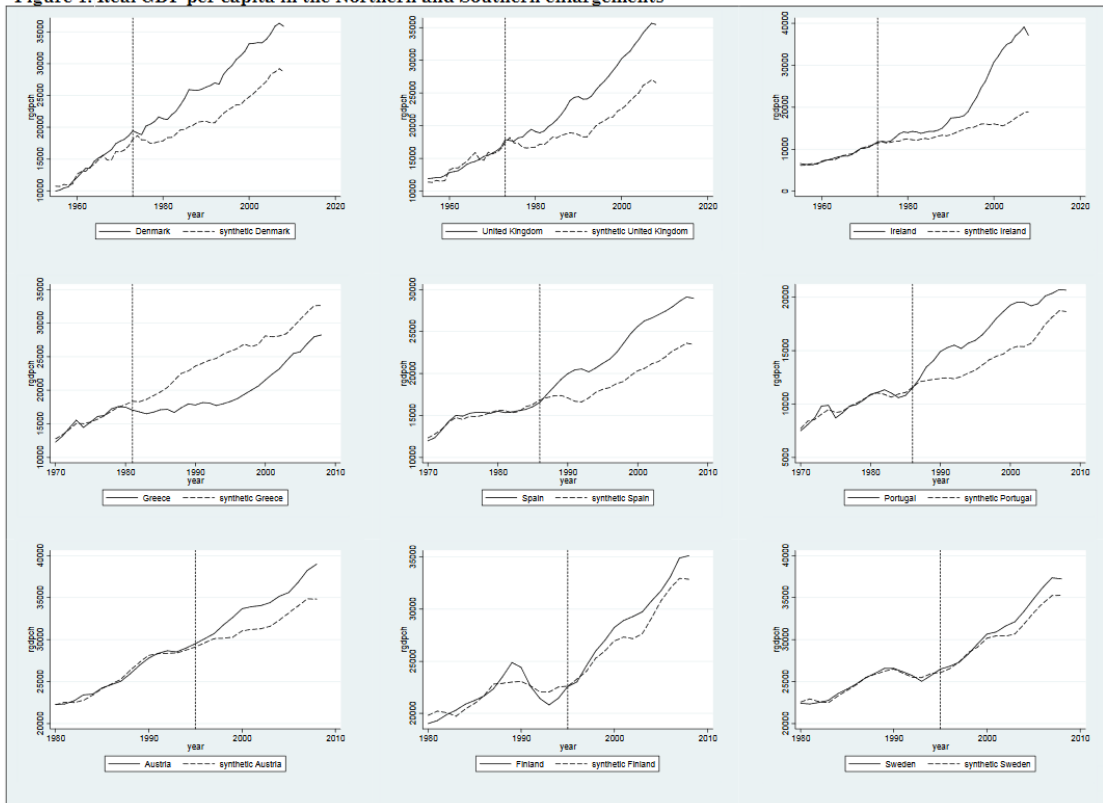
1 priedas. JK pasitraukimo iš ES įtaka tarptautinei prekybai (Oberkofer, Pfaffermayr, 2018)

Table 3: Brexit impact on international trade, full endowment general equilibrium

		Soft Brexit			Hard Brexit		
		%-change	CI lower	CI upper	%-change	CI lower	CI upper
Specification 1							
UK-EU	t	-18.06	-27.68	-8.44	-37.40	-47.59	-27.21
	t+3	-17.19	-26.96	-7.41	-36.26	-46.54	-25.98
	t+6	-16.81	-26.41	-7.21	-35.53	-45.71	-25.34
EU-UK	t	-14.42	-22.04	-6.80	-30.28	-38.89	-21.67
	t+3	-13.87	-21.80	-5.93	-29.55	-38.33	-20.76
	t+6	-13.78	-21.69	-5.88	-29.41	-38.19	-20.62
EU-EU	t	0.39	-0.08	0.85	1.13	0.51	1.75
	t+3	0.40	-0.08	0.89	1.17	0.54	1.81
	t+6	0.43	-0.07	0.92	1.23	0.58	1.88
UK-ROW	t	2.21	0.71	3.71	-3.21	-5.81	-0.62
	t+3	2.64	0.86	4.41	-3.88	-6.65	-1.11
	t+6	3.07	1.03	5.12	-2.84	-5.64	-0.04
ROW-UK	t	5.83	1.91	9.74	5.79	2.14	9.45
	t+3	5.88	1.93	9.83	4.64	0.97	8.31
	t+6	5.99	1.98	10.00	4.86	1.12	8.59
EU-ROW	t	0.73	0.27	1.19	1.60	0.96	2.25
	t+3	0.71	0.26	1.17	1.51	0.89	2.13
	t+6	0.71	0.26	1.15	1.50	0.89	2.11
ROW-EU	t	-0.14	-0.19	-0.08	-0.20	-0.36	-0.05
	t+3	-0.11	-0.16	-0.06	0.06	-0.15	0.27
	t+6	-0.08	-0.13	-0.03	0.12	-0.10	0.35

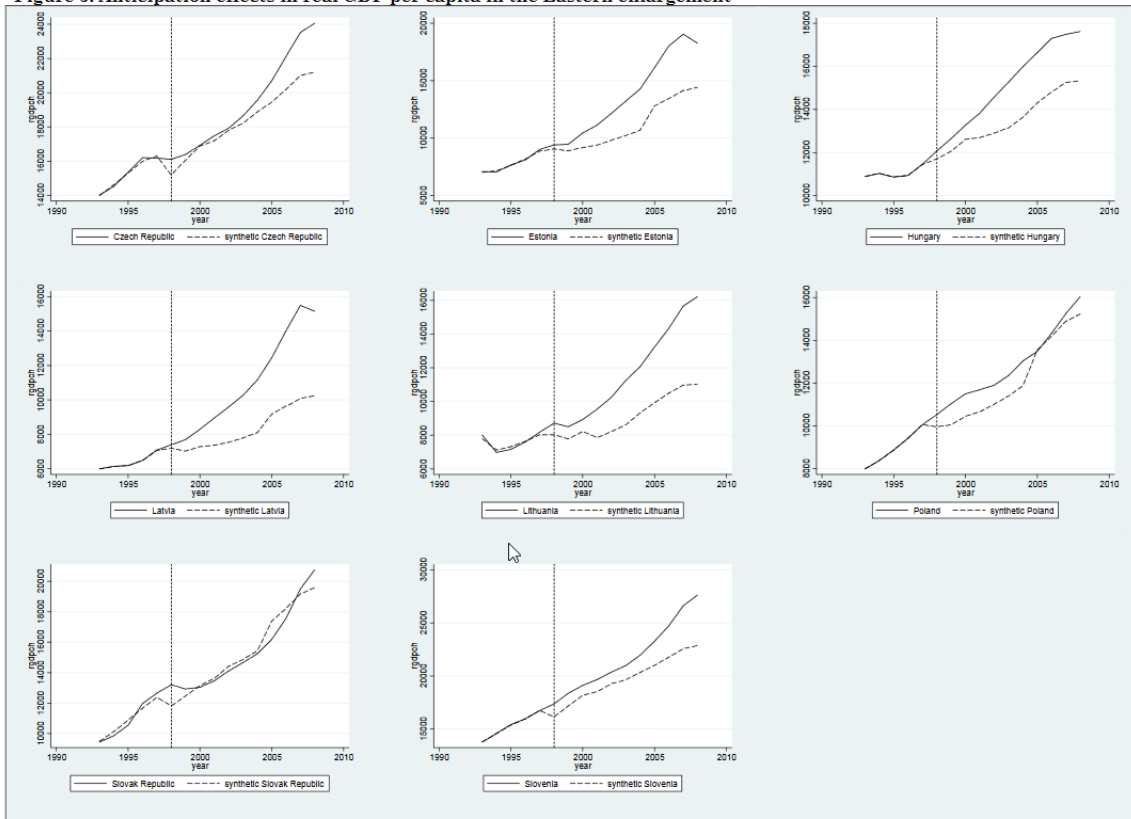
2 priedas. Stojimo į ES nauda, atsižvelgiant į ekonomikos augimą ir našumą (Campos ir kt., 2014)

Figure 1: Real GDP per capita in the Northern and Southern enlargements

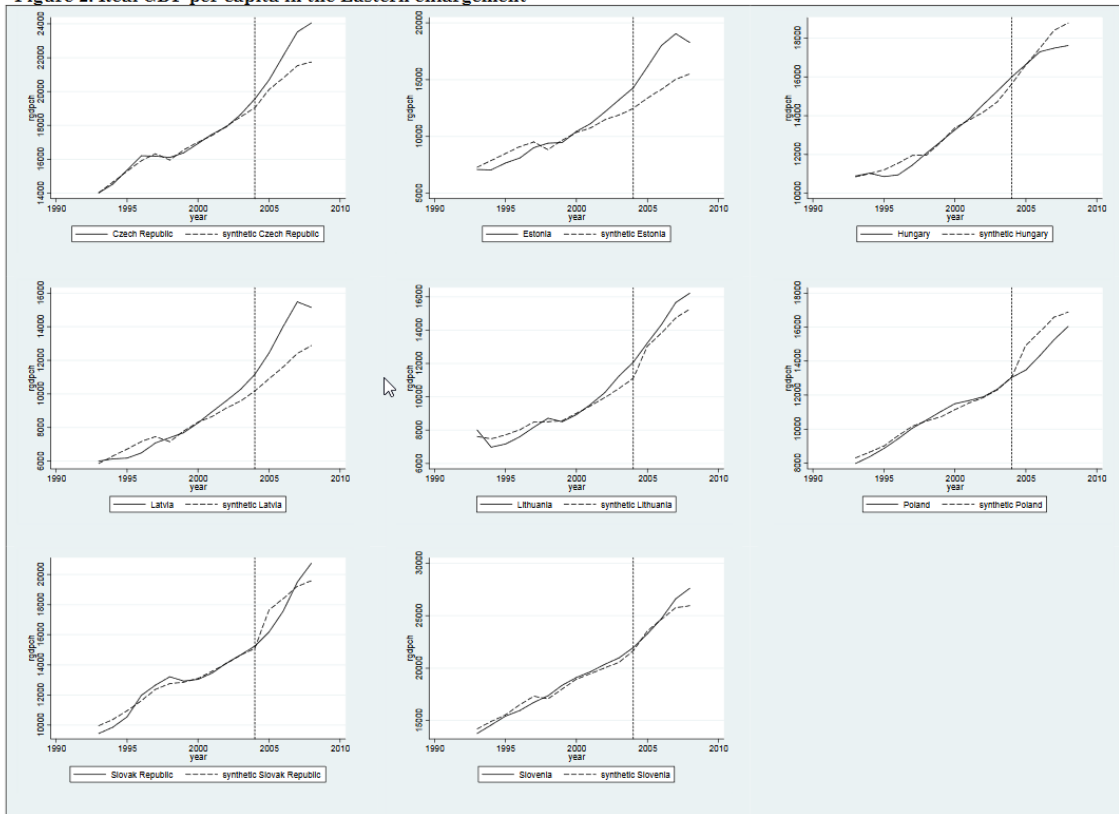
32

Figure 3: Anticipation effects in real GDP per capita in the Eastern enlargement

73

Figure 2: Real GDP per capita in the Eastern enlargement

3 priedas. Šalių reitingai pagal galimą JK išstojimą iš ES poveikį (Irwin, 2015)

Global Counsel

	Exports to the UK % of GDP, 2013	FDI stock in the UK % of GDP, 2013	Regulatory policy alignment subjective	Residents in the UK % popln, 2013	UK bank links ^(a) % of GDP, 2014	Trade liberalising alignment subjective	Net budget contribtn. % of GNI, 2013	Output gap % potential, 2015	EU perception % negative, 2014	Overall Score ^(b)
Austria	1.3%	0.8%	No	0.2%	6%	Swing	0.4%	-1.1%	36%	7
Belgium	6.8%	4.9%	No	0.1%	21%	Swing	0.4%	-1.2%	22%	13
Bulgaria	1.9%	0.0%	No	0.7%	8%	Swing	-3.9%		18%	7
Croatia	1.2%	0.0%	No		6%	Swing	-0.1%		19%	4
Cyprus	7.1%	23.0%	No	4.0%	77%	Swing	-0.2%	-2.8%	38%	23
Czech Rep.	3.9%	0.0%	Swing	0.4%	3%	Swing	-2.4%		22%	14
Denmark	3.2%	1.9%	Yes	0.4%	12%	Yes	0.5%	-1.2%	18%	15
Estonia	1.5%	0.0%	Swing		1%	Swing	-4.3%	-0.6%	7%	9
Finland	1.8%	0.8%	Swing		16%	Swing	0.3%	-3.2%	17%	11
France	2.0%	4.3%	No	0.2%	25%	No	0.4%	-2.8%	23%	9
Germany	2.8%	2.4%	Swing	0.2%	19%	Swing	0.5%	0.0%	20%	13
Greece	1.7%	0.3%	No	0.4%	24%	Swing	-2.9%	-6.7%	44%	16
Hungary	3.7%	0.4%	No	0.7%	4%	Swing	-5.3%	0.0%	18%	9
Ireland	11.8%	7.5%	Yes	7.1%	174%	Swing	-0.2%	-1.4%	16%	25
Italy	1.4%	0.6%	No	0.2%	10%	No	0.2%	-4.2%	28%	5
Latvia	3.6%	0.0%	Swing	4.4%	3%	Swing	-3.4%		11%	13
Lithuania	3.4%	0.0%	Swing	5.3%	1%	Swing	-4.5%		6%	13
Luxembourg	4.1%	142.1%	No		365%	Swing	0.2%	-0.1%	16%	12
Malta	7.8%	11.8%	No		67%	Swing	-1.3%	0.3%	8%	16
Netherlands	7.6%	27.6%	Yes	0.4%	63%	Yes	0.4%	-4.0%	26%	28
Poland	2.8%	0.1%	No	1.9%	4%	No	-3.3%		6%	8
Portugal	2.6%	0.3%	No	1.3%	21%	Swing	-2.7%	-3.1%	25%	17
Romania	1.5%	0.0%	No	0.6%	2%	No	-3.0%		9%	5
Slovakia	3.2%	0.0%	Swing	1.0%	2%	Swing	-1.8%	-1.7%	19%	12
Slovenia	1.2%	0.0%	No		2%	Swing	-1.2%	-0.9%	17%	4
Spain	2.5%	6.0%	No	0.2%	8%	Swing	-0.3%	-3.5%	21%	12
Sweden	2.5%	2.2%	Yes	0.4%	14%	Yes	0.5%	-0.5%	22%	16

^(a) This is the sum of UK bank liabilities and bank claims in the member state.

^(b) Each channel is given a weight of 1 (moderate), 2 (significant) or 3 (severe), according to the grading in page 8. These are multiplied with scores from this table of 1 (medium), 2 (high) or zero corresponding to each channel. As the output gap and EU perception both relate to uncertainty an average score is used.

medium high n/a

Sources: ONS, Bank of England, IMF, European Commission, EU Barometer Survey autumn 2014, CEIC, GC calculations

4 priedas. Nominalūs kintamųjų duomenys

Case Summaries^a

	Metai	BVP (mlrd.eurų)	Eksportas (tūkst.eurų)	Prekių importas (tūkst.eurų)	Tiesioginės užsienio investicijos (tūkst.eurų)	Infliacija (proc.)	Tarifai (proc.)	Realus efektyvusis valiutos kursas (indeksas 2010=100)	Naftos kainos (Brent) (eurai)	Lietuvos eksportas į JK (tūkst.eur.)
1	2007K1	6030.8	2796246.3	3972432.8	9536.19	4.0	5.57	90.96	49.80	137265.5
2	2007K2	7176.1	3169017.6	4595567.8	10006.90	4.4	5.57	91.30	52.90	129196.7
3	2007K3	7834.3	3348762.6	4624523.4	10470.83	4.9	5.57	93.05	55.40	151907.6
4	2007K4	7999.4	3195351.7	4620135.5	10635.00	5.8	5.57	94.44	63.20	146308.2
5	2008K1	7167.3	3637378.8	5209136.5	10544.53	7.4	5.47	96.89	66.70	160265.0
6	2008K2	8483.3	4319071.0	5672656.4	10514.79	9.3	5.47	97.47	85.70	210470.8
7	2008K3	8741.7	4506702.3	5672725.5	10308.63	10.8	5.47	97.33	69.70	252187.8
8	2008K4	8303.9	3613934.6	4589587.2	9533.77	11.1	5.47	101.31	30.60	113478.0
9	2009K1	6395.7	2748721.8	3053721.2	9379.79	10.5	5.44	106.45	35.80	115974.5
10	2009K2	7065.6	2764027.9	3138981.2	9652.12	8.6	5.44	104.78	49.20	127903.8
11	2009K3	6825.0	3073379.3	3456587.1	10110.28	6.2	5.44	103.91	46.50	119335.7
12	2009K4	6648.5	3210671.8	3473692.3	10212.21	4.2	5.44	102.66	50.90	145928.8
13	2010K1	6269.7	3046533.6	3488779.3	10954.29	2.0	5.60	100.22	58.30	147131.1
14	2010K2	7103.9	3791376.8	4231281.6	10860.95	.9	5.60	98.87	61.40	202907.6
15	2010K3	7319.0	4172058.4	4774781.7	11346.25	.8	5.60	99.30	60.00	180649.2
16	2010K4	7262.7	4640761.1	5158298.9	11479.61	1.2	5.60	99.67	69.70	230996.5
17	2011K1	6897.7	4575329.2	5264514.2	11671.37	2.1	5.61	99.85	81.50	182077.2
18	2011K2	7966.0	5035150.1	5759922.2	12028.03	3.2	5.61	101.21	79.20	222494.9
19	2011K3	8344.7	5237503.2	5873157.7	12155.02	3.8	5.61	101.87	80.50	203781.9
20	2011K4	8025.3	5302862.0	5928010.4	12387.64	4.1	5.61	100.92	82.00	183825.9
21	2012K1	7480.0	5119916.2	5879177.1	12869.39	4.2	5.76	99.59	94.30	436532.7
22	2012K2	8318.0	5232584.3	5617483.5	12607.05	3.7	5.76	100.27	77.00	220990.9
23	2012K3	8957.5	6087941.8	6587008.6	13103.60	3.4	5.76	99.88	88.10	354688.3
24	2012K4	8576.1	6606918.9	6795337.5	13320.79	3.2	5.76	99.39	83.30	417907.4
25	2013K1	7704.8	6014233.7	6264894.1	13943.80	2.8	5.71	99.26	84.60	480027.2
26	2013K2	8771.1	5853028.0	6198898.9	14005.93	2.5	5.71	100.61	78.00	244871.9
27	2013K3	9517.3	6303417.0	6879501.9	13782.72	1.8	5.71	100.77	83.60	287568.2
28	2013K4	8991.8	63739253.0	6864369.5	14011.09	1.2	5.71	100.98	80.70	180236.8
29	2014K1	8180.4	5418114.0	5831633.1	14015.25	.7	5.61	101.75	78.00	254232.4
30	2014K2	9200.6	6056362.3	6501485.0	13973.24	.4	5.61	100.54	82.30	230594.2
31	2014K3	9889.4	6449909.4	6771520.9	13889.94	.3	5.61	100.11	76.70	188232.2
32	2014K4	9274.4	6436948.5	6784816.8	13755.36	.2	5.61	102.28	52.20	222600.0

33	2015K1	8208.3	5140865.1	5776380.9	14137.11	-.2	5.72	97.70	52.80	215022.5
34	2015K2	9361.0	5832632.8	6742443.5	14353.90	-.3	5.72	98.35	54.80	288712.9
35	2015K3	10123.0	5856592.0	6424315.2	14457.94	-.5	5.72	100.14	42.40	255431.3
36	2015K4	9629.5	6073802.6	6456318.2	14554.66	-.7	5.72	100.41	35.00	243291.6
37	2016K1	8566.9	5202000.0	5623000.0	14297.41	-.2	5.69	101.05	34.40	248869.6
38	2016K2	9744.1	5535000.0	6321000.0	14584.69	.0	5.69	101.04	43.00	222740.7
39	2016K3	10473.0	5731000.0	6180000.0	14877.13	.3	5.69	100.41	42.50	217468.2
40	2016K4	10109.3	6139000.0	6575000.0	15224.48	.7	5.69	100.24	52.10	250118.7
41	2017K1	9313.7	6130000.0	6692000.0	15484.25	1.2	5.62	100.64	49.20	224557.3
42	2017K2	10487.9	6506000.0	7101000.0	15822.53	2.0	5.62	102.18	42.40	227856.0
43	2017K3	11451.4	6572000.0	7153000.0	16148.39	3.0	5.62	103.65	46.60	238665.8
44	2017K4	11016.3	7203000.0	7571000.0	16305.01	3.7	5.62	103.76	54.40	217327.7
45	2018K1	9967.1	6528000.0	7229000.0	16592.19	3.7	5.20	104.20	53.50	284018.5
46	2018K2	11229.4	6883000.0	7652000.0	16641.51	3.5	5.20	104.61	63.70	239434.1
47	2018K3	12070.1	7244000.0	7805000.0	17033.80	3.0	5.20	105.99	67.70	248841.6
48	2018K4	11997.8	7616000.0	8257000.0	17031.76	2.5	5.20	105.02	49.80	276747.4
49	2019K1	10719.5	7099000.0	7597000.0	16928.51	2.3	5.60	104.96	58.50	299388.0
50	2019K2	12052.2	7332000.0	8138000.0	17415.24	2.3	5.60	105.15	56.90	258382.0
51	2019K3	12722.0	7517000.0	8073000.0	17249.26	2.3	5.60	105.14	57.10	266891.3
Total	N	51	51	51	51	51	51	51	51	51

a. Limited to first 100 cases.

5 priedas. Logaritmuoti kintamųjų duomenys

Case Summaries^a

	BVP (mlrd.eurų)	Eksportas (tūkst.eurų)	Prekių importas (tūkst.eurų)	Tiesioginės užsienio investicijos (tūkst.eurų)	Infliacija (proc.)	Tarifai (proc.)	Realus efektyvusis valiutos kursas (indeksas 2010=100)	Naftos kainos (Brent) (eurai)	Lietuvos eksportas į JK (tūkst.eur.)	Mahalanobis Distance	MAH_1<=2 6.12 (FILTER)	Unstandardi zed Predicted Value	95% L CI for log_y mean	95% U CI for log_y mean
1	8.70	14.84	15.19	9.16	1.39	1.72	4.51	3.91	11.83	13.29773	Selected	11.84099	11.72100	11.96097
2	8.88	14.97	15.34	9.21	1.48	1.72	4.51	3.97	11.77	9.64161	Selected	11.92469	11.82039	12.02898
3	8.97	15.02	15.35	9.26	1.59	1.72	4.53	4.01	11.93	8.41137	Selected	11.99846	11.90715	12.08977
4	8.99	14.98	15.35	9.27	1.76	1.72	4.55	4.15	11.89	8.27577	Selected	12.07787	11.99040	12.16535
5	8.88	15.11	15.47	9.26	2.00	1.70	4.57	4.20	11.98	5.75554	Selected	12.09319	12.00137	12.18501
6	9.05	15.28	15.55	9.26	2.23	1.70	4.58	4.45	12.26	8.87612	Selected	12.20694	12.08901	12.32486
7	9.08	15.32	15.55	9.24	2.38	1.70	4.58	4.24	12.44	9.10085	Selected	12.08766	11.98780	12.18751
8	9.02	15.10	15.34	9.16	2.41	1.70	4.62	3.42	11.64	20.14009	Selected	11.61336	11.43335	11.79336
9	8.76	14.83	14.93	9.15	2.35	1.69	4.67	3.58	11.66	13.48726	Selected	11.66786	11.50865	11.82707
10	8.86	14.83	14.96	9.17	2.15	1.69	4.65	3.90	11.76	12.41592	Selected	11.84925	11.73153	11.96697
11	8.83	14.94	15.06	9.22	1.82	1.69	4.64	3.84	11.69	6.08410	Selected	11.87634	11.76502	11.98766
12	8.80	14.98	15.06	9.23	1.44	1.69	4.63	3.93	11.89	5.58084	Selected	11.93010	11.82854	12.03165
13	8.74	14.93	15.07	9.30	.69	1.72	4.61	4.07	11.90	8.96265	Selected	12.07428	11.99436	12.15421
14	8.87	15.15	15.26	9.29	-.11	1.72	4.59	4.12	12.22	4.13206	Selected	12.08861	12.00660	12.17062
15	8.90	15.24	15.38	9.34	-.22	1.72	4.60	4.09	12.10	3.53170	Selected	12.12821	12.05547	12.20094
16	8.89	15.35	15.46	9.35	.18	1.72	4.60	4.24	12.35	3.36218	Selected	12.21162	12.13345	12.28980
17	8.84	15.34	15.48	9.36	.74	1.72	4.60	4.40	12.11	4.87916	Selected	12.30372	12.20879	12.39864
18	8.98	15.43	15.57	9.39	1.16	1.72	4.62	4.37	12.31	2.62746	Selected	12.32504	12.23744	12.41264
19	9.03	15.47	15.59	9.41	1.34	1.72	4.62	4.39	12.22	2.95303	Selected	12.34474	12.25563	12.43385
20	8.99	15.48	15.60	9.42	1.41	1.72	4.61	4.41	12.12	2.51218	Selected	12.37520	12.28453	12.46587
21	8.92	15.45	15.59	9.46	1.44	1.75	4.60	4.55	12.99	6.40343	Selected	12.48440	12.37122	12.59758
22	9.03	15.47	15.54	9.44	1.31	1.75	4.61	4.34	12.31	3.30047	Selected	12.36606	12.28571	12.44641
23	9.10	15.62	15.70	9.48	1.22	1.75	4.60	4.48	12.78	4.02668	Selected	12.47343	12.37232	12.57454
24	9.06	15.70	15.73	9.50	1.16	1.75	4.60	4.42	12.94	3.81566	Selected	12.46622	12.37427	12.55817
25	8.95	15.61	15.65	9.54	1.03	1.74	4.60	4.44	13.08	6.46959	Selected	12.52611	12.42958	12.62265
26	9.08	15.58	15.64	9.55	.92	1.74	4.61	4.36	12.41	2.46450	Selected	12.49332	12.40882	12.57782
27	9.16	15.66	15.74	9.53	.59	1.74	4.61	4.43	12.57	2.92242	Selected	12.50717	12.41328	12.60107
28	9.10	17.97	15.74	9.55	.18	1.74	4.61	4.39	12.10	42.58418	Not Selected	12.50963	12.42012	12.59914
29	9.01	15.51	15.58	9.55	-.36	1.72	4.62	4.36	12.45	3.98702	Selected	12.49409	12.40953	12.57864
30	9.13	15.62	15.69	9.54	-.92	1.72	4.61	4.41	12.35	6.08814	Selected	12.51568	12.42336	12.60799

31	9.20	15.68	15.73	9.54	-1.20	1.72	4.61	4.34	12.15	9.07376	Selected	12.47589	12.39441	12.55738
32	9.14	15.68	15.73	9.53	-1.61	1.72	4.63	3.96	12.31	14.93798	Selected	12.28504	12.21867	12.35141
33	9.01	15.45	15.57	9.56	.	1.74	4.58	3.97	12.28	.	.	12.32192	12.25376	12.39007
34	9.14	15.58	15.72	9.57	.	1.74	4.59	4.00	12.57	.	.	12.35681	12.28910	12.42451
35	9.22	15.58	15.68	9.58	.	1.74	4.61	3.75	12.45	.	.	12.24537	12.14802	12.34273
36	9.17	15.62	15.68	9.59	.	1.74	4.61	3.56	12.40	.	.	12.16352	12.03326	12.29379
37	9.06	15.46	15.54	9.57	.	1.74	4.62	3.54	12.42	.	.	12.13491	12.00288	12.26693
38	9.18	15.53	15.66	9.59	.	1.74	4.62	3.76	12.31	.	.	12.26199	12.16579	12.35819
39	9.26	15.56	15.64	9.61	-1.20	1.74	4.61	3.75	12.29	10.24774	Selected	12.27940	12.17901	12.37979
40	9.22	15.63	15.70	9.63	-.36	1.74	4.61	3.95	12.43	4.18803	Selected	12.40106	12.32028	12.48185
41	9.14	15.63	15.72	9.65	.18	1.73	4.61	3.90	12.32	5.12962	Selected	12.39382	12.30501	12.48264
42	9.26	15.69	15.78	9.67	.69	1.73	4.63	3.75	12.34	5.81446	Selected	12.34929	12.23910	12.45948
43	9.35	15.70	15.78	9.69	1.10	1.73	4.64	3.84	12.38	5.49663	Selected	12.41687	12.31423	12.51951
44	9.31	15.79	15.84	9.70	1.31	1.73	4.64	4.00	12.29	4.23319	Selected	12.50023	12.40710	12.59336
45	9.21	15.69	15.79	9.72	1.31	1.65	4.65	3.98	12.56	12.51760	Selected	12.51256	12.41448	12.61064
46	9.33	15.74	15.85	9.72	1.25	1.65	4.65	4.15	12.39	9.28841	Selected	12.59744	12.50014	12.69474
47	9.40	15.80	15.87	9.74	1.10	1.65	4.66	4.22	12.42	11.21104	Selected	12.65271	12.54700	12.75842
48	9.39	15.85	15.93	9.74	.92	1.65	4.65	3.91	12.53	9.33329	Selected	12.50923	12.40044	12.61802
49	9.28	15.78	15.84	9.74	.83	1.72	4.65	4.07	12.61	3.53207	Selected	12.57739	12.47674	12.67804
50	9.40	15.81	15.91	9.77	.83	1.72	4.66	4.04	12.46	4.43466	Selected	12.59710	12.48871	12.70550
51	9.45	15.83	15.90	9.76	.83	1.72	4.66	4.04	12.49	6.47181	Selected	12.58771	12.48189	12.69352
Total N	51	51	51	51	45	51	51	51	51	45	45	51	51	51

a. Limited to first 100 cases.

6 priedas. Prognozuojami nepriklausomų kintamųjų nominalūs duomenys

Case Summaries^a

	Metai	BVP (mlrd.eurų)	Eksportas (tūkst.eurų)	Prekių importas (tūkst.eurų)	Tiesioginės užsienio investicijos (tūkst.eurų)	Infliacija (proc.)	Tarifai (proc.)	Realus efektyvusis valiutos kursas (indeksas 2010=100)	Naftos kainos (Brent) (eurai)	Lietuvos eksportas į JK (tūkst.eur.)
1	2019K4	12806.3	7623466.0	8496492.0	17420.23	2.2	5.60	104.04	57.10	.
2	2020K1	12700.0	7592474.0	8374940.0	17605.97	2.3	5.60	103.89	57.90	.
3	2020K2	12700.0	7592474.0	8374940.0	17808.11	2.3	5.60	103.78	51.56	.
4	2020K3	12700.0	7592474.0	8374940.0	18015.91	2.3	5.60	103.68	58.87	.
5	2020K4	12700.0	7592474.0	8374940.0	18218.93	2.3	5.50	103.66	55.04	.
6	2021K1	13375.0	7820248.0	8668062.0	18418.63	2.4	5.50	103.65	54.07	.
7	2021K2	13375.0	7820248.0	8668062.0	18606.69	2.4	5.50	103.62	62.30	.
8	2021K3	13375.0	7820248.0	8668062.0	18757.05	2.4	5.50	103.73	65.61	.
9	2021K4	13375.0	7820248.0	8668062.0	18890.67	2.4	5.50	104.07	78.34	.
Total	N	9	9	9	9	9	9	9	9	

a. Limited to first 100 cases.

7 priedas. Prognozuojami nepriklausomų kintamųjų logaritmuoti duomenys

Case Summaries^a

	Metai	BVP (mlrd.eurų)	Eksportas (tūkst.eurų)	Prekių importas (tūkst.eurų)	Tiesioginės užsienio investicijos (tūkst.eurų)	Infliacija (proc.)	Tarifai (proc.)	Realus efektyvusis valiutos kursas (indeksas 2010=100)	Naftos kainos (Brent) (eurai)	Lietuvos eksportas į JK (tūkst.eur.)
1	2019K4	9.46	15.85	15.96	9.77	.79	1.72	4.64	4.04	.
2	2020K1	9.45	15.84	15.94	9.78	.83	1.72	4.64	4.06	.
3	2020K2	9.45	15.84	15.94	9.79	.83	1.72	4.64	3.94	.
4	2020K3	9.45	15.84	15.94	9.80	.83	1.72	4.64	4.08	.
5	2020K4	9.45	15.84	15.94	9.81	.83	1.70	4.64	4.01	.
6	2021K1	9.50	15.87	15.98	9.82	.88	1.70	4.64	3.99	.
7	2021K2	9.50	15.87	15.98	9.83	.88	1.70	4.64	4.13	.
8	2021K3	9.50	15.87	15.98	9.84	.88	1.70	4.64	4.18	.
9	2021K4	9.50	15.87	15.98	9.85	.88	1.70	4.65	4.36	.
Total	N	9	9	9	9	9	9	9	9	

a. Limited to first 100 cases.